

Balogh Bertalan

KAKTUSZVIRÁGOK

Versprózák, közelképek és kézigránátok

Előszó

Messziről mindent jobban látunk... - mondják, és van is benne valami. Balogh Bertalan jelen könyve is bizonyíték erre.

A hatvanas években „pattant meg” Nyugatra, talán csupán egy kibírhatóbb élet után vágyva, hanem kint is a bomló, egyre inkább értékeit vesztő civilizáció vette őt körül. Egy nemcsak mélyen látó, hanem mélyen is érző embert ez akár kétségbe is ejthet, ám a Teremtő nem azért alkotta őt magyarnak és azon belül Balogh Bertalannak!

Azt mondják, eléggé gyenge a magyar a filozófiában, és ez talán így is áll, ha ezen csupán az „igazolványos” filozófusaink dolgait értjük. Viszont, ha filozófián nem csupán öncélú rendszerezéseket értünk, hanem olyan mély, derűt és biztonságot sugárzó bölcselmi műveket is, melyek életünk és létünk minden területét áttekintik, és érthetően, sőt élvezetesen tárgyalják, az is filozófia a javából: igazi életbölcselet. A maga nemében utolérhetetlen bölcselő volt például Kölcsey Ferenc, Mikszáth Kálmán, vagy Szabó Dezső, vagy hogy külhoni példát hozzunk: Tolsztoj Leo is.

Ide sorol be a maga módján Balogh Bertalan. Nem azért, mintha nagyon akarna bárhová is illeszkedni, vagy besorolni, - hiszen ő annál sokkal szuverénebb - hanem, mert ilyen alkat. Ő így tud tempózni. Ilyen önkifejezéssel tudja szolgálni a nagy, az ember számára a legmagasztosabb célt: fajtánk fennmaradását ezen az egyre veszélyeztetettebb Földön.

Magyar a nagyvilágban, önmagát keresvén így talál vissza nemzetéhez. S önmagához.

Vedd, olvasó, e kötetet, és derülj, épülj belőle.

Kunszabó Ferenc

Annyi meghatározás van a művészi alkotásra, ahány esztéta, vagy filozófus, azaz ahány „meghatározó” van. Igazán mulatságosak, ahogy magyarázkodnak és tudományoskodnak ezek.

Rózácska bölcsen leegyszerűsítette az egészet.

Keramikus barátomnál, Kornfeld Jánosnál voltam, nagyon régen történt, nem sokkal azután, hogy Medgyessy, a nagy szobrászunk meghalt. A megözvegyült modell és utolsó élettárs, a nagydarab orosz nő persze jövedelem nélkül maradt, nemcsak hoppon maradt. Úgy segített magán, hogy Medgyessy kisplasztikáit és nagy műveinek kisméretű másait kezdte titokban sokszorosítani, cserépből, (erre volt jó barátom), és eladogatni. Éppen az Anya gyermekével című híres szobor kicsinyített mása készült el azokban a napokban. Ámbár, lehet, hogy Szoptató anya volt az igazi címe... Nem tudom. De mindenki ismeri. Gyönyörű volt így, másfél araszos méretben is a nő, ahogy ül, szoptat, és a nők ősi-természetes mozdulatával hajlik gyöngéden a csecsemő fölé. A szobor fejtartása, meg a kéz, ahogy tartja a gyereket, és a szoknya vonalának hullám-dallama valóban a gyengéd „szeretet szobra” volt a szó legszorosabb és legmelegebb értelmében.

Medgyessy nem sokat cifrázta a dolgokat. Hajló, egymásba olvadó tömbök... és a leggyengédebb dallam árad belőlük, hogy szinte földbe gyökeredzik az ember lába...

Valamennyi szobrász közül őt szerettem a legjobban. Mert egészséges és erős. Tehát nem perverz.

Amint csevegtünk, észrevettük, hogy Rózácska szeme is meg-megáll a szobrocskán egy-egy pillanatra, amint a bejárónői teendőit végzi. Aztán, rajtakaptuk, hogy csak áll ott, és nézi, és cserzett arca is szinte megszépül.

„Tetszik, Rózácska?” - kérdeztük.

„Szíp, igen szíp” - mondta.

Tanyasi, tiszta lélek volt, és nem sokat értett a betűvetéshez sem.

„És mi tetszik benne?” - kérdezte barátom.

Rózácska csak állt ott, a törlőrongyot gyúrta, erősen gondolkodott, míg végül kibökte:

„...Az a törődés!”

Megállt az eszünk egy pillanatra. Egyetlen szóval fejezte ki a lényegét, ő, a „primitív lélek!” az egyetlen pontos szóval, amire tízezer műtész sem talált volna rá.

Nem sokat adok azóta a hivatásos esztéták locsogására.

Kapott is Rózácska a barátomtól egy másolatot. Titokban, és persze, ingyen. Mert ha valakit igazán megilletett, az ő volt. Sajóbiharkasznádon, vagy hol, azóta is ott áll a szobrocska a sublót tetején, főhelyen. Nagyon szíp csipketerítőn.

*

„Filozófus leszek” - mondtam apámnak.

„Aztán, miért éppen filozófus és nem tűzoltó, vagy huszár, mint más tisztességes kisfiú?” - kérdezte színlelt meglepődöttséggel.

„Az veszélyes. A filozófus viszont állandóan biztonságban van: akármit állít, mind igaz. És az ellenkezője is igaz. Nagyon kényelmes foglalkozás” - mondtam.

Azt hiszem, körülbelül nyolcéves lehettem ekkor.

Időbe telt, míg igazán rájöttem, hogy éppen azért nem érdemes filozófusnak lenni, mert minden és mindennek az ellenkezője is egyaránt bizonyítható, ha komolykodó, tudományos nyelvezettel mondjuk. Így aztán, nem tesznek bennünket a bölcsek sem okosabbá, sem jobb emberré.

Ámbár, tűzoltó sem lettem, mert az tényleg veszélyes.

*

Mindig kereste az Ember önmagát, és mindig keresni is fogja, mert nem tud bizonyosság nélkül élni: ez és ez vagyok, itt és itt, és az élet értelme ez és ez. Önmagát akarja meghatározni az ember, és kérdezi: ki vagyok voltaképpen, honnan jöttem egyáltalán, ha pedig már itt vagyok, mivégre létezem, és mi ez a minden itt körülöttem. Mármint, a világegyetem. És sohasem találta meg a teljes választ. A papok csak áhítatos porszemmé kicsinyítették és a sarokba térdeltették, pedig semmit sem csinált, és a világi filozófiák se tudtak masszív eligazítást adni.

Valószínűleg nincs is válasz, és ha volna is, meglehet, hogy nem tudnánk azt felfogni.

Akkor jöttem rá, mennyire eredendően fogyatékosak vagyunk és mennyire hiábavalóak jogos és örök kérdéseink, amikor a tudomány megállapította, hogy körülbelül húszbillió agysejtünk van, ha nem éppen kétszázbillió... Bizonyos magas határon felül az ember számok iránti érzéke teljesen elvész, és teljesen mindegy is...

Nagyobb horderejű ez a tudományos megállapítás, mint hinnénk. Azt jelenti, egyebek közt, hogy akármilyen óriási is ez a szám, mégiscsak véges szám ez, sőt akárhogyan is kombinálódnak agyunkban a neuronok a gondolkodás folyamatában, a kombinációk kombinációja is véges. Felfoghatatlanul nagy ez a szám, de mégiscsak véges, az ördög vigye el! Gondolkodómasinánk képességei tehát behatároltak, miközben ott állunk az Univerzumban, aminek a karakterisztikája, akárhogyan is fontolgatjuk, minden tekintetben - végtelenséget sugall.

Furcsa állapot ez, és legalábbis balgaság már a kérdés is (ki vagyok, mi ez a rengeteg itt körülöttem, és mi benne az én pozícióm), ha a véges akarja megérteni a végtelent.

Egyáltalán nem jók a kilátásaink. És a „kis fej” még csak hagyján...! Gondolkodómasinánk ráadásul a legszimplább szisztémára van programozva: *logikára*, noha sem a flóra, sem a fauna nem a logika szabályainak engedelmeskedik, hiszen megvan nekik a saját szabályrendszerük. Majdnem mindent követhetünk ugyan logikával, legalábbis egy jó darabig, de nagy eszünk hamar megtorpan már olyan egyszerű jelenségek láttán is, hogy a például a tavasz mindig a tél után következik, és sohasem fordítva, ugyanis nem logikus oka van ennek, hanem „csupán” ez a dolgok rendje. Ugyanúgy, minden más állapotváltozás is csak *úgy szokott lenni*, ahogyan lenni szokott, és nem azért, mert úgy logikus... Dolgok mintha *megérnének*, és ebből azzá válnának a világ rendje és módja szerint. Jóformán minden tekintetben állapotváltozások között élünk! És nem sok köze van ennek a logikához, ha csak annyi nem, hogy logikusan könyveljük el a dolgok *rendje-módját*.

Gyanítottam már kiskoromban is, hogy nem a logikai összefüggés az egyetlen, ahogy dolgok viszonyulni képesek egymáshoz. Valószínűleg csupán agyunk követő-mechanizmusa logikus, míg a világmindenség vagy egyáltalán nem logikus, vagy nem csak logikával dolgozik, hanem esetleg végtelen számú viszonzyszisztémával, mert hát vagy minden tekintetben végtelenség jellemzi az univerzumot, vagy sem.

Agyunk, ez a kurta, és szimplán logikus masina a háromdimenziós anyagi világban való praktikus eligazodásra fejlődött csak ki, és csakis abban való eligazodásra látszik jónak. A három dimenzió pedig nyilvánvalóan nem lehet a dolgok vége; valószínűleg van négy-, öt-, nyolc-, tizenkilenc-dimenziós rendszer is, sőt, minthogy végtelen az univerzum, valószínűleg végtelen számú dimenzió-szisztémák harmóniája az, amelyben a kilencezerötszázhat-dimenziószisztéma éppúgy értelmes dolog, mint a végtelenszáma, vagy a háromdimenziós.

A szavak már kezdik ilyenkor felmondani a szolgálatot... Mindenesetre, ha ennek a fele is igaz, a mi Emberünk ott áll a Végtelen Komplexum valamelyik sarkában, és a maga végességével, valamint igen szimpla gondolkodásmásképpal akarja megérteni magát a VÉGTELENSÉGBEN. És nem szűnik kérdezni: „Ki vagyok én, mit keresek itt, mi az, amit ITT-nek nevezek, mi a világ, mi a küldetés, mi az Értelme az egésznek?”

Logikusak ezek a kérdések, ugyanakkor nyugtalanítóak is, mert nagyon hasonlít azon ember esetéhez, akit álmában kitétek a sivatagba tudta nélkül, ok nélkül, cél nélkül, iránytű nélkül, térkép nélkül, minden magyarázat nélkül. És ott áll, és kérdezi: „Most mit csináljak?!”

Keserves állapot.

Esetleg papok, filozófusok, tudósok jönnek, és vigaszt és magyarázatot próbálnak adni. Csakhogy a pap is, a tudós is éppúgy észcsinálta teóriákkal próbálkozik, és éppoly hiábavalóan, hiszen mindnyájan a három dimenzió ketrecének lakói vagyunk, ami azt jelenti, (jól kapaszkodjunk meg), hogy mindnyájan el vagyunk zárva az Univerzum lényegétől kis fejünk és logikus szoftverünk következtében, ugyanis az eredendően végtelen és nem logikus Nagy Egészben vagyunk valahol eredendően logikusak is és végesek is. És alig van rá elképzelhető mód, hogy egy nálunk magasabb dimenzióból tekinthessünk le önmagunkra.

Roppant fonák állapot. A pont nem érti a vonalat, a vonal a köbtartalmat, a köbtartalom a negyedik dimenziót, az ész nem tudja felfogni az ötödik, az ötszázadik és a végtelenedik dimenziót, vagyis úgy általában az Egészet.

Különös állapot ez.

Speciális állapot.

Emberi állapotnak hívjuk.

Ha van egyáltalán valami mód is arra, hogy érintkezésbe lépünk egy magasabb dimenzióval, amelyből nézvést megvilágosodnának az érthetetlen dolgok, egyáltalán nem valószínű, hogy a praktikus világra evolválódott „nagy”-agy sokat ér. Van egy olyan érzésem, hogy azok, akik valaha is „meghaladták korukat”, egy magasabb dimenzió-szisztémával való kapcsolatra leltek, ha csak egy pillanatra is. És kell is, hogy legyenek érintkezési pontok, hiszen a végtelen számú dimenziószisztémák egyike sem lehet a többivel összefüggés nélküli. Sokkal valószínűbb, hogy az univerzum ezeknek a végtelen számú szisztémáknak egymásra hatása és felfoghatatlanul végtelen harmóniája.

Látnokok, költők, vagyis éppen a nem túlságosan logikusak kaptak csak bepillantást itt-ott, és ők is csak ritkán, és a szellem kivételes állapotában.

De kaptak!

Máskülönben egészen ostobán és tanácstalanul lennénk része egy felfoghatatlanul nagyszerű univerzumnak.

Ez az én vigaszom.

Ámen.

*

Vannak természetes és mesterséges hatalmi szisztémák.

A „művelt világban” persze, már csak mesterségesek vannak. A kommunista szisztéma is okvetlenül kiagyalt szerkezet volt, ámbar, belülről nézvést értelmesnek látszott. Sokan csodálkoznak is: mi lehetett benne annyira rossz, hogy végül csúnyán megbukott, holott a kommunizmus ideája majdnem keresztényi, mármint ami az egyenlőséget, testvériséget stb. illeti. Ugyanúgy a rend és a közbiztonság is megnyugtató volt a kommunista országokban. A nyugdíj, a munkahely biztonsága, az orvos, a patika, a bölcsőde, az olcsó, vagy ingyenes művelődés... Hol volt a hiba, hogy így semmivé vált az egész?...

Nos, a hiba valószínűleg ott volt, hogy a mesterséges társadalmi szerkezetek formailag általában remekül megtervezettek, logikusak, vagyis olyan rendszerek, amelyek önmagukban, főleg pedig belülről nézvést, arányosak is, harmonikusak is, és választ is adnak minden köznapis szűkségre és kérdésre, csak hogy az ilyen megtervezett „tökély” mint egyetlen idvezítő rend lép fel, és tudomásul kell vegye mindenki, hogy ez a tökéletes, ezt kell szeretni, és ezen kívül minden más átkos, tökéletlen, tehát tilalmas. Vagyis, *kötelező* lesz a szisztéma minden megnyilvánulása, öröme, stílusa, életmódja és gondolkodásmódja mindenki számára.

Viselkedővé, alkalmazkodóvá, önmagát feladóvá kényszeríti az embert. És egyszeriben, tudat alatt, vagy később tudatosan is feszengeni kezd mindenki. Érthető módon. Végül pedig senki sem lesz igazán híve. Mert nem emberszabású, hanem *kiagyalt* világ. Az összeomlás tehát csupán idő kérdése. És törvényszerű is, hiszen nem húzhatja sokáig a tényleges realitásban semmi, ami pont a realitást akarja megkerülni művi úton.

Ráadásul, a csupa hejehujával emlegetett és a rászedhető emberiséggel ravaszul megetetett demokrácia ideája is kiagyalt. Nem győzöm hangoztatni, hogy a történelemben soha demokrácia nem jelent meg önmagától. Mindig valami ravasz érdekcsoport volt található a háttérben, amely a természetes elitet akarta kiütni a nyeregből korteskedéssel, ügyes szervezéssel, a mindig és mindenhol buta tömegek mozgósításával és szavazataival. Ennek a magasabb formája pedig, vagyis a beharangozott világ, amelyben vezényszóra fogják majd szeretni egymást a csakis és mindenhol demokratikussá tett országok... Nos, nem kiagyalt valami ez is? Nem éppen olyan fellegekben járó, gyönyörű irrealitás ez is, mint bármely más kitervelt társadalmi „tökély”?

Az a borzasztó, hogy sem a nemzetek, sem pedig a világ nem hallgat soha a jó szóra akkor sem, ha nagyon is érzi ösztönösen, hogy igencsak sántít valami a Nagy Tervben, a megsúgott Új Rendben, vagy éppen a megkürtölt Új Világrendben. A világ mindig csak *átadni tud* az amúgy nagyon is előre látható tragédiákon. És sohasem okul.

Némelykor nagyon egyedül tudja magát érezni az ember...

*

Mexikó, Vera Cruz. Alkonyat előtt érkeztünk meg a bérelt turistabusszal. Azt mondták, nagyon szép város ez, de túlsúfolt a programunk és tovább kell állnunk reggel.

Gyors zuhany a szállodában, tiszta ing, és uzsgyi, kimegyünk a főtérre néhány fiatal útitárssal.

Illatos, szelíd alkonyat, pompás paloták ablakain tükröz a nyugodni készülő nap. Még a spanyol gyarmatosítás arisztokráciája és az itteni hajózás fénykorában épült naggyá és jelentőssé ez a város. Színes, de egyáltalán nem viháncos tömeg az utcákon, noha ezen a szinte mediterráni éghajlaton több „életet” várna az ember.

Ritkán mosolyog a mexikói. Befelé él, és inkább építészettel és kövekkel fejezi ki magát, szótlánul, semmint pezsgő, bohém élettel.

A tér sarkánál kávézó-vendéglő: asztalok és székek a széles járdán. Majdnem minden asztal foglalt. Sör illata vegyül itt borsos virágok leheletével. Leülünk egy asztalhoz, és hallgatunk magunk is akár a mexikói, amikor „mulat”.

Négy zenész lép fel a kis dobogóra: trombita, gitárok... és pillanatok alatt szenvedélyes, könnyes dallamokkal telik meg az alkonyati sugarakban merengő tér. Egyikük énekelni kezd, de olyan arckifejezéssel, mint aki nem ismeri a mosolyt. A trombitás is és a két gitáros is éppoly fegyelmezett arccal játszik, mintha illetlenség volna az érzelmek kimutatása. De maguk a dalok a szerelem, az élet és halál és a sűrű vér szenvedélyét fejezik ki roppant erővel.

Az énekes, ez a szikár, negyven körüli arc most a Kukkuruku...kúúú-ba kezd. Az embernek szinte a könnye kicsordul, amint követi a melódiát és mögötte a vágy jajongását.

Ezzel az arcزدülés nélküli szenvedéllyel csak itt találkozhatni.

Nagyon jól érzi magát a turista itt Mexikóban, de anélkül hagyja el az országot, hogy valakivel is személyes kontaktusa lett volna, akár egy pillanatra is. A szinte személytelenre és egyformára fegyelmezett arcokra emlékszik csak. Kivéve talán ezt az énekest, mert ennek hiányzott az egyik metszőfoga. Ez az arc legalább eltérő volt a többitől, talán ezért emlékszem őrá legjobban.

Évekkel később, New Yorkban, a tévében valami utazási műsor éppen Mexikót mutatja be. Többek között Vera Cruzt is. És a főteret is, sőt a vendéglőt is mutatja a járdán. És mutatják, amint, istenem, ugyanaz a zenekar játssza ugyanazokat a belülről lángoló dalokat, és hihetetlen, de ott van az én foghíjasom is! Éneklí ismét a Kukkuruku...kúúú-t, ugyanazzal az arcزدülés nélküli jajongó vággyal!

Egy pár percre ott vagyok ismét a borsos illatú virágos téren, ahol sokkal, de sokkal több és mélyebb szenvedélyek lángolnak a szívekben, mint amit illik kimutatni.

*

Mexikó Cityt előbb láttam, mint New Yorkot, és alaposan meglepett, hogy ez a város is a felhőkarcolók városa. A tájékozatlan magyar turista ugyanis a felhőkarcolóról automatikusan asszociál New Yorkra, hiszen a mozikban és csakis New Yorkkal kapcsolatban alkotott fogalmat ezekről az égis érő építményekről. Furcsa volt tehát a hipermodern városnegyedek csupa-üveg, csupa égbe szökő építészeti csodáit összeegyeztetni az alattuk hemzsegő helyi néppel, a sok kis görbe lábú mexikói indiánféléllel. Pedig, az az igazság, hogy ezeknek a kis füstös képű emberkének a természetes produktuma ez a fajta építészeti, akár hisszük, akár nem.

Azt mondják, az amerikaiak ide jöttek megtanulni, hogyan kell azt csinálni.

Alig tudunk valamit a mexikói lélekről.

*

Figyelni kezdtem a mexikói épületeket. A nagyváros legtipikusabb épületei meglepően mások, mint amit felhőkarcolóktól várna az ember. Valami ősi beidegződéstől vezérelve kerülí a számunkra oly természetes derékszöget, a kockát, a párhuzamosat, a függőlegeset. Akkor is, ha nyolcvanemeletes üvegpallót emelnek, sokszor a piramis vonalai érződnek a formákon. Csonkapiramis, kissé ferde falak, és egyenesen lecsapva a teteje... Kerülí a boltívet is. Felfelé szűkülő ablaknyílások, és egy keresztbe tett homlokkő...

Szállodánk alaprajza például háromszögletű. És a több mint harmincemeletes épület három ijesztően vékony oszlopon áll, hogy szinte lebegni látszik a föld felett. Furcsa érzés átmenni alatta. Persze, ha valakik tudják, hogyan kell építkezni, azok éppen ők.

*

Több mint legendás a svéd gögje. Svéd turistákkal utaztam együtt a buszon a hosszú mexikói partok mentén. Napokig tart, míg a Yukatán-félszigetre érünk. Mindennap más szálloda, más koszt, és persze, a félelmetes és hírhedt mexikói hasmenések oka: mindennap más ivóvíz.

Déltájban hirtelen megtelik a busz a hasmenéses emberi ürülék rettenetes szagával. Mindenki szimatol, fesheng, szitkozódik, kivéve egy svéd nőt. Az csak ül és mereven néz maga elé.

Van köztünk egy nagyon kedves és ugyancsak Svédországban élő, de bolgár orvos házaspár. Csöndben odamennek a szerencsétlen nőhöz, hiszen az orvos ösztönösen segíteni akar, ámbar ők sem tudnak mit tenni, ha már megtörtént...

Megállunk egy helyen, beküldik a nőt valahová, hogy tisztába tegye magát, mi meg szellőztetünk és szellőztetünk, és nem megy ki a szag.

Borzalmas blamázs! Különösen, hogy Svédországban élő idegenek előtt történt ez egy svédrel! Idegenek, úgynevezett ütlenningek előtt! Akiket a svéd képtelen önmagával egyenrangúnak tekinteni, amíg él.

Este, a szállodában, a bárban, hallom fél füllel, amint néhány svéd már arról beszél, - mintha önmagukat hipnotizálná egy végtelenül kínos mellébeszéléssel, hogy „...borzasztóak ezek az ütlenningek!... Orvos létükre ilyet csinálni! Nahát! Nem tudtak vigyázni magukra?!

Némelykor megértem, hogy tizenhárom évi, anyagilag egyébként meglehetősen jó élet után végül is otthagytam azt az országot.

*

Az írás mechanizmusa közeli rokonságot mutat a hipnózis mechanizmusával: azt akarom, hogy összpontosíts a tárgyra, becsallak (jól kitanult fogásokkal) az odafigyelés állapotába, aztán játszom veled, vezetek és hagyom, hogy élvezd amint eggyé válsz a hőssel, hagyom, hogy érezd amit a hős érez az események sodrában, gondold, amit ő gondol, együtt vegyél lélegzetet vele, küzd az ő küzdelmével és végül, érezd a diadal édességét, amint legyőztétek a Gonoszt. Mert hiszen az igazságot képviseltétek, tehát győznötök kellett, ha nem is volt könnyű.

Ez a *jónak mindig diadalmaskodnia kell* talán minden *mesék* legnagyobb vonzereje. Rómeó és Júlia is azt bizonyítja, hogy a Jó és Igaz szerelem mindenképpen győzedelmeskedik. Ha másként nem, a síron túl.

Úgy látszik, mindig valami nagyon ravaszul komponált történetet kell kanyarítani a mondanivaló köré, ami legtöbbször alig több egy axiómánál, mert senki sem állhat ki csak úgy egyszerűen, hogy egyetlen hangos bölcs mondattal lakassa jól a tömegeket.

Ha nagyon szigorúan vesszük a dolgot, voltaképpen *az igazság és a derék mindig győz* kaptafájára jár az irodalom. Ez kell az embernek, ez a lelket melegítő klisé és a vele járó, hőssé való átszellemülés alkalmja és kalandja. Ezért a kalandért olvas a nép. A dolog egészen másként festene, ha nem a köznépek, hanem a nép szellemi krémjének, a keveseknek, a mindenkori Brahminoknak írta az ember, a meghatározó szellemeknek. Igaz, ebből egyáltalán nem lehetne megélni. Csak a költők, tehát a nem-kaptafások szólnak ezekhez a nemes kevesekhez, és fel is kopik az álluk, akármilyen jók is. A többiek, a kaptafások már jobban

járnak anyagilag és máskülönben is: sokszor semmi lényegeset sem mondanak, de azt lebilincselően teszik, és megvan a tömeghatás. Ma meg már igazán kezdenek a dolgok elfajulni. A derék mindig győzedelmeskedik kaptafa mindinkább leegyszerűsödik a bűnöző és áldozata képletére. Olvasod a szennyirodalmat, nézed az egyre inkább szeméttévéé korcsosult képernyőt, és azt mondja csupán, hogy vajon ki ölt meg kit, és hogyan. „Nevelő hatása” van az ilyen műveknek, a rézangyalát! Különösen a modern embert szórakoztatja ez, a *modern* embert, aki ritkán vehető rá, hogy végigéljen egy vaskos trilógiát, mert ízlése tönkre van már téve és mert rohanás az élete, és mert be van sózva. És minthogy nem fűlik a foga hosszas lelkizéshez, szemetet, irodalmi hot-dogot fal menet közben, vagy azt sem, miközben állandóan nyugtalan is egy kicsit, hiszen szellemileg alultáplált.

Nem könnyű ma okosnak lenni, ami az írói hivatást illeti. Meglehet, hogy *röviden és jól megmondani neki, miről van szó* az egyetlen létjogosult forma ma. Talán nem okvetlenül kell játszani a szokott hipnotikus játékot sem. Respektet is jelent, ha az olvasóhoz, mint felnőtthez beszél az ember. Amúgy sem könnyű az egész egy *igazi* hősök nélküli korban, amikor ráadásul már a könyökön jön ki a túl sok és rossz, öreg axióma, és amikor nincsenek még új axiómák.

*

A Monarchiát juttatja eszembe az Egyesül Európa terve, meg a Szovjetuniót, Jugoszláviát, Csehszlovákiát, és egyáltalán azokat a kísérleteket, amelyek sajátos lelkű, nyelvű és hajlamú népeket cementeztek konglomerátummá abban a reményben, hogy együtt erősebbek vagyunk. És csak idő kérdése volt, hogy mállásnak induljon a kötőanyag, és széthulljon az építmény a maga alkotóelemeire. Olyan ez, mintha a kövek izzadni kezdenének, és a maltert támadná meg a verejték.

Valószínűleg nem erősebb vagy ravaszabb eszmecement és nem ügyesebben tervezett-szervezett épület a megoldás, hanem éppen az ilyenfajta építési tervek eleve elvetése, mert voltaképpen nincs, aki ellen össze kellene fognunk, hogy erősebbek legyünk. Ez mind csak maszlag, hacsak nem egy világhegemónia megszerzéséről van szó, vagy egy Európa-Amerika párharcról, vagy a fehéreknek a sárgákkal való piaci osztozkodásáról.

Vannak gyanakvóak. Ezek azt vélik máris látni, hogy a sokféle nemzetiség, a sokféle nyelv, a különböző fejlettségi fokok, a mindenütt ott kísértő jogos nemzeti szellem és nemzeti érdek, a természetes rivalitás mint-mind az európai konglomerátum ellen hat. És nemcsak azért kérdéses a nagyobb közösség elképzelése, mert voltaképpen egyáltalán nem tisztázott a közösködés igazi oka, hanem mert minden résztvevő érzi, hogy a közös kassza közös bankárt jelent, parancsnokot, napiparancsokat, egy irányba menetelést, miközben a kornak, ha jól meggondoljuk, nincs igazi célja és iránya. Ha pedig nincs, amiben higgyen e kor, mert istenei régen meghaltak már, egy gazdaságilag produktívabb Európa csupán még több plasztiktárgyat, gumimókust, használat után eldobandó kacatot képes csak jelenteni, ez pedig egyáltalán nem a kor problémáját oldja meg, hanem csak vásáros zajt csap.

Ebben az általános eszmenélküli, kaotikus állapotban sokkal inkább önmaguk felé kellene forduljanak a nemzetek akkor is, ha időközben csúnya szavá tették valakik a nacionalizmust, nevetségessé a nemzeti érzést, és mindent, ami úgy kezdődik, hogy nemzeti.

Annyi vallási, eszmei és politikai hatás érte már Európa népeit, hogy azt se tudják, hol áll a fejük. És megszervezni, összecementezni a zavarodottak brigádját!...

Nos, igazi megoldás-e ez?

Többre menne Európa is, ha hagyná, hogy újabb világeszme-humbughoz való alkalmazkodás helyett önmagukat hoznák rendbe a nemzetek először. Egészséges Európa (és világ) csak úgy képzelhető el, hogy alkotóelemei is egészségesek és harmonikusak. Ilyen Európához vagy világhoz pedig se sok „cement”, se parancsnok, se vezényszó, se közös kassza nem kellene, mert az önmagukban harmonikus nemzeteknek éppúgy természetes vágya a kooperálás, mint önmaguk megtartása, és természetes önfejlődése.

Én inkább ilyen világban látnám a célt. (És még gumimókusból is lenne elég). Dehát, beszélhet az ember, annyi, de annyi a cementárus...

*

A szerbek kukoricalisztból csinálnak valamit, ami a téglához hasonlatos súlyban és tömörségben: kukoricatésztát gyúrnak össze egy csomó sajttal, és megsütik. Prójának nevezik.

Ettem jobbat is.

A finnek meg halhúst gyúrnak a kenyértésztába, és megsütik. Kalakukkunak hívják.

Förtelmes.

Csöngetnek, kinyitom az ajtót, legújabb anyósom áll ott egy hímzett kendővel letakart tállal. Hamiskásan fölemeli a kendő sarkát: TÖPÖRTYŰS POGÁCSA! Kis tornyocskák, tetejük világosbarnán fényes és kockás, a törzsük réteges, leveles, foszlós, és kissé meg vannak billenve, mint akik hódolatteljes meghajlás közben úgy maradtak...

Mennyei illat gőzölög a tálból.

Ha van asszony és felsőbbrendű asszony, anyósom nem akárki.

El is vettem a lányát.

*

A kardinálisok nem földönfutó senkik, nem megvesztegethető lumpenproletárok, nem tudatlanok, nem közönyösek, hanem egy hatalmas eszmei világszervezet szellemi krémjét képezik, és a pápaválasztást valóban a világ és az egyház legszentebb aktusának tekintik.

És szavaznak. Nagyon titkosan. És nagyon demokratikusan.

Aztán meg is jelenik a fehér füst a kéményből: Megvan az új pápa! Ujjong a jámbor világ az Északi-sarktól a Déli-sarkig.

Véletlenül megint egy olasz lett a pápa. Aztán megint és megint... és mindig véletlenül és mindig olasz. (A kivételes nem-olasz csak a szabályt erősíti). Aztán, olyan is volt, hogy olasz volt ugyan egynémely pápa, de voltaképpen zsidó volt. Meg volt egyszer egy olasz pápa, aki nem is férfi volt, hanem nő!

Valaki azt mondta, hogy demokratikus, titkos szavazásokkal a világon bármit ki lehet csinálni. Miért csodálkozunk akkor, hogy az országok élén jóformán csak középszerű és ideiglenes bohócokat látunk, amikor a szavazók még csak nem is kardinálisok!...

*

New York. Kocsival a 5th Avenue-n. A forgalom megtorpan: piros lámpa. Mereng az ember...

Hirtelen a most renovált felhőkarcoló földszinti homlokzatán akad meg a tekintetem. Üzletei közül az egyik fényes, drapp márvány frontot kapott. Még a cégtáblája is márvány. Új üzlet. Mindig változnak, minden ideiglenes ebben a zsvány világban, különösen ebben a városrengetegben. Ez is fizethet vagy havi hatvanezer dollár bért, mert a 5th Avenue drága, mert

mindig is rangot jelentett, hírnevet, eleganciát, minőséget, békebeli kiszolgálást, beérkezettséget, és persze a lehető legjobb címet. És fogadni mernék, hogy bedöglük ez is...

A cégtáblát nézem: nem is cégtábla ez, hanem márvány dombormű, mintha nem is üzlet volna, hanem valami komoly intézmény. Bámulom a dombormű alakjait, és pislognom kell hirtelen, Jobban szemügyre veszem, és nem az „intézet” történelmi múltját megörökítő figurák néznek rám, vagy címertani magyarázatot igénylő alakzatok, hanem Kandúr Bandi, a Kismadár, valamint a ravasz Coyote, amint Roadrunnert kergeti. Mindez igazi márványban! És a márvány cégtábla felirata is római katonasírok, vagy kőbe vésett római számok klasszikus stílusában hirdeti a portékát: HiFi-ACTION.

Mit árusíthat egy ilyen üzlet? A 5th Avenue-n?!

Zöld lámpa, tovább kecmergünk.

Ennyire cinikussá vált volna már az amerikai? Mickey Mouse-t még nem helyezték az oltárra merő jópofaságból, de ahogy „fejlődünk”, ez sem várat már sokat magára. Nem látom már, hogy egyáltalán hol van a cinizmusnak a felső határa, és van-e még határa...

*

Ahogy elnézem, politikai kulcspozíciókban szélhámosokat látunk világszerte, mintha csakis azok kerülhetnének népek élére, akik mindenre kaphatóak. Államfői bölcsességet illetően valóságos takonypócok vezetik a társadalmakat... Fiatal szélkakasok feltűnően nagy számban ülnek az Országházban is... Olyan is az ország. És a világ.

Szinte mintha tegnap történt volna: apám vívni tanult, mert a katonatiszt párbajképes kellett legyen. Mulatságos volt a nagy hasával atlétatrikóban és fekete klottgatyában.

A párbaj már az ő idejében is ritkaság volt, de ő még olyan szellemben nőtt fel, amelyben az embernek becsületbeli kötelessége volt a szemétembert kettéhasítani, vagy lelőni, mint egy rühes kutyát.

A társadalom öntisztító rendszere volt ez az intézmény, amikor még nagyon komolyan vettük az erényt, a becsületet, a hazafiságot és mindent ami igazán méri az Embert.

Ma senki sem tisztogat. A jellemtelen embernek jó esélyei vannak arra, hogy karriert csináljon.

Mi meg szavazni megyünk.

És feltöltjük a Parlamentet.

Méghez a nem tisztaistvánokkal és telekipálokkal...

*

Nietzsche mondja: „...Lustaságra hajlamos az ember. Szokások és kész vélemények mögé rejtőzik... Tudja, hogy sántít a dolog, tehát rejtőzik, mint a rossz lelkiismeret. Miért? A szomszédok megszólásától fél, akik ugyancsak kész vélemények mögül ítélik meg őt. Csak a művész gyűlöli a kölcsönzött álláspontos élet szolgálai voltát... és le akarja leplezni a rejtőző ember rossz lelkiismeretét... és meg akarja neki magyarázni, hogy minden emberi lény különleges és egyedi csoda.”

Én nem vagyok ennyire naiv. Az ember nemcsak szokások és mások véleménye mögött rejtőzködik ma, hanem nyersen és mindinkább eltömegesedik, kapzsi bunkóvá válik, miközben a művészet üzletággá, a művészek pedig egyre perverzebbé züllemek.

*

Barátom, aki több évtizedes munkásságáért a művészi fényképezés érdemes művésze címet kapta New Yorkban, egyre kevésbé tudott megélni abból a kiváló tehetségből, ami naggyá tette őt.

„Győzött a tömegember-kultúra” - sóhajtott a szép napon, és összepakolt. Ifjúkori működésének színhelyére költözött vissza inkább: Párizsba.

Levél jött tőle:

„Nem fogod elhinni, a romantikus kis utcában, ahol annak idején laktam, éltem, örültem, szerettem és szerettek, ma fényes kis divatszalonok vannak, butikok, szuvenír üzletek, meg utazási irodák. A régi Párizs romantikáját már csak a külváros szélén találtam. Mai padlásszobám ablaka a temetőre néz...”

*

Mexikó...

Korbács, keréketörés, máglyák, katekizmus és harangok, spanyol hódítás és minden, ami ezzel járt...

Azt hinné az ember, hogy véglegesen átgyúrta a népet ez az iszonyatos „befolyás”.

A szó valóban spanyol, a dalok azonban már nem csak spanyolosak. És az arcok... Itt-ott még lát az ember arisztokratikusan keskeny arcot és szikár termetet, de nem adok rá többet, mint két generációt és csakis a kis, görbe lábú indiánféléké lesz Mexikó ismét.

Mintha mi sem történt volna.

Megérte?...

Mire volt jó az egész?!

*

Előkerült apám egyik könyve a padlásról: Gőzgépek Tana. Súlyos kötet, bőrkötésű, aranybetűs cím, kemény oldalak, szélük alig sárgult, mint a könyveké, amelyek az örökkévalóságnak íródtak. És ott vannak a rézmetszetes képek: emeltyű, billentyű, regulátor, tolattyú és minden, ami a csodát működteti: a gőzgépet.

Felnevetek, kritikai kiadásnak is nevezhetném a kötetet, ugyanis ráismerek egy-két, ceruzával jó alaposan belevéselt rajzomra. Trampli tehénkéket rajzoltam ugyanis a lapokra ide is, oda is, és ákombákom betűkkel, már ahogyan négy-ötéves koromban írni tudtam, ez áll: „aki ezt a könyvet írta, az nagy marha volt”.

Már nem emlékszem, mi dühített fel ennyire. Valószínűleg a súlyos és meg nem értett bölcsesség-tömb láttán tódult föl bennem ugyanaz a fajta artikulálatlan gerjedelem, ami képrombolókra és könyvégetőkre jellemző, akik kaotikusan reagálnak a szépségre, a tökélyre és a tudományra, ahelyett, hogy vennék a fáradságot és megértenék, miről is van szó.

Persze, a Gőzgépek Tana ma egyébként is meglehetősen nevetséges már.

Lehet, hogy látnok is voltam egy kicsit?

*

Sartre azt mondja egy helyütt: „Az ember semmi más, mint az, amit önmagából csinál. Ez az egzisztencializmus első, alapvető elve.”

Mit lehet ezzel a keskeny fejű Sartre fiúval csinálni?!

Összecsapja az ember a könyvet!

*

Az írók, akiket igazán kedvelek, azok a megfigyelők. Ezért szeretem böngészni az értelmes filozófusok munkáit is. Nem szabad a fogalmakat összetéveszteni. A megfigyelő (observer) nem csupán személy, hanem egy tudatos, vagy tudatalatti *élménybank* tőkéje. Az író, aki így *bankár*, lát valamit, (például az élet részleteit, vagy azok nagyobb ívű harmóniáját), és élménybankja az, ami automatikusan hagyja jóvá, vagy veti meg a fenomént. Voltaképpen ez a „tőke” az, ami állandóan és automatikusan ítél meg dolgokat, a tőke tömbje, amely a génekben talán az emberiség kialakulásának perceiben kezdett el halmozódni.

Azok, akik eszmék, teóriák, vagy éppen politikai párt szándékai szerint ítélik meg az élet jelenségeit, mint a vaksi Sartre tette, egyáltalán nem a bölcs megfigyelők közül valók, noha állandóan és mindenféléről véleményt mondanak, és bizonygatnak. Elégé hitvány alakok az ilyenek, és szerencsénkre nem hosszú életűek, ami leírt igazságaikat illeti, hiszen „bankjuk” nem tartalmaz többet, mint egy eszme-divat vagy éppen egy pártideológia gyökértelen halandzsáit. És tudjuk, hogy milyen hamar el tudnak menni a pártok teoretikustul, ideológustul és főtitkárostul a - gajdeszba.

A szocialista realizmus teljes kora sem hagyott hátra semmit, ami adott volna a világ kultúrbankjához egy fabatkát is.

*

Az első amit észrevettem New Yorkban, amikor még mint turista jártam itt, az volt, hogy jóformán mindenki dilisnek látszik egy kicsit. Feltűnően sokan beszélnek magukban az utcán. Némelyikük megáll és vég nélküli tirádákat ereszt meg, hangosan, gesztikulálva, mintha az igazságtalan világnak, vagy az éppoly igazságtalan Istennek akarná alaposan és végérvényesen megmondani a magáét.

Nem értettem a dolgot. Békebeli a hangulat, csodálatos és hatalmas autók suhannak lassan és ráérősen, az élelmiszer hihetetlenül bőséges és még hihetlenebbül olcsó, az árubőség és a választék minden tekintetben lenyűgöző, és egyáltalán, minden elérhető.

Évekbe tellett, míg kezdtem rájönni, hogy minden ideiglenes itt. A felhőkarcolók is ideiglenesek, mert egyszer csak jön a buldózer, és egy még nagyobb épül a helyén, a sikerek is ideiglenesek, sőt néha a bukások is, az állások is borzasztó ideiglenesek, a gyárak is, az irodák is, az elnökök és adminisztrációjuk is, és minden minden... Az amerikai tehát az ideiglenesség világában nő fel, vagyis anélkül, hogy valaha is, bármiben is talált volna egy szilárd pontot. Nagyon lélekölő világ az, amelyben az egyedüli biztos jelenség a részletek befizetésére postázott számlák sora, amelyeket komputerizált precizitással küldenek ki a bankok havonta: a kocsirészletek, házrészletek, hitelkártya törlesztés... miegyéb.

Egy nő például nyolc év után úgy elvesztette ügyvezető igazgatói állását, mintha sosem lett volna. Elűszott a villa, a megtakarított pénz, és minden, mert ilyenkor nem csak kissé szegényebb lesz az ember, és talán nem is ideiglenesen, hanem zéró lesz, és talán végérvényesen.

Az egyszerűbbek, de éppoly szerencsétlenek az utcára kerülnek, és kapuk alatt alszanak. Ő a kocsijában aludt, és abban az elegáns utcában parkolva, és azok előtt a fényes üzletek előtt, ahol finom ruháit szokta vásárolni. Fürödni a barátokhoz járt fel.

A tévében is mutatták őt. Egy bedolgozó, ideiglenes tévériporter csinálta vele a rövid interjút. Feltűnt neki, hogy egy szép és rendkívül jól öltözött asszony áll az utcasarkon, és gesztikulálva beszél magában.

*

A svéd nő csapodársága közismert, és annyira más fogalmaik vannak a férfi és nő kapcsolatáról a férfiaknak is, hogy sohasem szokik hozzá a közép-európai. Egyik főnököm például határozottan duzzogott, amikor megtudta, hogy visszautasítottam felesége közeledését. Mert hát kinek képzelem én magamat!

*

Ki mondhatja magát magyarnak?... Ez is olyan kérdés, hogy annyiféle válasz van rá, ahány válaszoló. Általában mindegyikben van is valami, mint ahogy majdnem minden magyarban több a magyar vér, mint sem, ámbár legjobb a vérséget nem belekeverni a dologba, (vérig sérténénk vele például Petőfit) mert annál sokkal komplikáltabb az ügy. Azok jártak talán a legközelebb az igazsághoz, akik a maguk meghatározásában, tudati, majdnem vallomások választ adtak a kérdésre. Az „az a magyar, aki magyarnak érzi magát”, vagy a másik: „az a magyar, aki magyarnak vallja magát”, vagy az „az a magyar, aki vállalja” azonban mégsem egészen látszik definíciónak, hiszen érezni, vallani és vállalni sok mindent lehet uralkodó szélirányoktól függően is.

Szabó Dezső meghatározása már sokkal jobb. Azt mondja egy helyütt, hogy „az a magyar, akiről senki sem - önmaga sem - tudja, hogy nem magyar”. Ez a definíció is vallomások, de azzal a lényeges különbséggel (és ez teszi aránylag jóvá), hogy egymást igazoló külső-belső vallomásra van alapozva. De nem tudom, nem járunk-e még közelebb az igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy *az a magyar, aki képtelen magát másnak tudni, és éppoly képtelen hazájának ártani.*

Magyarsága alig lehet problematikus legtöbb állampolgárunknak, hiszen Magyarországon mégiscsak magyarok élnek a legtöbben (nagy nemzetekhez képest irigylésre méltóan vagyunk etnikailag különlegesek is és homogének is), de bőven vannak idegen eredetűek közöttünk, meg idegen hangzású nevűek, és az ilyen megkérdezheti magát olykor, hogy voltaképpen mennyi köze is van igazán a magyarsághoz. Felötlik ez a kérdés hébe-hóba, de mennyivel okosabb volna a kérdés úgy feltenni, például, mondjuk egy svábos név alapján, hogy generációkon keresztül ebben az országban gürcölve, tudnék-e Németországban úgy német lenni, mint egy német-német, vagy csak egyetlen fokkal érezném magamat jobban otthon ott, mint ahogy egy igazi német érezné magát, ha egyszerűen ide költözne?

A válasz igen is lehet és nem is. És az igen vagy nem dönti el, hogy ki is vagyok voltaképpen.

Lehet, hogy mint magyar-magyar könnyen beszélek, de a magam részéről nem sokat haboznék, ha képtelen volnék magamat magyarnak tudni. Csomagolnék, és mennék tót-, sváb-, oláh, kínai, vagy néger országba, önvallomásomnak megfelelően. Végére is, egy életünk van (inkarnációként), és minek szenvedéssel tölteni azt! Van, aki soha az életben nem akar vagy nem képes azonosulni a befogadó néppel, és van, akinek azonnal sikerül. Általában, nem könnyű. Amerikában tudja meg az ember, mennyire nem „olvasztótégely” az idegen föld.

*

Az arisztokrácia, mint tünemény, természetes jelenség. Sok egyéb mellett valamikor azt is jelentette, hogy bizonyos személyek, vagy családok nemcsak kiváltak (mégpedig kimagasló társadalmi tevékenységgel) az átlagosból, a népből, a tömegeből, hanem azt is jelentette, hogy ezek a személyek vagy családok, folytatták és ápolták is a maguk tradícióit, vagyis nem

csupán egyénnek tekintették magukat, hanem egy társadalmi tradíció fenntartóinak. Kisebb léptékben nézve persze, annyi jó, vagy annyi rossz lehet az arisztokráciában, amennyit személyes hajlamai és adottságai garantálnak. Volt köztük sok hitvány is, hazaáruló is, részeses gazember is, de az arisztokrácia, mint társadalmi jelenség (jó értelemben) mindig a hazafias krémet jelentette, hiszen kötelezte a rang és az a tény, hogy létük értelme a hazával van egybefonódva.

Mindig és minden történelmi népben megjelenik az arisztokrácia. Sőt, automatikusan jelenik meg! Sőt, a köznép elismerésével jelenik meg, sőt, a köznép emeli őket azzá, mert nem érzik a népek természetes dolognak, ha nincsenek nekik példaképeik, akik a tradíciót, a nemzet eszméjét testesítik meg.

Normális időkre és természetes társadalmakra érvényes ez csak. És semmi csodálatos sincs abban, hogy ez a kor, amely sem nem normális időket él, sem pedig nem természetes társadalmi struktúrákat produkált, lassacskán elnézte, hogy vásárolni is lehetett arisztokrataságot, házasságokkal és más manipulációkkal is fel lehetett jutni. Aztán pedig - éppen ezért - nem is becsülte a kor sem és a nép sem az igen vegyessé vált, tehát jellegét veszített arisztokráciát. És magára maradt a nép is, a kor is. Sem sok becsülete nincs ma a tradicionális arisztokráciának, sem pedig igazi arisztokrácia nincs a szó tradicionális értelmében. Bizonyos fontos értelemben, a társadalmi és történelmi eszmény is kiirtódott ezzel, csakúgy, ahogy minden tradicionális érték elvesztette tekintélyét és vonzását. A természetes rangsor csorbult meg ezzel, ahogy az a priori JÓ és az a priori ROSSZ különbsége sem az már, ami volt.

Furcsa az a kor, amelynek nincsenek múltba visszanyúló eszményei, arisztokratái, csak „feljutottjai”. És önmagukat nem nagyon találó népei.

*

Bemutatta a Magyar Köztársaság elnökének, Göncznek a színdarabját New Yorkban, a manhattani 91-es mellékutcai aprócska, ismeretlen zsidósínház.

Teljesen mindegy, hogy volt-e sikere a zugutcai zugszínházban (egyébként, nem volt) vagy sem. Bemutatta. Az mutatta be. És, - természetesen - eszem ágában sem volt, hogy megtekintsem, viszont csöndes, de intenzív szégyent éreztem. Idáig süllyedtünk volna már?...

*

Alkat dolga. Van, aki belehal a honvágyba, és van, aki túri.

Az írók és a költők, akiket az anyanyelvhez köt minden percük, valószínűleg igen kitaszított-nak érzik magukat idegen nyelvterületen.

A magam részéről sohasem nyomtatnám a névjegyemre az író szót, mint foglalkozást, hogy tudja, akinek odaadom, hogy miféle emberrel van dolga, mert az egyetlen, amivel pontosan fejezném ki magamat, az inkább az ember szó volna, azt meg minek kiírni?! Ember, aki él és hal. Az, hogy valaki közben írásban is ad magáról hangot, semmiképpen sem jelenthet foglalkozást, és főleg rangot nem.

Lehet, hogy furcsa vagyok, de az anyanyelvhez kötöttség sem, és az idegen kontinensen folytatott élet sem szenvedést jelent nekem. Távolságot, a szinte évről-évre fejlődő nyelvtől való távolságot... ezt okvetlenül jelenti, sőt annak a tudatát is, hogy a távolban élés nem egészen normális dolog. De elefántcsonttornyot is jelent a felhőkarcolóban való élet, és nem is negatív értelemben elefántcsont ez a torony. Távolról és fentről messzebbre lát az ember, sőt a levegő is tisztább a hazai földszintes atmoszférához képest, mert nincs állandóan szem előtt az ember, nem éli a pályatársak falka-életének versengős, intrikás és figyelmet zavaró életét.

Távolból, magasról, messzire és tisztábban látni... sem nem méltatlan állapot ez, sem pedig nem alávaló dolog.

Szimbolikusak ezek a szavak, de némely alkatnak talán ez a legjobb realitás.

Nem szenvedek tehát. Szenvedjen, aki ráér erre. Írok, és a panoráma középpontjában ott van mindig a kis öreg, talpalatnyi haza.

Mert a génekkel nem lehet vitatkozni.

*

Hallom a bárban fél füllel, amint két barát hangosan üdvözli egymást. Meglehet, hogy évtizedek óta most botlottak egymásba először. Azzal dicsekszik az egyik, hogy közben hajógyárat csinált. Hencegve mondja, hány bruttóregisztertonna hajót produkált eddig. Akkora a szám, hogy nehéz felfogni.

A másik csak mosolyog, és mondja, hogy a maga részéről, amit életében eddig csinált, ráfér három floppy diszke. Az egész nem nyomhat többet néhány dekánál.

Érezhetően hűl le a beszélgetés heve. A hajócsináló mintha egy kicsit fölényeskedni is kezdene. Pedig csak olyan dolgokat produkált, amik a víznél is könnyebbek.

*

Olyan döbbenetesen élethűek tudnak lenni a plasztik szobanövények, hogy nagyon meg kell nézni...

Vett is magának egy nagyot és betette a nappaliba. Az ablakhoz. Aztán vett még egyet, mert olyan jó festett, majd még egyet, hogy végül egy kis pálmaházhoz volt hasonlatos az ablak előtti térség. Látván, hogy nagy növénykedvelővel van dolga, egyik rajongója egy nagy, cakkos fülű filodendront vitt neki. Élőt és igazit. Az ablakhoz került ez is, de egészen más növény volt ez, igazi földben állt, igazi levelei voltak, és igazán úgy elkezdett nőni, ahogy csak filodendronok tudnak, ha jó helyre kerültek. A plasztiknövényeket előbb arrébb kellett tolni, aztán át kellett rendezni őket, aztán... aztán „ki kellene dobni emezt”, gondolta magában. És ki is dobott egyet. Próbából. A hatás ugyanolyan jó volt. Aztán ki kellett dobni még egyet, de kettőt dobott ki, és végül rájött, hogy „csak porfogók ezek a nyavalyások” és egy szép napon mind ki is dobta valamelyest restelkedve, hogy ilyen sokáig tartott egy halom bővült a lakásában.

„Voltaképpen az egész hamis plasztik-érát ki lehetne dobni” - gondolta magában.

Az ablak étellel volt tele. És mintha mosolygott és bólintott volna a filodendron az összes nagy cakkos fülével egyszerre.

*

A nagyvárosi ember nagyokat káromkodik reggelente, amikor munkába menne, és a ván-szorgó csúcsforgalomban többet rostokol a kocsiban, mint haladna. A természetellenes, ostoba, fárasztó és idegtépő életstílust átkozza, és legszívesebben kiköltözne egy tanyára, szántana-vetne, illatos mezőkkel körülvéve élne emberhez méltó, igazi életet. Kutyát is tartana, meg talán lovat is, és rózsafa nyílna a háza előtt...

De, persze, marad.

A vidéki ember meg a városért sóhajtozik a trágyaszagú és sáros mezők közt, mert küzdelmes és néha bizonytalan is a földműves élete, egy állás a városban egyszerűvé tenné az egészet.

És beköltözik a nagyvárosba. Véglegesen.

A fiatal vidéki nő is úgy érzi, hogy élete legszebb virágait szórja a disznók elé, és a nagyvárosba költözik, ha tud, ahol érdekes az élet, és senki sem üti bele az orrát magánügyekbe. Csábító tud lenni a sürgő-forgó anonimitás...

A város vonzását és szakadatlan duzzadását látja az ember, és az az érzése, hogy a tömegben maradás, vagy a tömegbe menekülés nemcsak a gyávák és a nemsikerültek receptje, hanem majdnem mindenki sikertelen és boldogtalan, mert gyáva.

*

Ugyanez galambokban elbeszélve:

A mezők, ligetek és erdők csak szárnycsapások dolga... Illatos füvek, ropogós és puha magvak világa és egy igazi élet színtere. Ezek meg városlakók lettek, szemétben guberálnak, szemetet esznek, szeméten nevelik fel gyermekeiket, arra tanítják meg őket, melyik szemétből mit lehet kimazsolázni.

Hamis és méltatlan élet.

És köpnivaló jellem egytől egyig.

„...De a városban nincsenek sasok!” - gondolja a galamb.

Mert csúnyán megalkuvó.

*

Van abban valami bosszantóan unintelligens, hogy a vita sosem dől el: szabad-e, erkölcsös-e, jogos-e magzatot elhajtani, kikaparni és a kukába dobni azt, ami voltaképpen új generáció lenne, stb. Pedig mindenki belebeszél. Vagy talán pont azért nem zárul le a vita világos és egyértelmű kádenciával. És mindenkinek igaza is van a maga módján. Az aggódó hazafinak is igaza van, az orvosnak is van véleménye, a társadalomtudósnak is megvannak az elméletei, a közgazdásznak is, és persze, a háziasszonynak is, nem beszélve a süldőlányról, aki meg van győződve, hogy a röpke szeretkezés éppoly izgalmas esti program tud lenni, mint például moziba menni.

Az utóbbiakból harsan fel legkönnyebben az érvelés, mert hallották is itt-ott: „A nő azt csinál a testével, amit akar, hiszen ha van joga fogamzani, joga van a folyamat megszakítására is”. És annak is igaza van, akinek egyáltalán nem tetszik ez a fajta érvelés.

Ráadásul a vitát az is komplikálja, hogy a tudósok igen hangosan és régóta jajonganak egy túlnépesedett világ réméről. Ezeket a hangokat kedvelem legkevésbé, mert „tudományos” ködfüggöny mögül hangzik a súlyos és kissé embertelenül fals hang: a „ne szaporodjunk” melódiája, ami voltaképpen meg akarja ideologizálni a megideologizálhatatlant. Az ilyen tudósok hamar zavarba jönnek, ha megkérdeznénk: „Mihez képest vagyunk túl sokan?” Vagy: „Mi a világ lakosságának megengedett legnagyobb létszáma, amin túlhaladva mindenféle háború, fajirtás, abortusz, óvszer, baktériumfegyver, ravasz vírus és bármi más alkalmazása a következő ésszerű és javasolt lépés egy szép és új világ érdekében?”

Mellesleg, a magam részéről, valahányszor a „ne szaporodjunk” dallamot hallom, mindig kiérzek belőle egy alharmónikust: „Ne ti szaporodjatok”. Vagy, a „túl sokan vagyunk”-ban ott hallatszik a „ti már amúgy is túl sokan vagytok”, ha van füle az embernek a hallásra.

Ha az volna a mániám, hogy a világ ura legyek, valószínűleg jellegtelen masszává próbálnám tenni a világ népeit, ravasz módszerekkel lassan egy kalap alá csábítanám vagy kényszeríteném őket, egy világ méretű egykalap alá. Új Világrendnek nevezném az elvtelen termelő-zabáló kevercset, és alaposan meg is ritkítanám őket, mert hát minek annyi szolga!

Lehet, hogy csak az idők tettek gyanakvóvá, de ha azonos szólamot hallok áradni a világ négy égtájának minden szöcsövéből, szervezettséget gyanítok rögtön, és szólamvezetőket.

Felrémlik közben az afrikai éhínségek képe is. Milliók halnak éhen a porrá égett és sivataggá vált vidékeken minden háború nélkül is. Periodikusan, egyenletes időközönként. Úgy néhány évtizedenként. Majdnem igazolja is ez a kép a „tudományos” jajongást, ámbar az az igazság, hogy csak az atyaúrstennek rá nem jönnek az afrikaiak, hogyan kell kutat fűrni, folyókat szabályozni, termővé tenni a földet, és egyáltalán, - dolgozni. Inkább összeaszalódnak, összekuporodnak, és szóltanul éhen halnak.

Felötlik a tragacs hasonlata is, amikor hallom, hogy a világ nem bír el több embert. Az elavult autóbuszra gondolok, amint befut (immár tömötten) a megállóba, ahol még vagy kétszázan várják. Értelmes ember voltaképpen nem legolyószórozna a várakozókat, hanem forgalomba állítana egy csomó nagy befogadóképességű, modern buszt. Szervezésen múlik. És menne a dolog. Még énekelnének is hozzá.

A „túlnépesedett világ” főmondathoz nyilvánvalóan hozzá kell tenni a „jelenlegi körülmények között” hangzású mellékmondatot is, már az igazság kedvéért is. Ugyanis csak a jelenlegi körülmények között sok a néger Afrikában, és csakis a jelenlegi körülmények között látszik a világ túlnépesedettnek.

A géppuska, az óvszer, a kémiai szennyezés, az AIDS, az ebola és a többiek nem a problémát oldják meg, hanem a „tragacshoz” ragaszkodnak görcsösen, vagyis egy elégtelen gazdasági berendezkedést akarnak továbbra is fenntartani. Mármint a nagy „tudósok” és a politikusok. Világméreteken is és nemzeti méreteken is.

Sohasem adtam sokat a világ intelligenciájáért, hiszen a világ maga is kollektíva csupán, (sőt mindinkább azzá válik), és a kollektív intelligencia a legalacsonyabb szellemi „magaslatot” jelentette mindig, már a maga természetéből adódóan is. Brigád- és világméreteken egyaránt. A „máris sokan vagyunk” csak a kollektív intelligencia egyik tipikus mákvirága.

A nők jogairól szóló érvet boncolgatva is hamar eljutunk az ostoba gazdasági berendezkedés tényéhez. Egyebek között.

Érdekes módon nem egy földre száll angyal, hanem a gonoszok gonosza, a sátán pamacs bajszerű unokája mondta és írta a nagy művében is, hogy „a nőket pedig a végsőig megkíméljük a gyári munkától, mert az lerombolja a testüket, a lelküket és a moráljukat”. És valóban megkímélte őket a végsőig. Mert erős családokat, sok egészséges és szép gyereket akart látni, azaz egy fiatal és erős nemzetet. Hitler Adolfnak hívták a szörnyeteget. És mit csinál a világ, amely egyértelműen ítéli el Hitlert? Behajtja a nőket a gyárba. Törvényesen és rutinból, mintha nemcsak ez volna a világon a legokosabb dolog, hanem a világ csakis így volna elképzelhető. Aztán jön a gyerek (ha jön), a bölcsőde, a hercehurca, a gürcölés, és végül, nem is születik olyan sok gyerek. Mert több „strapát” jelent, mint amit szívesen vállal az, aki szeret „élni”.

Az unintelligens világ némely tekintetben nagyon is jól tudja mit csinál, és el is éri így vagy úgy, hogy távolról sem születik annyi gyerek, ahány amúgy szülehetne. Se nálunk, se máshol. (Kivéve Harlemet, Bronxot, és talán Mátészalkát, meg a VIII. kerületet).

A szűk látókörű gazdasági és társadalmi berendezkedés ezzel párhuzamos cselvetése az is, hogy a férj ritkán tud egy asszonyt és egy természetes nagyságú családot eltartani. Következésképpen, a nő, mint leendő munkaerő indul neki az életnek; nők ugyanúgy tanulnak ma, mint a férfiak, malterhordást vagy egyetemet és bármit, ami e kettő között elképzelhető. Az óriási és teljesen elmismásolt körülmény azonban az, hogy a nő (akármennyire is tiltakoznak

ellene sokan óvszerrel és rafinériákkal) mégis csak biológiai masina is, méghozzá a legnagyobb termelőeszköz, hogy ezt a szót használjuk, hiszen a csodára képes: eleven kis emberkéket tud produkálni. Ez a masina, persze, biológiai természetű, és mint ilyenek, megvannak a maga biológiai törvényei. Például az, hogy legjobb (legalábbis a mi fajtánk esetében), ha 24 éves kora előtt szüli meg első gyermekét. Később is nagyon lehetséges ez, de körülbelül 24 éves a kor, amin alul általában problémamentesen zajlik le az első szülés, míg később már számolhatunk kisebb-nagyobb komplikációkkal.

Valószínűleg a természet egyik cselvetése az, hogy akkorra időzíti a termékenység és párzási kedv tetőpontját, amikor a résztvevőknek voltaképpen alig nőtt még be a fejtelága. Vagyis egyáltalán nem családtervezéses okoskodásokra bízza az emberi faj új generációit és fennmaradását. És biztosan igaza is van. A természetnek eddig még mindig igaza volt hosszú távon. Persze, nem segíti a természet jogos ambícióját, hogy a jelenlegi körülmények között a nő, mint munkaerő, vagy leendő munkaerő, élete legtermékenyebb éveit tölti iskolapadban. De az iskola elvégzése után is az a nő fő törekvése, hogy stabilizálja az életét a pályán, hiszen további élete sikere múlik rajta, és csak akkor megy férjhez, ha már megengedheti magának. És vagy jön a gyerek, vagy sem. Vagy csak becsúszik egy-kettő... Megkésve.

Nagyon sajnálom e kor nőit.

A nőket sajnálom leginkább. Mert mást követel tőlük a kor, mint amit a természet akar, és sokkal többet, mint ami okos lenne. És talán nevet is a markában a kor, hiszen eléri, amit akar. Mert a „tragacs” nem bírja el többet. Az a bizonyos tudományosan fatengelyes.

Azt hiszem, ha rendet akarnánk teremteni a számár vitában, amelyben mindenkinek igaza van, nem elég a rossz gazdasági szisztémának és a természet cselvetésének ellentmondásán sopánkodnunk, hanem a nő csodálatos funkcióját is méltó módon kellene tudomásul vennünk, azt ugyanis, hogy mindennek fölött a nemzetnek és a világnak a fenntartója a nő.

Kinek van igaza? Az abortuszra remegve, de megfontolásból menő lánynak, vagy a nemzetnek, amely fenn akar maradni? Világos, hogy a kor által szorongatott helyzetben lévő nő és a nemzet érdekkonfliktusával van dolgunk. A nő és a nemzet... A filozófiának megvannak a maga tételei a Rész és Egész viszonyának megértésére, de kacskaringós filozófiai cifraságok nélkül is érzékeltetni lehet a dolgokat, például a téglák és a ház viszonyával. Világos ugyanis, hogy a téglák, mint olyan, a maga igen szerény megjelenési formája ellenére is *alapító tagja* a nagyobb másvalaminek, a háznak, ami már sem megjelenésében, sem funkciójában, sem természetében, sem értelmében nem azonos a téglával, hiszen a ház nem téglák halmaza csupán, hanem - hajlék. Minőségi különbség ez. A nemzet sem egyének tömege, hanem alaposan minőséget ugrott másvalami. Az alapító tagok, vagyis a nők összessége sem csupán nagy darabszám, hanem nemzet, jövő, kiválasztódás, fennmaradás, - élet.

Egészen más értelmet kap a nő innen nézvést. Éppen az Egész (ház, vagy haza) nevezi meg tehát a téglák, vagy a nő igazi értelmét és rangját: alkotó és megtartó rangját.

Nagy szavak ezek?

Nem e szavak nagyok, hanem a kisbetű méltánytalan, amivel íródik ma a szó: nő.

A nagy Egész, vagyis a nemzet szempontjából voltaképpen a nő a minden. Széchenyi szerint is. A mi esetünkben is szült a nő a tatárjárásnak, Mohácsnak, Trianonnak, a Don-kanyarnak, Amerikának, Kanadának, Ausztráliának... Az ember szinte alig érti, hogyan győzte ölével mindezt! Voltaképpen a nő szerkezetéből és ösztönösségéből él és áll a nemzet, nem pedig kollektív „intelligenciák” teorizáltságokból.

És ha már az ösztönösségnél tartunk, érdekes megjegyezni a statisztikával is roppant könnyen bizonyítható tüneményt, hogy háborúk előtt és alatt mindig több fiú születik, mint lány. Mintha a nemzetkollektívában élő és ható nő nem családtervezne és teorizálna, hanem ösztönösen érezné, hogy most katonákra, fiúkra van szükség. Meglepő, de így van. Érdekesebb a természet útjai. A második világború utáni években pedig lányok születtek. Csöstül. Mintha valakik a vérvesztést akarták volna gyorsan pótolni. A nagyon „okos” tudósok sem találtak erre magyarázatot, mert nem mindent lehet kiokoskodni, ami csak úgy van, ahogyan lenni szokott. Az „alapító tag” reagál, amikor néha inkább fiúkat, máskor meg inkább lányokat fogan? Nos, ha a tudósok nem is, én mindenesetre el tudom ezt képzelni. Nagyon hasonlatos ez a fenomén a fajfenntartási ösztönhöz. Mintha az a bizonyos minőséget ugrott Egész, a nemzet, valóban élőlényként reagálna, vagyis szaporaságban érezné fennmaradásának bizonyosságát, mint minden más élőlény az egysejtűtől egészen fel... Az ösztönös reagálásnak (ha tényleg van ilyen), másfajta, de éppoly tanulságos esete például a franciáké. Az első és a második világháborúban elért győzelmük és az azt követő hirtelen jólétük annyira önteltté tette az önimádatra amúgy is betegesen hajlamos franciát, hogy egyszeriben leállt a szaporulatuk, mert a beérkezetség mámorában a francia nemzet, vagyis az „ösztönös élőlény” már nem sarkallódott erősödéssre, szaporodásra. És ide tartozik az is, hogy elapad a gyerekszülő kedv akkor is, ha egy nemzetet idétlen politikai szisztémák úgy vezetnek (tartósan), mintha kóceráj volna az, és a tönk szélére viszik gazdaságilag, morálisan és minden tekintetben. A letargia, a céltalanság és bizonytalanság diagnózisát jelzi ez a fajta elapadás. Mondanom sem kell, hogy nálunk nem éppen győzelmi mámor, vagy beérkezetség teszi, hogy elapad ez az ösztön, (hiszen mindig vesztettünk, háborúkat, fele királyságokat, meg mindig „mások” voltak „fent”, stb., és voltaképpen sehol sem vagyunk), hanem részben a kócerájos vezetések, önrahlós, kaotikus életérzés, részben pedig az, hogy annyi, de annyi bizonytalanság közepette már csak a megszerezhető állás, vagy anyagi javak kilátása érződik valamelyest szilárd pontnak az egyén számára. Tehát nem a népes és szép család, hanem az így vagy úgy elérhető Mercedes helyettesíti be az értelmes élet álmát. Adjuk hozzá egy kis óvszert, meg küretet, és meglátjuk, hová jutunk a „jelenlegi körülmények között”. A kihasznált és teljesen becsapott nőhöz jutunk, a nemzet alapító tagjához, akit nem egy saját tradícióiban fejlődő nemzet vesz körül, hanem egy ide-oda hajlongó-sodródó és formaiságában is gyakran változó állam, tele ideiglenes eszmékkel, vezetőkkal, célokkal és céltalanságokkal. Nem a nő kárhoztatható tehát a jelenlegi körülmények között, A nő éppoly fogamzós ma is, és szíve mélyén éppoly nagyon szeretne „babázni” a babával, mint minden nő az emberiség kialakulása óta. Ez a legfőbb funkciójuk, ez következik belőlük legtermészetesebben. De az a bizonyos környező Egész! Az a fatengelyes és le-lerobbanós... a zsibvásár világ és a zsibvásáros ország, amelyben maga az amúgy ismét rangossá válható történelmi nép országa a portéka már!

Milyen jövő kerekedhet ki egy ilyen jelenből!? Milyen egésznek része a mai nő? Miért érezné a nő ösztönösen nagy értelmet abban, hogy gyereket adjon a jövőnek?

Milyen jövőnek!?

A keretet kell tehát megalkotni előbb, mégpedig jól, ha azt akarjuk, hogy értelmes legyen az Épület, amelyben élünk, és a „téglák” örömmel alkossák és tartsák meg azt a bizonyos nagy Egészet.

Hogyan?

Minden áron!

*

Azt hiszem, sok múlik a léptéken.

Egy kisfiú mikroszkópot kapott a születésnapjára. Nagyon szerette; sok mindent megtanult, ahogy a legapróbb részleteket is tanulmányozni tudta. Később, amikor nagyfiú lett, egy csillagászati teleszkópot vett magának, és a csillagokat tanulmányozta nagy gyönyörűséggel, mert egész világokat látott ragyogni és haladni a maguk útján. Hanem, egy napon, amikor már nem is volt nagyon fiatal, az ég, vagy a föld részletei egyre kevésbé kezdték érdekelni, hiszen akkorra már meglehetősen jól tudta, mi hogyan fest, inkább azt szerette volna kifürkészni, hogy mi a dolgok egymáshoz való viszonya. A dolgok és jelenségek összefüggéseit akarta tehát megérteni, a világ és jelenségei szövetét, vagyis a teljes képet akarta látni tendenciákkal, belső rugókkal és okokkal úgy mindenestül. Egy merész ötlettel akkor megfordított a teleszkópot, ami meglehetősen furcsa cselekedet, de mégiscsak megfordította, és így, a másik végről nézve a távcsőbe, egy hihetetlenül nagy látószögű lencsén keresztül látta a nagyvilágot. És minél tovább tanulmányozta, annál többet értett meg a dolgok összefüggéséből, vagyis többet látott a Teljességből, mint a legtöbb ember valaha is.

Elbűvölte a látvány! Mindenkinél el akarta mondani, hogy milyen is voltaképpen a világ, ha alkalmasabb és igazabb perspektívából nézzük...

Így vált öregebb korára költővé, és így vált olyan valakivé, aki őszintén tisztelni kezdte a Teremtőt.

*

Nincs nagy pénz az írásban Amerikában, egyrészt, mert a nép rémisztően nagy tömege analfabéta, vagy félanalfabéta. Reménytelen anyagi vállalkozás tehát a könyv, hacsak nem perverz dolgokat ír az ember, ami viszont nem volna valami etikus dolog.

Erről beszélgettem a barátságos lektorral a minap, miután együtt mentünk haza irodájából, minthogy én voltam az utolsó látogatója, akit aznap el kellett tessékeljen. Egy irányba mentünk, ugyanarra a buszra szálltunk. Közben persze tovább kellett hallgassam a dünnyögését arról, hogy főleg a mély értelmű írásoknak nincs jövője, mert az olvasó nem bölcs valaminek, hanem szórakoztató ipari terméknek tekinti a könyvet. „Szaftos, vaskos konfliktus kell” - mondta a barátságos lektor. „Úgy kell írni, ahogy süketekhez beszél az ember. Nem árt nagydobot használni, meg a létező összes csimpolyákat, meg ágyúkat is itt-ott, de legalábbis nagyot durranó, hosszú csöví és nagyöbű revolvereket, ha a tompa agyhoz valahogyan el akar jutni az ember” - morfondírozott kesernyésen a lektor. „És nemcsak a konfliktus kell vaskos legyen, hanem az elemek is, és úgy általában az egész téma. Az úgynevezett mondanivalót a fene eszi, az nem adja el a könyvet, hanem... hanem a bizarrság, az extravagancia, a perverzitás kapós ma.”

„Ami azt illeti”, - mondtam én, kifelé tudóskodó fapofát vágva, de magammal hamiskásan összekacsintva, „van nekem egy másik regény-ötletem, de sohasem mertem nekilátni.”

„Mi volna az?” - kérdezte a napi örültségek olvasásától fáradt lektor inkább csak udvariaságból.

Szabadkoztam egy darabig, mint a babaarcú, de csontja velejéig cafat ribanc, és kezdtem felvázolni a sztorit, amit titokban és önmagammal összekacsintva, egyenes adásban és abban a pillanatban ötöltem ki:

„Nos, adva van egy buzi fiú”.

„Nocsak!” - figyelt fel rám megváltozott arckifejezéssel bámulva ki a busz ablakán, mintha latolgatná, hányféle jó irányba is tud kanyarogni egy szál, ami ebből a pontból indul.

„Sőt, nemcsak buzi a fiú” - folytattam én, „mert hiszen annyi a buzi például a filmekben, hogy ma már a normális a rendhagyó eset, hanem az a ravasz ebben a sztoriban, hogy egyenesen a saját apjába lesz szerelmes a fiú.”

„Nosza! Nem rossz! Egyáltalán nem rossz” - ismételte a lektor, de ezúttal rám függesztette tekintetét, mint aki az próbálja kifürkészni, hogy olyan mély értelmű sületlenség után, mint a felkínált kéziratom volt, honnan a csudából jön belőlem egy életrevaló, sőt piacra való ötlet.

Nem akartam megtörni sarjadzó elragadtatását valami irodalmi fordulattal, inkább úgy folytattam, a dolgot, hogy a szerelemnek ezt a szokatlan fordulatát (ami őszintén szólva a legbuzibb buzinak is furcsa egy kicsit), lelkizős és gyötrelmes éjszakák után a „fiú” akceptálja magában olyan alapon, hogy a férfieszmény az apa eszményéből sarjadzik, sőt bizonyos körülmények között azonossá is válhat vele. Ilyen módon tehát magával a férfieszménnyel esik szerelembe az ember, ha az apjával kezd ki. Igen magas hőfokú szerelem kerekedhet ki az ilyen viszonyból, ha nem éppen a legmagasabb.

„Nagyon, de nagyon jó!” - csattant föl a lektor. „Sőt, ennél a részletnél irodalmi képességeid legjavát is szabadjára engedheted anélkül, hogy a szépen bontakozó sztoriból valami mély értelmű unalmat csinálnál.”

„Na, ha neked ez annyira jó, várj csak, amíg a folytatást hallod” - kacsintottam össze magammal ismét, miközben sikeresen tartottam fenn a tudományosan irodalmári fapófát.

„Keserves önmarcangolás után, a fiú váratlanul és hirtelen bevallja különlegesen magas fokú szerelmét az apának” - mondtam, „mire az apa döbbenete a világ leghevesebb szexuális közöszlészébe csap át. Előlről, hátulról, üvöltve, és kánonban fuldokolva a boldogságtól.”

„Remek!” - mondta a lektor, „Isteni! Zseniális!... Csak el ne kapkodd itt a dolgot. Ez a konfliktus akkora feszültséget hord magában, hogy okvetlenül megkövetel egy fejezetre való terjedelmet, és a fejezet utolsó negyedében jön be a kánonban való... vagy hogyan is nevezted.”

„Igen ám,” - mondtam, „de van az a mondás, hogy párzás után minden állat szomorú...”

„Érdekes, ezt még nem hallottam. De lehet benne valami” - emelte rám fürkésző tekintetét a lektor.

„Persze,” - mondtam én, „nem szabadna egy ilyen hőfokot egyből lehűteni szomorúsággal, hanem inkább úgy csinálnám, hogy nap nap után és éjszaka éjszaka után ismételve a szerelem kánonban való üvöltő hőfokát, kezdi magányos pillanataiban belátni a fiú, hogy valami mégsem egészen van itt rendjén. És nem azért, mert a természetellenes szerelem természetellenes, az még csak hagyján volna, hanem mert mindjobban rádöbben, hogy hiába emeli szívében a szerelem hőfokát a csillagos egekig és annál is magasabbra, ebből gyerek nem lesz! Pedig szíve szakad meg a vágytól, hogy szerelmi vallomásának legfelsőbb fokaként egy fiúgyerekekkel ajándékozza meg az apját.”

„Nagyszerű gondolat!” - szisszent föl a lektor. „Rengeteg pszichológiai lelkizést lehet itt belevinni... Sok olvasó imádja az ilyet”.

„Az édesanyád keserve nagyszerű, te szemétláda” - mondtam magamban a fapofa mögül és folytattam a murit.

„Az a tény, hogy *igazságtalan* a világ, hiszen, íme, a legforróbb szerelemből éppen hogy nem gyerek, hanem a vérvonal megszakadása következik, porrá omlasztja a fiút. Már nem is annyira a gyermek utáni eszeveszett vágy a legfontosabb számára, hanem a Világmindenség

gyalázatos Igazságtalansága, amin persze egy egyszerű buzi gyerek tökéletesen képtelen változtatni. Teljes az összeomlása. Elhatározza, hogy öngyilkos lesz.”

„Ez is nagyszerű fordulat, csak ne kapkodd el. A hurok a nyakon agyoncsépett, az emeletről leugrás csak egypár másodpercig tart, a golyó csak egy durranás...”

„Óh, a világért sem kapkodnám el” - mondtam. „A fiú késsel és apránként öli meg magát, mert szenvedni akar. Rozsdás zsilettel vágja le az ujjait, majd kezefejét, végül a könyök-hajlatig jut el és alkarja levágásáig, ami garantálja a gyors elvérzést.”

„Remek”, - mondta a barátságos lektor. „Mert újról újra térve bőven van idő arra, hogy kifejtsd a világ tökéletlen voltának filozófiáját, amire valóban nincs más megoldás, mint az öngyilkosság.”

„Én nem kapkodnám el a dolgot ennyire” - mondtam, minthogy belejöttem a lektorok gondolkodásába. „A zsilettel újról újra is lapos lenne egy kicsit, hiszen itt tulajdonképpen magának a tökéletlenségnek a gyűlöletéről van szó és arról, hogy a Tökéletlenségnek itt maga az apa a megtestesítője, az apa, aki a legemelkedettebb és kánonban üvöltő szerelemben sem képes gyereket foganni. Tehát, a gyűlölet immár egyenesen az apa ellen fordul, és megöli. Gyűlöli a meddő gazembert, mint soha még senki más! Gyűlöletének fokára jellemző, hogy nem mismásolja el a dolgot egy szimpla torokmetszéssel. Ideiglenesen elkötvén saját felkarját, hogy nehogy idő előtt elvérezzék, leüti az apját a villanyvasalóval, ami éppen ott hever, aztán kiszögezi az apját a hálósoba ajtajára, élve kimetszi annak máját, reszelt májat készít belőle sok hagymával és borssal, és hogy gyűlöletét maradéktalanul fejezze ki, nem ő eszi meg, hanem kutyájukkal falatja föl azt a bizonyos reszelt májat.”

„Öregem, ez a téma nem mindennapi!” - horkant fel a lektor kigyúlt arccal. „Nem versekkel kell nyávogni a buta világnak; hatvanmillió az analfabéta ebben az országban! A hülye versesköteteket legfeljebb 700 példányban lehet itt eladni, amikor a kiadás költsége csak 6000 példánynál kezd megtérülni. És akkor még egy fillér haszon se volt a könyvön. Ez kell! Ilyen kell! Ezt a valamit félmillió példányban tudjuk eladni, ha nem kapkodod el és nem csinálsz ebből is valami mély értelmű baromságot” - mondta a kedves lektor, tekintetét korholóan emelve rám.

„Az édesanyád keserves tárgyalását add el félmillió példányban” - füstölögtem magamban immár nem a fapofa mögött, minthogy megérkeztem és leszálltam, és ballagtam a hazafelé a szomorú oldalon.

„Ámbár félmillió példány nem volna éppen kutya, szépen meg lehetne abból alapozni a nyugalmat, ami mély értelmű baromságok megalkotásához kell” - morfondíroztam magamban. „Félmillió példány üzleti árának a tíz százaléka az annyi mint... Nem kutya, nem kutya!...” mormogtam, és majdnem be is kapcsoltam a komputert, mert ekkorra már otthon voltam, ültem a gép előtt „dolgozószobámban”, ami voltaképpen a nappali egyik sarka, egy nyűvött, de kényelmesre ült fotel, egy asztalka és egy Macintosh.

*

Az jut eszembe, hogy sokféleképpen lehet megörökíteni a kor szellemét. A kortól függően. Eposszal teszi az ember, ha vannak a kornak igazi eszméi és nagy hősei. A konsumer-világban viszont éppen az a különös, hogy igazi Érték, Értelem, Normák és Isten nélküli világ veszi körül az emberóceánt. És mintha minden iránytű is megbolondult volna. A hagyományos működik legkevésbé, és a rögtönzöttek is mind más-más irányt mutatnak, mert nem is az iránytűk mondták fel a szolgálatot, hanem mintha a Föld mágneses erővonalai zavarodtak volna össze...

Mi az *irány* ilyenkor, mihez képest jó, vagy rossz ez vagy amaz az irány, erényes, vagy gazember ez vagy amaz, vagyis hős, vagy senki az illető?!

A *mihez képest* nélküli világ nyilvánvalóan nem valami eposzt termő világ már. Nem is regényt termő, sőt majdnem hogy nem is irodalmat termő, a szó hagyományos értelmében, ami műveket jelentene diadalmaskodó pozitív hőssel és törvényszerűen elbukó hitvánnyal.

Lehetséges egy jó irodalom ilyen korban is?

Lehetséges egy hős nélküli irodalom is?

Irodalom az, amit én csinállok? Pár soros „strófáimnak” nem nagyon van kimondott hőse, legfeljebb a háttérben érződik valaki, aki kesereg, meg kérdezni akar, elemezni, hinni, vagy megérteni egyet-mást az esztelenül kavargó élet némelykor tiszta villanásaiból.

Lehet megnevezett hős nélkül is Értelmeset alkotni?

Nagyon komoly kérdés ez.

Valaki egyszer azt felelte erre, hogy művészet a mozaikkészítés is. Néhány vödör színes cseréptörmelék hoz az illető, és képpé áll össze a sok dirib-darab.

Meglepődtem. Mert elgondolkodtató.

Képpé, amely esetleg egy Értelem és Irány nélkül kavargó emberóceánt ábrázol egy korban, amikor a világ szellemi mágneses erővonalai tűntek el?

Lehet, hogy igaza van.

Azóta is kedvelem ezt a valakit.

*

Leader or follower... vezető, vagy követő... Így kategorizál az amerikai minden embert. Egyszerű ez: a botnak is két vége van, meg a menetoszlopnak is. És vannak is roppant szisztematikusan összeállított tesztjeik arra, hogy hivatalosan is le lehessen szögezni: alkalmas-e vezetői állásra valaki, vagy csak arra jó, hogy utasításra dolgozzék.

„De hol a számomra nagyon is létező harmadik típus?” - kérdeztem naivan, sőt dühösen, amikor életemben először találkoztam ezzel a kontinentális, sőt világméretű ostobasággal.

Mit válaszolna a „tudományos” osztályzás, ha Schopenhauer, Nietzsche, Tolsztoj, Krúdy, Proust, Tesla és hasonlóak töltenék ki a kérdőívet; mit bogarászna ki a szisztéma a roppant ravasz kérdésekre adott válaszaikból? Kapnának-e ezek a zsenik csoportvezetői, vagy iroda-vezetői állást? Vagy kézműves, vagy körmölő, aktatologató állást?

Tudja-e Amerika, vagy a világ munkaerő-gazdálkodós agytekervénye, hogy van, volt és mindig lesz egy harmadik kategóriához tartozó ember is, aki sem nem vezet, sem nem végrehajt? És tudja-e, hogy éppen ők azok, akik igazán számítanak minden korban, hiszen pont az ilyenek igyekeznek az úgynevezett vezetők és vezetettek agyába csöpögtetni az Ideát, az Érzést és Irányt, ami nélkül egyszerűen nem nagyon értelmes a világ!

Hogy lehet erről nem tudni?

Mindenről én adjak alapvető felvilágosítást?

Végtére is, kivagyok én?

Vezető?

Vagy követő?

Vagy mi?

*

Gondolj arra, hogy Isten a világot araszra, singre, lábra mérve teremtette, hónaposra, hetesre, hatvanpercesre, huszonnégyórásra, háromszázhatvanötnapos - és egy kicsit évekre...

Vigyázni kell a kényelmes *kerek* számokkal, túlságosan jók azok a mindennapi életre, de pontatlanok, tehát könnyen megcsalnak.

Egyedül a vége nem látható, irracionális számok vége látszik tapadni az Igazhoz, csakis ezeknek van igazi közük a tényleges élethez. A Valóság sarka van bennük, és bennük van a Titok; elegendő valóság, és majdnem örök titok. És lényegük éppen a titok. Előtted vannak, de Isten kell legyél, vagy álmodnod kell tudnod jól, hogy meg tudd érinteni lényegüket. Létük örök jelenlét és állandó illanás, mint az igazi nő: tiéd, és mégis csak álmaid hálójával tudod erősen megragadni. Vagy egy versben, egy alkotásban.

Minden lényeges, a végtelennel testvér, és álom hálóburkában született, vagy a titokzatos számok magzatja.

A többi csak ügyes ügyetlenkedés, körző, vonalzó, hajsza, piszkos ágy, „siker”: köznap.

*

Arról ír az orvos-tudós, hogy a jövő emberének nem nagyon lesz foga, álla se nagyon, mert nem rág, nem tép, nem marcangol, hanem pépesre főtt, aprított kosztot élünk. Erős csontjai sem lesznek, mert alig végzünk már munkát, nem terheljük meg csontvázunkat, alig feszítjük meg testünket és izmainkat. Említi az úrhajósokat is. Mind életerős, amikor fölmege, és egy-két hetes keringés után már hiányzik csontállományuknak legalább a tizenöt százaléka, akár az elaggottaknak, mert a testnek önmagát sem kellett cipelje a súlytalanságban, tehát a test kezd lebonthatni a csontokat. Sőt lábunk se nagyon lesz az orvos-tudós szerint, mert többnyire ülve, vagy fekvé éljük le életünk legnagyobb részét, és kocsival megeünk, mege néha mozgólépcsőn, ha egyáltalán helyet méltóztatunk változtatni.

Furcsa dolog elképzelni a nálunk is modernebb embert fog, áll, csont és különösen láb nélkül, hiszen az életben olyan lábbeli-kultuszt a világ sosem látott még, mint amiről például a sneakerok tanúskodnak. Nem éppen ülő és fekvő embereknek készülnek azok, sőt, ahogy elnézi az ember a sneakerok építésébe fektetett tudományosságot és aprólékos kézi munkát, a sok párnázottságot, az elnyúlhatetlen műanyagokat, a rétegezett és számítógépen tervezett talpakat, a színbőr intarziákat, a gondos cifraságokat és praktikusságokat, nagyobb fizikai teljesítményre készülnek azok, vagy legalábbis sokkal nagyobb teljesítményre képesek, mint Mao Hosszú Menetelése volt. Mindamellet, hogy többnyire ormótlanak, hamar éppúgy megebűdösödnek, mint a legolcsóbb tornacipő.

Mire készülünk? Lábatlankodásra, vagy menetelésre? Kinek van igaza? Az orvos-tudósnak, vagy Reeboknak?

*

Valahol zene szól... Messziről hallod, vagy ott ülsz a teremben, - mindegy. Fizikai jelenség az egész: a levegő rezegni kezd a húrtól a hangszer fa-öblében. Fizikai érdekesség csupán, más közöd nem is nagyon lehetne hozzá, ha nem ember volnál. És mégis, ha hangot hallasz, felkapod a fejed, arra fordítod az arcodat, ha mege elhallgat a kotta szerint egy lélegzetvételnire, ugyanúgy lesz benned is csönd egy pillanatra, és ösztöneid érzik, hogy mege fog szólalni a hang ismét a ritmus parancsára, és el is képzeled, milyen lesz az, és mintha labdáznátok, feléd röppen, és együtt veszel levegőt a muzsika lüktető pihegésével, és együtt omlik és tornyosodik a képzeteled hullámvasútjának dombjain, meredek lejtőin. Mintha az ég és a föld között egy óriás-angyal hintáztatna, olyan nagyszerű ez a ringatózás.

Szól a zene, hallod, mert a levegő remeg és reng körülötted, s a fizikai jelenség eszedbe se jut. Egy népdal sír, és lehunyt szemmel tájakat látsz, meg embereket, akik ahhoz a tájhoz és ahhoz a fajhoz tartoznak, akiknek a könnye és öröme forrásította és szelídítette pontos formába a dalt. Vagy fölzeng egy méltósággal hajlongó édes palotás, és együtt keringsz, bókolsz egy elmúlt kor fényes báltermében. Vagy éppen a Zene szólal meg: a nagy szimfóniák közül valamelyik, s mintha hagynád, hogy az élet ezernyi gyönyörűsége zuhogjon át rajtad. Majd meg Bachot hallod, és úgy érzed, a számok rendszere is megvilágosodott előtted: mintha égbe emelkednél, és könnyű kézzel érinthetnéd meg a csillagokat...

Fizikai jelenség. Jelenség a sokfajta közül. Remegés. De megremegteti egész testedet, velődet is, és a lelkedet. Idegzeted szövevényén úgy hullámszik át, olyan jótékony rendező erővel, mintha szelíd kézzel fésülnék meg egész borzolódnó valódat.

A szó sokszor még a mester vigyázásánál is koppan, bukdácsol, nehezen száll fel, a szobor köve a forma igazságát fagyasztja örökkössé... Nincs más, amitől megérintve így erősödnének hallhatóvá tudott, vagy sohase sejtett kérdéseid, feleleteid, mint ez a megtagadhatatlan erő: a zene.

A kicsi is, a nagy is, az égbetörő zengés is és egyetlen hang is - bölcs. Benne van a Törvény, az élet nagy képlete.

Hunyd le szemed áhítattal. És fordítsd felé az arcodat.

*

Amerikaival beszélgetni, még hozzá komoly dolgokról, sokszor azt az érzést kelti, mintha marslakóval csevegnék.

Mondom neki, hogy az „én időmben” és talpalatnyi kis öreg országomban egészen egyszerűen törvény tiltotta a szennyirodalom nyomtatását és terjesztését, és nagyon helyesen tette. Nem volt piff-puff regény, krimi, és hasonlók.

„Mit olvastak akkor az emberek?” - néz rám, és tudom, nagyon furcsának kezdi tartani a magyart.

Mondom, hogy azért például a formátum megmaradt, mert a ponyvát zsebre lehet vágni, nem is kell rá nagyon vigyázni, fillérekbe kerül... És ontani kezdték a nyomdagépek a ponyva-kinézetű könyveket, még hozzá állami vezényszóra, csak éppen magyar- és világirodalmi művek kiadásai voltak azok. És megvehetette az ember a remekművet körülbelül egy csomag cigaretta áráért, ha így is megfelelt, nemcsak bőrkötésben.

Az amerikai kissé gyanakodva és zavartan néz rám, mint aki valóban nem veszi ki a szavaimból, hogy igazat mondok-e, vagy ugratom.

Elmesélem, hogy fiatal újságíró koromban egy magányos özvegy nénikéről csináltam egy kis színes riportot az ország legeldugottabb és gyommal legjobban felvert vidékén. Villanya már volt, egy néprádiója is, és persze volt egy patyolat „tisztaszobája” is, és mert akkor már modern idők jártak, vett magának három könyvállványt is. Típusbútort. Az Olcsó Könyvtár kiadásainak.

Mondom az amerikaiinak, hogy kivétel nélkül megvolt neki minden kötet, ami megjelent farzsebszámban. Egy pár mázsányi könyv.

Töprengődtem, főkéntösen és pápaszemesen éppen Balzac egyik könyvét olvasta Máli néne, amikor benyitottam hozzá. Meg aztán... Ha átment az ember a barátaihoz, csak úgy, látogatóba, vagy egy üveg bort vitt, vagy egy jó könyvet, amit el kell olvasni, mert jó.

Azóta másként beszél velem az amerikai. Betartja a szükséges három lépés távolságot, mintha hazudós volnék, vagy kissé háborodott.

Eredetileg arról is akartam neki mesélni, hogy az általános betegbiztosítást a húszas években kezdtük bevezetni, vagyis ebben a tekintetben a híres Amerika több, mint nyolcvan évvel van mögöttünk.

Jobb, ha hallgatók.

*

Az orvosnő meglepő módon elismeri, mégpedig a tévé nyilvánossága előtt, hogy a fejlődő orvostudomány nemcsak az emberek átlagos életkorát hosszabbította meg, vagyis nemcsak csodálatos, pozitív dolgokat művel, hanem teljes kapacitással dolgozik a természetes kiválasztódás ellen is, amennyiben működőképessé, fogamzóképesé és szaporodóképessé teszi azokat, akiket a természet a maga jól felfogott érdekében voltaképpen ki akart rostálni, ide értve a kromoszómahibásakat, a lökötteket és hibbantakat.

Igaza van. Nem több megfoltozott rossz kell, hanem több fiatal és erős. Ilyenekre is lehet pénzt költeni.

*

Meg lehet az embert tanítani, persze, hogy meg lehet arra is, hogy gyárba járjon, hogy a többi idomított szerencsétlennel együtt egyenes, meg görbe vasdarabokat csináljon, amikhez a világon semmi köze sincs.

Belejön az ember. És az emberiség.

Lehet, hogy sok kitartással a tigrist is meg lehetne tanítani, hogy füvet egyen, mint a kecske. Vagy az állatkínzás lenne, és büntetendő?

*

A lányka felnevetett. Ok nélkül. Nem volt már gyerek, néhányszor kirándult már az emberi kapcsolatok őserdejébe, de mint aki csak beletévedt. Nem akart fölfedezni semmit, csak az esték voltak muzsikások és szelídek, és ő kószált egy kicsit a szélénél... Vágyakoztak utána kamaszos ügyetlenül, de ebből nem sokat értett még. Nevetett. Volt úgy, hogy megvárták a masinás-monoton iskola után, és bekaptak egy gesztenyepürét a cukrászdában, de ez sem volt lényeges és az sem, hogy a házimulatság örvénylésében valaki suttogott és megszorította a kezét.

Nevetett. Semminek is, és mindennek. Megérett benne valami, amint a patakok is duzzadni kezdenek, ha eljön az idejük, és erjedni, forni kezdenek sistergős medrükben. A fogak közül ilyen habos bugyogással tört fel a kacagás... szemét lehunyta, úgy belefeledkezett...

Szép volt, olyan teljességgel szép, mint egy friss remekmű, ahogy a műhelyből kikerül: még rajta az alkotó keze érintése.

Nevetett, pedig az incselkedő tavasz lucskos volt kint. A temető hantjai között pállott illatokat leheltek az ázott bokrok. A nagy háború után nevetett sok évvel, miután országhatárokat szabdaltak szét és férceltek össze rosszul, békében nevetett, miközben távoli, égő falvak füstölögtek; békében, amikor a megegyezések merev arca mögött zakatolva, lihegve készülődik valami.

Nevetett. Nem sokat tudott minderről, a határok ügyéről, a sírokról és a megegyezésekről, és nem is nagyon hitte, nem is nagyon értette az egész körülötte doboló életet. Nem érdekelte. Lehunyt szemmel messzire látni...

Így, és ebben az életzajban fodrozott végig gazdag nevetése, mint egy habzó, színes szalag, ahogy csak gyerekek, és ahogy egyszer majd az ő gyereke is nevetni fog.

Termékeny teljesség volt ebben a hangban, biztos hit, áradó fölény.

Ezzel a hanggal semmi sem tud vitatkozni.

Áhítattal hallgattam.

Himnuszokat hallgat így az ember.

*

Azt mondta egyszer egy csacska valaki, hogy itt-ott nagyon Márai módra írok. Jaj istenem!... ismerem magamat annyira, hogy tudjam, soha semmiféle skatulyába nem illek bele.

Respektálok őt?

Nagyon. Ámbár magyarokról ritkán mondott valamit, vagy jót. De csodálatosan művelt volt, és úgy írt magyarul, mint kevesen.

Mindenesetre, örömmámortól lettem örömmámoros egy pillanatra, hiszen melyik tücsök nem örülne, ha nem éppen hangyához, hanem oroszlánhoz hasonlították?

*

Azt hiszem, a hetvenes években jósolta meg Arthur C. Clark, (akit egyébként nagyra becsülök az eszéért), hogy az elektronika fejlődésének sebességével számolva, bizony alaposan megváltozik majd például a levélírási módszerünk is. Megírja majd az ember a levelet, bélyeget se tesz rá, be se kell dobnia, várnia se kell napokig, míg kézbesítik, mert, amint mondja, lesz olyan gép a postán, amelybe a postai alkalmazott csak bedugja a levelünket, megnyom egy gombot, és a levél hű másolata pillanatok alatt megjelenik akár a világ legtávolabbi postáján is.

Óriási vízió!

Nos, a nyolcvanas években már nem vártam, hogy megnyomja a postai hivatalnok a gombot, mert saját kis fax-masinám azonnal a címzett asztalára göngyölíti leveletemet, akár ha Ausztráliába is küldtem, és közben a postának fogalma sincs magán-üzelmeimről.

Nem valami szerencsés olyan jövendölésekbe bocsátkozni, amelyek az elektronikával kapcsolatosak. Krónika lesz a jóslatból, mire elér a címzetthez.

*

Ne higgy a sopánkodóknak, nem igaz, hogy az ősz elmúlás csupán. Ne higgy a nyavalygósabb költőknek se, akik azt hiszik, minden szeptemberben illő egy kicsit sírdogálva fakadni. Ezeknek csak gyöngé a szívük, és megrettennek, ha látják, amint lecsukják a kerthelyiségek színes napernyőit, bezárnak a nyaralók, szél dudorászik a hideget locsogó parton, és a medencékből is leeresztik a vizet.

Semmi sem múlt el ettől. Csak a száguldó nyár mármorgóze szállt el, az „édes élet” muzsikája csöndesedett el. Vége a bálnak. A bálnak van csak vége, nem a világnak. A bálnak, amelyben volt nagy forgatag, ragyogó autókkal érkeztek emberek, és suhantak el; a bálnak, amelynek a sugárzásában szikrázókat neveltél és csiklandóságokat, meg pancsikáltál a mámor színes perceiben. Csak ez múlt el: a görbenap önfeledtsége, és most másnapos vagy, ezért borongsz, romantikázol. Ez az az idő, amikor komolyra fordul a szó, amikor visszazökkensz a mába. Nem sok siratnivaló van ezen. A valóság ez. És nem is akármilyen. Te az erdőn a rozsdát látod, én hallom, hogy a szőlődombok zsivajosak, táncosak lettek. Te fanyar füstcsíkokat szimatolsz a levegőben, én érzem, hogy a határban gyümölcsökből erjedt, gazdag illatokat

lebbent fel a szellő. Te a haldoklást látod, én egy kövér körtébe harapok, és tudom, hogy az ősz értelme: a termés, a bőség ideje. Te siratod, ami elmúlt, és mások tudják, hogy az elkövetkezendő, lubickoló nyárig jókedvű, lucskos és csikorgó hétköznapiak jönnek. Négyfalú barlangodat fűteni fogod, hogy átvészeld a sivárabb hónapokat, szívesen fordulsz be néha egy-egy duruzsoló kávézóba; égre nézel olykor, és nem vagy tékozló, örülsz minden véletlen napsütésnek, gyakran feledkezel a munkába úgy, hogy se látsz, se hallasz, és egyáltalán, megfontoltabban, praktikusabban élsz. Ezt is jelenti az ősz. Józanságot is. Nem tudsz örökké csak lobogni. Mindig eljön a csöndesség hűvös ideje. Évente is, és az életben is. Eljön egyszer, hogy te is őszülni kezdesz. Siráncozol majd akkor?

Bölcsebb leszel, kimértebb és igazabb. Látod majd, mennyit értek azok a bálók, és hogy mégis csak emez az idő a leggazdagabb.

*

Legyintéssel is lehet mérni az öregség elkövetkeztét. „Menjünk le Floridába”, - mondja az egyik öreg.

„Mi végre! Már voltam ott kilencszer” - gondolja a másik. És emlékszik, hogy napokig nem tudott rendesen aludni, amikor először, vagy másodszor készült a floridai útra.

Úgy hatvan évvel ezelőtt...

*

A mester azt mondta, az erdő olyan, mint egy nemzet. Nagyon fontos a magatartásod. Ne ronts neki, mint a kezdő turista, ne törtess a cserjésben mint a vadak, mert aki órájára pillantva örökké nézi az időt és a tempót, legfeljebb térképről tudja az erdőt.

De mélázni se mélázz. Az erdő tele van varázsos mesékkel, zsongító hangulatokkal, s akit megejtenek, azt lebilincselik az árnyak.

Haladnod kell. Csak azt kell, és persze, kell az ámulás is, hogy tisztelni tudj mindent és magadat, de vigyázz, és figyelj, és érts meg mindent, hogy el ne veszítsd önmagadat. Csodáld és tiszteld a látott rendet, mert akármilyen is az erdő, ősi rend van benne. Csupa rendezett forgás. Már az is csoda, hogy a nap felível az égre, és csoda, hogy muzsikát, csacsogást csiklandoz ki a lombok pamatából, csoda, hogy felcsendül, zeng és elhalkul estére a zsibongás, amint elszűnnek a fények. Csoda, mert rendje van, akár a Nap járásának. És másféle mozgást is láthatsz, ha csak egy fára figyelsz is, mert mind-mind különálló, bonyolult élet, sarjadással, terméssel és halállal... És ha az egészet nézed, az erdőt, annak is ugyanez az élete rendje, ne hidd, hogy örök. A dél is csak egy pillanatig tart. Míg kihajt egy új fa, meghal egy másik, és tovább terjeszkedik az erdő, és egyszer összezsugorodva kivész, mert előbb arra, végül erre volt oka.

Nincs más történés a világban, benned sem és semmiben sem, ami él és ami nem, mert ez a parancs.

Csupa forgás és csupa rend, ahogy a Nap s az idők és a történések kereke egymáson gördül, és ahogy te is ott vagy, és ahogy téged is ugyanez a törvény ural.

Sohase siess, megvan a tempód a sírig. Az erdő is előbb nagyobb lesz, és egyszer fogyatkozni kezd, és egyszer - más lesz. Ne lelkendezz, és ne idegeskedj. Értsd meg a sokféle mozgást, hogy magadat ismerd meg, és hogy tiszta szívvel, odaillő békességgel és erős szándékkal indulj el erdőben. Ez a dolgod. Benne járod le az utadat, e szövevényes, meghatározott útú erdőben, amely olyan, mint egy nemzet...

*

Bolond volt. Ott élt a szomszédban. Senkit sem bántott, csak gyémántokat keresett. Valahányszor láttam, elszorult kissé a szívem, és kerültem is, mint rossz álmokat, vagy önvallomásokat kerül az ember. És nem szerettem, ha kinevették.

Gyémántokat akart, szikrázóakat, amilyen a tündöklő értelem, pengevillanású, tűfényű követ, és gondolatban eljárt értük kutatva messzi tájakra. Napkeletre is, ahol a hajnal sugarai a tenger ráncain járkák gyémánt-táncukat. A Nagy Csúcsra is felröppent, és álmodva dúskált a hajnali hó szikráiban, és járt a tengerek mélyén is, ahol már nincs is iszap, csak illanó lila halak villannak, ráérős növények ringanak a ritka kövek között. Kergette a ködöt is, olyan igazi szikrákat szórt benne a Nap.

És járt kertje alján is. Figyeltem, nem volt már fiatal. Naponta hajtotta fel a bokrok szoknyácskáit, és simogatta a lapuk között a nyirkos földet, szinte becézve, majd meg csodásojával, a rossz esernyővel döfködté szuszogva-morogva, és néha lehajolt a földre, hallgatta, kiadja-e a titkot. S ha kövecskét talált, felnevetett. Szaladt vele és mutatta másoknak is! És nevetett, és nevettek. És nevetett akkor is, amikor végre mindenkitől elhúzódott már. Nézte tenyerében a követ. A csontos izmok rázták a mellét, szétrebbent szájjal sárgán nevettek az arc ránc-görcei, a rángó vonások, és nevetett a két iszonyú szem, úgy ömlött belőle a könny, és a fogak közül a zokogás.

Rázta közben, szüntelenül rázta a fejét, mit aki azt mondja szakadatlanul Nem!... Sohasem... sohasem...

Tudta ő is, miért sír. De beszélünk-e róla, hogy a magunk kertje alján voltaképpen ugyanezt csináljuk magunk is?!

Folyton.

Ezért, ha arra jártok, ne nagyon nevéssétek ki.

*

Az arizonai Grand Kanyont sem a művészi természetfilmek, sem a csodás, színes művészi fényképalbumok, sem a világon semmi sem képes méltó módon érzékeltetni, mert a legnagyobb fényképre és a legszelesebb vászonra is a világ eme csodájának csak valami töredéknyi része fér rá.

Ott kell álljon az ember a másfél kilométer mély kanyon szélén, le kell nézzen, és körbe kell jártassa szemét, éreznie kell a teret, a táj lehetét, a gyönyörnek ezt a szinte felfoghatatlan mennyiségét, a színek és árnyékok szinte percenként változó játékát, a szépség országnyi távlatát körös-körül, ameddig a szem ellát.

Leírni sem lehet.

Ott áll az ember, és egészen egyszerűen és mélységesen Istenfélővé lesz.

*

Ceylon, délidő. A faluba már majdnem beérünk. A sofőr váratlanul nagyot fékez. Zajos tömeg áll az út mindkét oldalán, de amúgy, üres volna az úttest. Gyorsan elmeséli a sofőr, hogy hallotta ma reggel: megint megmárt a kígyó egy kislányt. Nem kobra volt, mert az intelligens. És ez már a harmadik eset a héten.

„Attól mi még mehetnénk”, - mondom.

Nem válaszol egy darabig. Aztán, a tömegre mutat:

„Tudja, miért állnak ezek az út két oldalán botokkal? Autóra várnak. Valahogyan az útestre kergették a kígyót, valahol ott van az most, közepen. Nem engedik le az útról, mert megint megmarna valakit holnap, vagy holnapután. Várnak egy autóra, vagy egy buszra, amely majd véletlenül eltapossa. Balesetre várnak.”

„Mi is kocsival vagyunk” - mondom.

A sofőr zavart, szelíd mosollyal fordul hátra, és a szemembe néz:

„Én is buddhista vagyok, uram. Mint amazok. Nem szabad ölni.”

Restelkedve bólintok. Várunk és várunk. Aztán, megkérem, hogy forduljunk vissza, valahol biztosan van egy másik út.

*

Tizenegy éve folyik már a polgárháború, mondja a tévé-híradó.

Szegény Ceylon... az én Ceylonom!... Nincs rá magyarázat, de valósággal honvágyat érzek, ha erre a Paradicsomra gondolok, pedig csak turista voltam ott. Vagy hatszor.

A mosolyokra emlékszem leginkább, a tiszta arcokra, arra a nyílt szívű kedvességre és odaadó szelídségre, amit csak buddhista életszemléletben élő nép képes sugározni. Szinte elképzelhetetlen, hogy a szingaléz ember géppisztolyt vesz a kezébe, és harcol. Az ölés karma, az ölés nem emberhez méltó, az ölés a rosszak rosszsa, ha csupán egy légyről is van csak szó. És tizenegy éven át... Istenem, mi történik ott?!

Persze, a tamilok! Ez a Dél-Indiából szóltanul és folyamatosan átszivárgó, apró és szúrós szemű, furakodó és kalmárlelkű népség először csak munkát akart, az éhbéres munka is megfelelt, aztán egy kalyibát akart, aztán egy kis ezt, egy kis azt, miközben megszülte a családonkénti tíz-tizenkét purdét, és végül kitűzte zászlaját a szigetország északi részén.

Bocskorosék jutnak eszembe.

És továbbra sem tudom elképzelni a szingalézt, amint csőre tölt, és ölni megy. Nem tudom elképzelni Ceylont - hadiállapotban... Nem tudom elképzelni, hogy pokolgépek robbannak a fővárosban, és helikopterekből ömlik a géppuskagolyó.

Tizenegy éve még a paradicsom véletlenül fennmaradt szigete volt ez a hely virágokkal, fűszeres illatokkal, csodálatos gyümölcsökkel és ősi szobrokkal, dagobákkal, két-három méter éves falfestményekkel, és emberekkel, akiknél, egyszerűen, nincs szelídebb.

Az estékre gondolok. A tenger halkán lüktet a parton, pálmák bókolnak szinte ugyanarra a ritmusra, csillagok világítják be a Földet... Lehunyod a szemed, és érzed a Teremtő személyes jelenlétét...

Istenem, csak tizenegy éve ennek.

*

Boldog, dalol, toporzékol, tör-zúz... Magát pusztítja.

Hosszú volt az út, sok volt a haza, szépek, nagyon szépek voltak, és mind elveszett.

Zokogni akar.

Boldog, dalol, könnyezik, tör-zúz, önmagát pusztítja... Mulat.

Évezredek zokognak benne.

Magyar.

*

Nápoly utcáján, délidőben, a járókelők között egy patkányt látok átszaladni. Előbb macskának nézem. Aztán, egy másikat látok... És rá se hederítenek, zajlik a könnyű dél-olasz élet. Valahol zene szól...

Nápolyt látni, és meghalni... Igen, mármint valamilyen fertőzésben. Patkánytól, vagy örömlánytól.

*

Véradásra megyünk, mert fogy a táborlakó disszidens kis pénze, munka nincs, dohányozni meg muszáj.

Hatan vagyunk, nem kaptunk pontos címet, csetlünk-botlunk a kórházban, egyikünk sem tud olaszul, hogy kérdezősködnénk, lesütött szemű apácák suhannak el mellettünk, ünnepélyes a csönd. A gyógyulás háza ez. Benyitunk ide is, oda is... kórtermek, lepedőraktár... Én véletlenül egy kivilágított helyiségbe nyitok. Operálóasztalt látok, valaki fekszik rajta, fehérköpenyesek veszik körül, és tudós mormogást hallok, meg műszerek halk csörgését. És közben, ugyanennek a teremnek a másik falánál két kőművest látok, akik szorgalmasan - vakolnak.

Közben!

Latin „higiéniának” is több ez a soknál.

*

Láttad már az öreg ember szemét? Már szinte csak két sötét gödröcske az arcban... És ahogy néz, mint az opál, olyan tejes a fénye.

Mire gondol, mit akar még a világtól? Teste elszáradt már, kiszökött bőre alól a feszülés, talán a vére is megsápadt, mert eljön az idő, amikor a test zsugori lesz, és a sejteket szülő sejtek szövevénye makacskodik, vagy csak elpilled, és nem épít többé.

Mert csak ennyi az öregség. A test kimutatja lassan kóró vázát, ami egy életen át épült szüntelenül. És talán megsápadnak a gondolatok is, egyszerűbb lesz minden, elillan a drága szavak íze: virtus, szerelem, holnap, vágy... Elfonnyad minden, ami tegnap még olyan fontos volt, mint a levegő.

Mi marad akkor, ha terve sincs már az embernek? Mi marad, ha már csak a pipa köti a világhoz, és a csöndesség óhaja?

Nézed az arcot, és látod, ez már semmit sem akar. Kiül a márciusi, melengető sugarakba, késő délután, amikor a kispadot, meg háta mögött a falat a lapos fények már megmelengették... Kiül, és néz az üregekkel. Pőfékel még szaggatottan, a szív is lüktet még hozzá, ha rendetlenül is... Mit lát ezekkel a közönyös szemekkel?

Azt hinnéd, sivár ez a kor: Csak ülni a kis padon... körülötte tócsákkal tükröz szüntelenül és játékosan a suhanc március, minden zendülésre kész, már pezsdülnek a patakok, a tavalyi hajtások nekinyújtóznak, illatokkal fodroz a pajkos szél, zsivajosak lesznek a berkek... És ebből semmit sem észlel. Az arc két mély ürege már nem kíváncsi. Csak ül szenvedélytelenül, és ugyanilyen szenvedélytelenül lát. Hül körülötte a világ, valóságosan is és úgy is, ahogy hül az emberben a távolodó emlékek melege. Talán már csak a lényegét látja: a világot virtus, szerelem, akarat, holnap és vágy nélkül. Mint egy téli tar erdőt: messzire ellátni benne. Már „csak” a lényegét látja, azt, ahogy a világ is kimutatja lassan kóró-szerkezetét, amit szüntelenül épített. A lényegét látja: a szerkezetet, a törvényt, az igazságot, olyan meztelenül, amilyen

a csontváz. A mély üregek, az arc két sötét odva nem lelkes, nem részegedik meg, túl van a márciusokon. Csak ítélkezik, és megért.

Ül a kispadon, meleg göncökben; arcát odatartja a rőt sugaraknak. Jó még a csontoknak a kis meleg. Még egyszer elnézi a fölöslegestől lecsontosodott világot. Szép így az alkony bóklászó sugárzásában, amikor mindennek olyan hosszú és ösztövére az árnyéka.

Aztán belefárad ebbe is, szedelőzködik, behúzódik a házba. Mindent megértett. Elaludhat.

*

Mégiscsak van kapcsolat a nagy kultúrák között... A mai nyugati kultúra fellegváraiban nagyon rosszul fizetik a tanárt, a kutató tudóst, a költőt, a filozófust és egyáltalán az agymunkást. Csak a törtető középserű, vagy a szélhámos lesz gazdag.

Valószínűleg, a magas kultúrájú népeknél mindig így volt ez. Az ó-egyiptomiak is nagyok voltak matematikában, csillagászatban és olyan dolgokban, amit mi fel sem tudunk még fogni, sőt kacérkodtak az örök élet problémájával is, és mintha már csak egy hajszálnyi hiányzott volna, hogy ki is fürkészik azt. Halottaikat, legalábbis a módosabbakat, egyelőre gondosan konzerválták, hogy újraéleszthetők legyenek, ha már tudják, hogyan kell azt csinálni. Balzsamozásnál urnákban és köcsögökben minden „belsőséget” eltettek, a májat, a veséket, a beleket, a szívet, és egyáltalán, mindent. Kivéve az agyat. Azt egyszerűen kidobták.

Fogalmuk sem volt, mire való.

*

Nem olvasnak kéziratot a könyvkiadók Amerikában. Annyira csakis a tucatregény és a szemétirodalom képviseli az abrakot, amit a közönség kap, hogy nem akarja a kiadó rontani a szemét ilyesmivel. Ügynökökre hárult az olvasás feladata. Az agent aztán, ha kiadhatónak ítél egy művet, az éig feldicséri azt, és bebeszéli a kiadónak, hogy jó pénz van benne. Ám újabban az agent sem olvas már, hanem ragaszkodik a kézirat benyújtása előtt az anyagot leíró „körvonalhoz”, ami voltaképpen egy-két oldalas, szakszerűen összeállított - áruajánlás. És akkor sem biztos, hogy fárasztja a szemét. A kéziratot inkább „elolvasóknak” továbbítja, akik általában másod-harmadéves egyetemi hallgatók, és jól jön nekik egy kis mellékes. Így került egyik könyv-kéziratom egy közgazdasági egyetemre járó lány kezébe. Az meg egy kukkot sem értve a dologból, egyszerűen, leszavazta.

Azzal vigasztalnak, akik szeretnek engem, hogy a Keresztapa (Godfather) kéziratát is huszonnyolc agent és kiadó ejtette, mígnem egyszer, valószínűleg véletlenül, bejutott a kézirat a sok ügyetlen kézen keresztül a nyomdáig vezető tövises ösvényre.

Milyen kilátásai vannak a lényeges munkáknak, ha egy jó kriminálhistória (amit egyetemista lányok is képesek megérteni) ilyen kálváriát kell megjárjon?!

Sok író itt a saját költségén publikálja műveit, és felkopik az álla, ha nincs valami másodállása, a költők pedig, minthogy itt senki sem olvas verset, főállásból élnek, mint az amatőrök.

Kultúrsivatagban élek.

*

Szégyellném magamat, ha vittem volna valamire. Nagyon szégyellném, mondta a hippí, és a bankot nézte, meg a gyárépületet, amely jellemeket és húst darál évszázadok óta. Három műszakban.

*

Arra gondolok most, a nagyfene nyugati civilizáció kellős közepén, hogy mi, magyarok, voltaképpen mindig ismertük a betűvetést.

Valószínűleg nem elveszett nép az, amely késsel szokott írni.

*

Már Titó után, de még az esztelenül vérengző polgárháború kitörése előtt láttam a meglepően jó és okos jugoszláv filmet. Egy vigéc-család életútját mutatta be az első világháborútól kezdve a Tito-idők végéig a különféle véres fordulatokkal párhuzamosan. Az volt benne érdekes, hogy a párhuzam éppen nem párhuzam volt: embereket és családokat végeztek ki, tettek el láb alól, semmisítettek meg anyagilag, erkölcsileg és minden tekintetben és minden időben a mindenkori politikai fordulatnak megfelelően: embereket, akik szenvedélyesen HITTEK valamiben. Miközben, „párhuzamban” ott voltak vigécék, akik fütyültek a hitekre, és egyebet sem csináltak, mint tollasodtak egész idő alatt.

Megtanul egyet-mást az ember...

*

Nem vigasztal a tény, hogy Proust saját költségén jelentette meg az *Eltűnt idők* nyomában című könyvét, ami mellesleg a világirodalom egyik csúcsteljesítménye. Azt hiszem, mindig úgy volt, hogy sok kiadó azért lett kiadó és nem író, mert nem érte el a szükséges szellemi szintet.

Az amerikai kiadót azonban nem holmiféle intellektuális tétovaság tartja vissza a remekművek publikálásától, hanem a szimpla kalmár meggondolás. Mert hiszen, áru a könyv is, mint minden a mai korban, vagy mint még soha. A kiadó tehát úgy tekint a benyújtott kézira, mint a harisnyabugyi-nagykereskedő az új modellre: „Hányat tudok majd ebből eladni?” És dönt. Bestseller-re vágyik. Profitra. Azonnali profitra. Vagyis, csakis a vásári érték, nem pedig a mű *fontossága* a mérvadó. Olyat kell tehát írni, amit ma jól el lehet adni. És ez nagyon nehéz kezd már lenni. A legjobb témákat ugyanis már majdnem mind felhasználták, és milliomos is lett sok író. Ronald Reagan hetven-egynéhány éves feleségének Frank Sinatrával való titkos szerelmi malackodásáról is írtak már egy légből kapott könyvet.

Mihez kezdjek én?!

*

Elsárgult újságkivágás kerül elő a lomjaim közül: az egyik versprózám. Nézem, nincs rajta dátum. Olvasom, és emlékszem, valamikor harminc-egynéhány évvel ezelőtt írhattam:

Seft

Ha ki akarsz irtani egy kultúrát, ne a népet öld le, mert akkor szolga nélkül maradsz! Szent szobraik hitelét ingaszd meg inkább, a hitüket, az eszmerendszerüket. Az már nagyon elég - mondta álmomban az Ős-parazita, és üveggyöngyöket adott az indiánnak...

És nem csupán az aranyért adta.

- Ha uralni akarod őket, ne ólomgolyóval menj tehát rájuk, erkölcsükben csinálj inkább inflációt, azt higítsd, azt mocskold értéktelenné - mondta villogó patkányszemmel.

- Üveggolyót nekik! Árut! Színeset, fényeset, hadd marakodjanak az „ártatlan” holmiért, s míg egymást ölik, fontosabb lesz a totemnél a bővli, az erkölcsnél a vásári érték, s e habzsoló zsvajban már senki sem gondol őseire, csak a mára, történelmükre sem, csak a mára, jövőjükre se, csak a mára... és uruk leszel mindaddig, míg győződ gyönggyel és szesszel, - vigyorgott a Sátán.

- *Úr leszel és király nálad hatalmasabb, erősebb népek felett, úgy, hogy végül az üvegszemetet is ezzel a célját, hitét, lelkét vesztett csordával állíttatod elő, hatalmad nagyobb dicsőségére, - kuncogott kegyetlenül.*

És van is elég bazáráru, - mondtam én. - A mindig újabb vonalú autó, a fekete, a színes és a még színesebb tévé, az ilyen divatholmi meg az amolyan bővli, s nyakunkon mindaz a förtelmes tömegű, de ember és természet által tökéletesen mellőzhető, fényes kacat, amit az áruház keblű világ ont, és ami bensőséges kultúrájú népekből kuncsaftot csinált Keleten is, Nyugaton is, és mindezek tetejébe, szesznek ott a film, meg a magazin, a szexipar és a birkát termelő pedagógia.

Bólintott és vigyorgott az Ős-parazita.

Csoda-e, ha csak fájdalmat érzek, és bosszút?!

Harminc-egynéhány év!... Éppoly friss, aktuális és közölni való ma is. Nem minden tekintetben változik a világ. Éppen az alapmotívum nem változik, a kor fundamentuma, amiről ez a kis írás szól: a mindent elborító és mindent túlharsogó reklámos-vásáros szellem nem változik. Csak tornyosul...

Csoda-e, ha csak fájdalmat érzek, és bosszút?!

*

Olvasom a „tartalomjegyzéket” a mindennapi kenyérünk nejlön csomagolásán. Nyugaton minden élelmiszer csomagolása pontosan meg kell mondja, mivel van dolga a vevőnek. Nem az áll rajta egyszerűen, hogy tartalma kenyér, hanem az alkotóelemek teljes listája. Ijesztően hosszú tud lenni egy ilyen felsorolás. Tisztességes búzaliszttal, sóval és élesztővel kezdődik, de lejjebb már olyan kémiai megnevezéseket lát az ember, egy tucatot, hogy alig tudja szabatosan kiejteni a neveket. Riasztónak, csaknem kémiai preparátumnak kezdenek látszani az ételek. Ennyi költséges kémiát csak nagyon gazdag országok tudnak megengedni maguknak. Nagyanyám semmiképpen sem bírta volna. Tiltakozik és morog is mindenki e szerves vegyszerek ellen, de végül is, mit tehetünk! Beleharapunk. Aztán, hogy fűbeharapunk-e, vagy sem, az már magánügy.

*

Itthon, Amerikáról kérdezgetnek a régi barátok, mintha olyan egyszerű lenne egy-két mondatban megmondani, mi is Amerika. Nem az árakról és a mindenki számára elérhető fényes és fölösleges kacatokról beszélek, hanem a szellemi életet próbálom érzékeltetni inkább és egy rövid és színigaz történettel mentem ki magamat.

Barbara Walters, az egyik igen híres tévé-személyiség, csinált egyszer egy kis színes riportot tizenévesekkel. Egyszerű dolgokat kérdezett tőlük a tájékozottságuk megítélése okából, de úgy látszott, sehol sincsenek általános műveltség dolgában. Végül a legegyszerűbb kérdést tette fel, hogy ne süljön már fel teljesen a kérdezettek gárdája:

„Ki Amerika elnöke most?”

A legértelmesebbnek látszó komolyan és büszkén vágta rá:

„John Wayne”.

Mármint a legnagyobb és legismertebb cowboy színész.

Sok más mellett ez a kis epizód is jellemző a kulturális színvonalra.

*

Nem hiszem, hogy teljesen igazunk van, amikor a régi szép idők általános közbiztonságát sirjuk vissza. Szeretik a tényeket megszépíteni az emlékek... Az például, amit nagyapáink vettek kézbe, bárhová is mentek, görbebot, vagy sétapálca volt, de voltaképpen az önvédelmi fegyver szerepét töltötte be, és nem csak kutyákkal szemben. Tehát nem a sétálhatnékban keresendő a sétapálca eredete, hanem alighanem a kardviselés elcsökevényesedett variációja volt. Ugyanúgy, a régi és nem is olyan régi házak ablakán is megcsodáljuk a sokszor igen szép és romantikus kovácsoltvas rácsokat. Az iparművészet remekeit látjuk némelyikben, ámbár az az igazság, hogy a rács az rács volt, és rács lesz mindig, akár cifra, akár nem. Arra szolgál, hogy be ne másszon valaki éjjel, és el ne vágja a torkunkat.

Józanabbul nézem a régi fényképet: öregúr nagy bajusszal, és sétapálcával áll a macskaköves sikátor napos oldalán, gyönyörű rácsos ablakok alatt...

Nem sok változott az idők folyamán. A kereszténység kétezer évig dolgozott a közerkölcsön, magyarázván egyebek között az *egyém-tied-övé* különbségét, ám alig hogy igazán megfogant az együttélés egyszerű alapszabálya, megint visszaestünk. Rács, elektronikus jelzőberendezés, kamera, képernyő, privát őrszemek... Esetleg fegyver a zsebben.

A kétezer évből legfeljebb egy-két évtizedet sirhatunk vissza. De az valóban kellemesebb volt.

*

Bizonyos értelemben, majdnem mindegy az *izmus*. Ha a kutyafülében hisz is egy nemzet, de egységesen, mint egy köbök, *nemzetként* halad az eszme zászlaja alatt jó, vagy rossz irányba.

A nemzet közös történelmi élménye lesz ez a menetelés is, akármerre is tart, a történelem közös élményeinek sora pedig, tudjuk, egyenlő a nemzetet képező közös nevezővel.

Persze, öngyilkos-menet is lehet ez, és az idvezülés útja is. Az eszmétől függően.

A demokráciák szándékosan fenntartott eszmei zaggyvasága azonban, ez a százféle pártos locsogás, ami a parlamentet impotenssé redukálja, egyáltalán nem „menetelteti” a nemzetet semmilyen irányba. Szégyenletes és megalázó helyben járásra ítéli inkább, helyben járásra, ami éppoly fáradta tudja meneteltetni a népet, mint egy igazi út, mint egy rossz, vagy egy csodálatosan jó eszme nevében való haladás.

Voltaképpen nemzetgyilkos, történelemgyilkos „út” ez a cél nélküli önfárasztás, mert a helyben járásra ítéltetés azt is jelenti, hogy saját útját sem járhatja a nemzet, főleg pedig nem követheti saját nemzeteszmejét, hiszen mindenki mindenbe belebeszél és interpellál, ami pedig a véget jelenti történelmileg rövid úton.

*

Nem okos dolog, hogy a művészeket, és egyáltalán azokat, akik természetüknél fogva magasabb szinten gondolkodnak, személyes tulajdonságaik alapján ítélik meg kortársaik. Aki személyesen ismerte például József Attilát, legszívesebben átment a túloldalra, ha közeledni látta, mert senki sem akarja leégetni magát egy kötözni való alakkal. Csontvárynak sem voltak barátai, mert megrögzött és elviselhetetlen mániákus volt. Van Gogh-ot is csak szánta néhány ember, de a falu bolondját is szánja valaki. Karinthy télen is szalmakalapban járt, vasbotot hordott sétapálcának, és idomított teknősbékát tartott a konyhában. Nem volt könnyű elviselni a természetét. Ma utcák, terek, egyetemek neveződtek el ilyen emberekről... Nem érdekes?

Úgy látszik, csakis haláluk után lesznek igazán befogadottak a lángeszek, sőt kiderül egyikükről-másikukról, hogy a világ szellemi lángoszlopai, vagyis akkor eszmél rá a világ ezeknek az értékére és jelentőségére, amikor már „csak” az általuk hátrahagyott anyag izzik és világít, és nem zavarog már a személyük izgató jelenléte.

A másfajták, azok, akik híresen és köztiszteletben öszültek meg, mint például (Arany vagy Goethe) semmivel sem tehetségesebbek ezeknél, akiket dilisnek, vagy kibírhatatlannak tartanak a kortársak, csak éppen hiányzott belőlük egy bizonyos *zavaró* elem. Talán éppen egy nagyon fontos plusz hiányzott belőlük: a látnoki képesség, akár a közemberből.

Némelyik ember látnok, némelyik nem. Némelyiket keresztre feszítik a kortársak, a féltetőségek, a beérkezettek és befolyásosak, mások meg ha ugyancsak világraszóló tehetségek is, nem nagyon mondanak merőben újat, tehát a kortárs nem kell hogy féljen kiszámíthatatlan és meglepő vízióiktól, és a világ sem kell hogy felnőjön hozzájuk.

*

Savanyú vicc, hogy *nálunk* minden zsenire kilencszázkilencvenkilenc ember jut, aki egyebet sem tesz, mint megpróbálja lehúzni az illetőt a sárba. Mert nálunk mindenki „okos”.

Nem feltétlenül kellene ennek így lenni.

A svédek közül például, ha valamelyik süvölvény jobban bele tud ütni a teniszlabdába, az állam egyből megveszi neki a legjobb trénereket, és csinálódik is a fiúból egy Björn Borg, aki aztán hírnevet szerez a nemzetnek. És a jó név készpénzt is jelent, nemzeti tekintélyt is, gördülékenyebb kereskedelmi tárgyalásokat, több eladott Volvót...

Megtérül a befektetés.

Ugyanúgy, a japánoknál is az állam nyitja ki a pénztárcát, ha valaki jól eladható elektronikus csiribirit talál fel.

Úgy érzi magát az állampolgár ezekben az országokban, mint a nemzet igazi része, vagy méginkább: mint igazi nemzet igazi bajtársa.

*

Vendégem, az öreg magyar szociológus, kiküldetésbe jött valamiféle konferenciára, ami két nap múlva kezdődne.

Járja a várost, mint a megszállott, mert először van itt, és mert a világ egyik legnagyobb és legérdekesebb városa New York.

Este holtfáradtan vánszorog haza. Sok a nevezetesség, mindent látni akart, és egyszerre, és gyalog ment mindenhová.

„Hol jártál?”, kérdeztem kimerült arcába nézve.

„Mindenütt. És a Broadway-ra is elmentem, hogy legalább kívülről lássam a sok nagyhírű színházat.”

„A színházakat?”

„Azám! De a nagy színházaknak inkább csak a hült helyét találtam. Hogyan lehet ez? Tudtál erről? Úgy találtam, többségük a mellékutakba szorult, és nem látszanak valami nagyoknak.”

„Persze, hogy tudtam”, - mondtam, mert így igaz.

„Jobbára csak masszázs-lebujokat, szexmozikat, kuplerájokat találtam a Broadway-n. Érted te ezt?”

„Hogyne érteném! Azt hitted, az épületek fenntartását, a horribilis adót, vagy a lakbért ki lehet itt fizetni kultúrából? Mind bedöglik előbb-utóbb” - mondtam, mert némely esetben nem nehéz látnoknak és mindentudónak lenni.

„És még valami volt, ami az agyamra ment” - mondja a tudóseember sértődötten. „Bármerre fordultam a Broadway-n, mindenütt marihuánát akartak rámsózni ijesztő alakok.”

Nézem az öreg fiút: szikár, aszkéta kinézésű, szakálla is van, és farmernadrág van rajta, meg farmerdzseki, és persze az amerikaiak között is oly népszerű sneaker van a lábán, meg kengurutáska az övén... Mintha vén hippinek maszkírozta volna magát. Sőt egy kicsit öreg buzeránsnak is nézhetné az ember...

„Téged is zaklatnak a marihuánájukkal?” - kérdezi kutató pillantással.

Öltöny, ing, nyakkendő, nyírott haj, borotvált pofa... „Öregem, engem ezzel a külsővel inkább mindenki civil ruhás rendőrfélének néz, vagy CIA ügynöknek. Egyszóval, nem illek bele valami jól az igazi városképbe.”

Hallgatunk, egymást nézzük.

Én nem látszom amerikainak, ő meg nem látszik magyarnak.

*

Tipikus, ahogy minden turista lelkesen indul felfedező útra Manhattanban, amikor először jár itt. Magam is így csináltam egykor. Fényképezőgép a nyakban, térkép a kézben, oldalán válltáska. Messziről felismeri őket az ember.

Keskeny utcákon, magas épületektől sötét nagyvilági sikátorokon át jut ki az első igazi avenue-re.

Meglepetésére, piszkos kis spanyol feliratos vegyesboltok, hamburger- és szendvicsek, meg kis ócskás üzletek és macskaszagú kapualjak mellett halad el, míg kiér... tolókocsiból hot-dogot árulnak füstös képű emberek, másutt cigánypecsenye keserű füstje elegyedik a forgalomban megtorpant teherautó gázainak köhöggető szagával... Trógerül öltözött néger, vagy éppoly slamposan öltözött fehérek, félbarnák és egészen fehér-sárgák tömege hemzseg a szűk utcában.

Mielőtt még kiérne a naposabb és pompázatos avenue-re (ahol ugyanaz a kihívóan slampos nép özönlik sietősen, kifejezést nem nagyon mutató arccal, mint hangyák a fő felvonuló ösvényen), úgy érzi, rossz helyre tévedt, rossz országban jár, vagy éppen minden csak bla bla bla volt, amit Amerikáról hallott.

Nem érti az egészet.

„Ez a nép egészen biztosan nem járt a Holdon...” - álmélkodik, ahogy elnézi az utca népét. „Meglehet, hogy az egész felhajtást Hollywoodban csinálták a trükk- és önreklám osztályon...”

*

A mesélő-féle író egészen másvalaki, mert a mesélés édességét szereti, akár az énekes élvezi, ahogy bravúrosan és pontosan formálja meg torkával az érzést és a dallam varázsát. A szemlélődő író viszont többnyire csak szótlánul és automatikusan figyel a sarokból, vagy elefántcsonttoronyából, és lefordítja a látottakat „saját nyelvére”. A világ az ő „én-képzete” alapján íródik le általa.

Márai volt ilyen, és nagyon sok költő.

A magam részéről megbízhatóbbnak tartom az ilyen író, mert nem szórakoztatni akar, hanem eligazodni és eligazítani, és mert tárgyilagosságra törekszik, mert figyelő és nem követ sem ízlésdivatokat, sem életérzéseket, sem pedig mesélő-technikákat, hiszen nem mesélő-technikus.

Különálló, felfogó és továbbadó az ilyen. Mint szűrőn engedi át önmagán azt, ami végül véleményként, sőt morális magatartásként jelenik meg a tollából.

Nemcsak roppant individuális az ilyen író, hanem egyenes is.

*

Döbbenetes!

A tévében állatműsor megy, majmokat mutatnak eredeti színhelyről, a dzsungelből. A majomcsorda közelében tudós házaspár él, hogy tanulmányozza őket.

Nemcsak név szerint ismerik a csoport tagjait, három generáció „személyleírását” és jellemrajzát őrzik már a jegyzetek és floppy diszkek. Tudják azt is, hogy melyikük lesz a következő falkafőnök, ha a mostani már nem lesz elég hangos és agresszív a tisztséghez.

És akkor történt a fordulat, ami teljesen felborította a tudományos várakozást, és úgy az egészet. Egy reggel ugyanis, a csoport egyik hetedrangú, fiatal hímje valahogyan elcsent a tudósok kalyibájától egy plasztikvödröt, és mint afféle bennszülött, jó majomhoz illik, ész nélkül püfölni kezdte azt. A zajra odasereglettek a többiek, ez meg csak verte a vödröt, mint az eszelős. Bámulattal és elhülve álltak körül a többiek a dobost, hisztérikusan rikácsoltak, ugráltak, szemlátomást nem tudván hová tenni a hallatlanul zajos, és különös jelenséget.

A dzsungel törvényei azonban igen egyszerűek: a lehangosabb majom lesz a vezető. És valóban, hosszas rikácsolás és „tanakodás” után, végül egyenként járultak a doboshoz, megszagolni, megtapogatni őt, dörgölözni hozzá, szinte dorombolni is. Legvégül pedig az öreg főnök is oda somfordált.

Nem hinném, ha nem láttam volna saját szememmel, amint a megtermett főnök, szaglászás, tapintás és tétovázás után végül is valósággal kezét csókolt a volt hetedrangúnak. Azt a vezetésre termett, arany kezét csókolta meg! Majd lassan eloldalgott.

Vezető és politikus született azon a reggelen.

A demokratikus választások összes szabályának megfelelően.

*

Amikor meghalt az öreg svéd király, a holttesttel végigrobogott az országon a gyászlimuzin, és meglepetésre, és minden szervezés nélkül, ott állt a nép úgyszólván az ország egyik végétől a másikig az autópálya mentén, száz és száz kilométereken keresztül, komoran, és fájdalommal a szívében, hogy lássa, legalább egy pillanatra, és legalább a kocsit, ami a holttesttel elszáguld előttük.

Az a generáció állt ott (és ez benne a különös), amelyet akkor már legalább negyven éven át neveltek szociáldemokráciára, és amely gondolkodásában kommunistább volt a nyíltan kommunista országok népeinél, hiszen ez a generáció már a bölcsődétől kezdve tanulta a baloldaliságot, és végül ez volt számára az egyetlen ismert és természetes alapállás.

És mégis, ezekben a pillanatokban mássá váltak. Mint akik eszméktől és tartós agymosástól függetleníteni tudták magukat, és saját igazi alapképletüket mutatták fel, nem vörösök voltak, hanem alattvalók, akik királyukat gyászolják.

Nagy dolog az agymosás. De a nép, mint sajátos és különös egység végül mégsem éppen meglepetésektől mentes kategória, nem *létszám* a nemzet, nem rezsim vagy lakosság, és nemcsak tömeg, vagy népség a nemzet, hanem érző, eleven élőlény, amelynek, igenis, lelke, emlékezete, intelligenciája, tiszteletudása is van sok más tulajdonság mellett, ami mind-mind hús-vér élőlényre jellemző.

Agymosószeripari tanulóknak ajánlom a figyelmébe az efféle, nagyon is kiszámítható jelenségeket.

*

„Nyílt Társadalom!” - gügyögik és szajkózzák a politikusok meg az újságok az Északi-sarktól a Déli-sarkig minden hangnemben. Mert most ezt kell szajkózni, anélkül, hogy ellenvéleménynek a legkisebb tér is jutna.

A köznép pedig eközben a maga dolgaival van elfoglalva, fél füllel sem figyel már oda ilyesmire, tehát alig van, aki észreveszi a szólamban a trükköt, és még kevesebben vannak, akik tiltakoznának ez ellen a kis gonosz fogalom ellen. Pedig megkérdezhetné valaki, és nagyon hangosan, hogy:

Miért éppen NYÍLT?

Kiknek NYÍLT?

Miért okvetlenül NYÍLT legyen az?

Miért ne lenne inkább nagyon is ZÁRT?

Miért nem érti a legegyszerűbb dolgot a világ, bele értve a társadalomtudóst és a bunkójóskákat, hogy otthonomnak csak akkor van igazi és teljes értelme, ha be van kerítve, ha a magam hajlamai és ízlése szerint rendeztem be, ha zsebre tudom vágni a kulcsot, és a világon senkinek sincs joga beleszólni az én dolgaimba?!

A nyílt otthon (vagy társadalom) nemcsak azért abnormális idea, mert szándékában körmönfontan sunyi, mindamellet, hogy (ez megint egy) mesterséges idea, hanem, mert éppen az teszi házunk táját, vagyis a nemzetet csodálatossá, hogy egyedivé, sajátossá, különlegességgé vált a maga hosszú-hosszú, önfejlődős történelmi folyamatában.

Kinyitni a társadalmat, (nem, tudom kiknek), társbérlokkal osztani meg a tulajdonjogot, társbérlokre bízni pénzemet, könyveimet, gyerekeimet... stb... Az ilyen társadalom valóban nyílt volna. Csak éppen nem társadalom, nem nemzet, nem saját és nem OTTHON lenne.

*

Kele Robi, (aki voltaképpen Klein Robi lenne, ha apja nem magyarosította volna meg nevét még annak idején), érdekes módon, levante is volt süvölvény korában, sőt a zsidóüldözés rövid, de roppant nehéz idejét is megúsza, mert úgynevezett árja-párja anyától származott, ami persze nem azt jelenti, hogy egy pillanatra is nagyon magyarnak tartaná magát. Lelke mélyén engemet például nem nagyon szívelt soha. Folyton fajmagyarnak becézett, még hozzá „fekete szájpaddalssal”, már ahogy a pulik fajtisztaságát szokás bizonyítani, ámbár tévesen.

Az emigráció mindenféle emberrel összetalálkoztat, új barátságok szövődnek... És idegenben mindenki idegen: más szokások, más felfogás, és egyáltalán, minden más és minden furcsa az újonnan érkezettnek.

Svédország meg igazán furcsabogár, ugyanis noha európai ország kellene legyen, már a letelepedés első napjaiban rájön az ember, hogy Skandinávia sohasem volt és sohasem lesz Európa semmilyen tekintetben. Önmagukkal rokonok a skandinávok. A magyarnak is és a

magyarosított magyarnak is szemet szúrt mindjárt, hogy mindenki ócskán és slamposan öltözik ott. Nadrág és pulóver, nadrág és pulóver... Meg facipő. Míg nálunk egy jól szabott öltöny láttán néha a férfiak is megfordultak. Úgy harminc évvel ezelőtt. Itt meg a nők is nagyon értenek ahhoz, hogy miként kell rongybabának öltözni a szó toprongybaba értelmében. És a viselkedés!... Az örökös sörmámor, a vodka..., a nyílt homoszexualitás, az utcasarkokon őgyelgő, vagy tántorgó, céltalannak látszó ifjúság... hogy a kábítószereket ne is említsük.

„Volt valami a levante mozgalomban” - sóhajtott fel egyszer Kele Robi. „Pedig gyűlöltem, mint a bűnt. De szentigaz, hogy embert csinált a fiúkból” - mondta.

Nem én mondtam.

Szerencsére. Engem a fél világ mocskolt volna le ilyen kijelentésért a sárga fasiszta földig. Különösen, hogy „fajmagyar” vagyok.

Ámbár ami a fekete szájpadrást illeti, annak még utána kell nézzek...

*

A mai, világméretű, áru- és luxus után való rohanást látván a svédek jutnak eszembe, és végzetes tévedésük.

Sokáig éltem köztük, elég soká ahhoz, hogy megértsek róluk egyet-mást, amiről nem szívesen beszélnek. Például azt, hogy a svédhez képest a skót valóságos tékozlófiú. Azzal a különbséggel, hogy a svéd tud küzdeni, és szívós, mint kevesen mások. Némelyik vidéki (például a szmólandi) svédet kirakod egy jég hátára, és előbb-utóbb egy tisztességes házat, ruházatot, kamrát és elfogadható életet kapar magának össze.

Nem véletlenség, vagy vele született tulajdonság az anyagiasságuk. Kevesen tudják, hogy a mai svéd a második-harmadik generáció, amelynek igazán jó dolga van. Egyébként mindig szegények voltak a szó fakéreggrágó értelmében. Az egérhús, a kevéske liszthez szaporítónak hozzáadáralt fakéreg ugyanis egyáltalán nem mendemonda, hanem hatvan-nyolcvan évvel ezelőtti, és messze történelmi időkbe visszanyúló mindennapi valóság volt. Nemcsak a barátságatlan éghajlat nem vonzott oda hódítókat jóformán soha, hanem a köztudott tény, hogy ott igazán semmi sincs, ami megért volna egy hódítást.

Az anyagihoz, a praktikushoz, a megehetőhöz, a használhatóhoz való szinte reszkető vonzódás mögött valószínűleg a történelmi és hagyományos tökéletes szegénység gén- emlékezete áll.

És egyszer csak megtörtént velük a csoda! Méghozzá, a csodák sora.

Az első az volt, hogy a világ technikai forradalma Svédországban is az áruk tömeges termelését hozta, és természetesen, az áruk elérésének tömeges lehetőségét is. A mindenre éhező svéd anyagi vágyai és reményei tehát egybeestek a világ mohó árutermelési lázával és a kuncsaft-világ habzsolásával, ami ma sincs éppen szűnőben.

A második csoda pedig az első világháború volt, amelyben semlegesek maradtak, mert csak arra futotta nekik. És kereskedtek közben. Mindkét félnek szállítottak, amit tudtak. Acélt, szerszámot, fát, alkatrészt... És gazdagodásnak indultak.

A harmadik csoda a második világháború volt, amelyben ismét semlegesek maradtak, de immár alapos megfontolásból. Ekkorra ugyanis már tudták, hogy ilyenkor lehet csak igazán eladni mindent és bármit, méghozzá mindkét küzdő félnek, és jól meg is fizetik az árát. Nem beszélve a háború befejezését követő arany időkről, amikor egész Európa romokban állt, és nem szüksége, hanem kétségbeesett szüksége volt mindenre. A svéd ipar ugyanakkor sértetlen

volt, és virágzó. És mert az egyáltalán nem tékozló fiúnak megvolt a magához való esze, a háborúból szerzett horribilis profitot nem tékozolta el, hanem a lehető legjobban fektette be: hazáján belül fektette be, hazájának felvirágoztatására, vagyis a nagy és történelmi és hazafias álom megvalósítására fordította, ami röviden ez volt: Annyi évszázad nyomora után a legjobb házat, a legjobb kocsit, a legjobb ruházatot, a legjobb orvosi ellátást, a legjobb fizetéseket, a legtisztább és legbőségebbi ételmiszer-ellátást és a legjobb társadalmi biztonságot fogjuk megteremteni magunknak.

És megtették.

Ez volt a legutóbbi csoda: a jóléti társadalom.

Más népek sem bánnák, ha valamikor jóléti állammá válnának, de az az igazság, hogy van annak egy csomó rossz oldala is. Nevezetesen az, hogy elégedett az nép, és nem sarkallódik már további tettekre. Miután megvalósította a svéd a jó lakás, a jó kocsit, a nyaraló, a finom ruha, az ingyenes orvos, a tökéletesen biztos társadalom álmát, egyáltalán nem boldogság lett a nóta vége, hanem az öngyilkosság világ bajnokai cím. Mert más dolog a valóságban csalódnál, és megint más dolog egy történelmi nagy álomban... „Hamis volt az egész!” eszmélt a svéd, és ivásra adta magát. Felesége mindenkivel lefekszik, gyerekei céltalannak látják a tanulást, söröznek és drogoznak, ő is, és más is csak tartja a markát a „jóléti” társadalom elé...

Nem ezt akart a svéd, de nem tudta, hogy az anyagi ellátottság és a boldogság két teljesen különböző kategória. A világ legjobb lakásában is lehet magányos, céltalan és üres az ember, mert a jóléti társadalom csak javakat képes nyújtani, de szívet és harmóniát nem.

Svájc is rothadóban van. Mert a pénz csupán kényelmet jelent. És az élet célja nem a kényelem, hanem az életnek célja kell legyen, értelme és jövője.

Nem kell ilyen egyszerű dolgokat félreérteni.

*

A magyar is majdnem minden évben világ bajnok lesz öngyilkosság tekintetében, és a jugoszláv-félék sem maradnak el messze...

Megölöm magam, ha nem leszel az enyém, mondja Bunkó Jóska, és minthogy Cafat Maca mással kezd hentegetni, az ostoba teremtség valóban meg is öli magát. Mert csak egy kislány van a világon, a többi, a billiók, akik ugyancsak szoknyát viselnek, és anatómiailag, valamint a szerelem és a házasság nagy céljára éppen úgy be vannak rendezve... A többi nem létezik.

Érdekes tud lenni az ember.

*

Nem emigráns, csak csavargó. Mert csak ment, ok és igazi cél nélkül...

A kávézóban ülünk. Ő sörözik, én kávéval és tejszínhabos kalóriákkal ölöm magamat.

Néz a napsütötte utcára: tavasz van, a fákon most fészkelnek föl az első rügök: óvatosan halványzöld, majdnem áttetsző levélkéik bújnak elő...

„Tudod, mit csinálnék én most?” - kérdezi ábrándozva. „Beülnék a Porschémba, ha volna, és hajtanék és hajtanék!...”

„Hová hajtanál?” - kérdezem a logikának megfelelően.

„Csak hajtanék!”

„De voltaképpen hová?”

„Nem érted?! Csak HAJTANÉÉÉK!” - mondja nekilelkesezve.

Én meg játszom az értetlent és logikust egy pár pillanatig, mert bizonyos értelemben, vagy el kell hajtsak valahová, vagy maradok.

„HAJTANÉK” - mondja még hangosabban, hogy én, a fafejű is megértsem a keresés, az új, a csábító utak, a távlatok, a más vidékek vonzásának feszítő vágyát.

Nem volt sok logikus oka annak, hogy otthagya országát. Valószínűleg csak MENNI akart, ahogy itt meg még mindig hajtani akar. Éppoly ok és cél nélkül.

Született csavargó.

Nem emigráns.

*

Azt hittem, szabad gondolkodású fenegyerek vagyok, mert már annyian nézik rossz szemmel némelyik írásomat, pedig nem én vagyok a legfenébb gyerek.

Egyik tanulmányomban is ráhoztam a lantosokra és sorosokra a gutaütést, azzal a jól felfogott állítással, hogy a nemzet a történelemben jön létre, a nemzet igazi meghatározója a nemzet-tudat, ami ugyancsak a történelem végiggürcölése közben alakul ki, mint közösségtudat. És azt is írom, hogy a nacionalizmus voltaképpen csak a nemzeti sajátosságához ragaszkodik, tehát nem agresszív, hanem a nemzet természetes lelki alapállása, mindaddig, míg valaki nem teszi hozzá a „...tehát különbek vagyunk!” mellékmondatot. Sőt azt is mondom és vallom, hogy a nemzet NEM valami átlagközösség, sőt egyáltalán nem valami stagnáló egység, hanem folyamatosan fejlődik a maga természetes módján: mind specifikusabbá válik, amint az élő-lények sem valami féle átlagnövény vagy átlagállat felé fejlődnek, hanem mind tökéletesebb különlegessé válnak.

Mert a természet már csak ilyen.

Arisztokratáink neve rémlik fel: Festetich, Odeszkhalky, Pallavicini és a többiek hosszú sora... Aztán, ott volt Salai-Schönfeld, Rákosi-Rosenfeld Mátyás. Volf Izrael-Farkas Mihály... stb...

Csoda hogy még Magyarországnak hívják.

*

Borzasztó dolog ilyeneket mondani, amikor az egykalap és átlagkalap alá búvóló Új Világ-rendről folyik a szócsövekből a mákony leve. Sőt még borzasztóbb, amikor azt mondom, hogy a természetes specifikálódási folyamatban a nemzetek nem csak a *nép*nemzet irányába fejlődnek, hanem *genetikailag is mind egységesebbé* válnak. (Mármint ha szándékosan nem kevergetik a népeket más népségekkel).

„Fajelmélet!” - üvöltötte valaki.

„Felsőbbrendű és alsóbbrendű ember!” - kukorékolták mások kórusban.

És csodák csodájára, mindezek után megjelenik egy tanulmány az amerikai Political Science című havi folyóiratban, mégpedig egy prominens zsidó társadalomtudós tollából, ami pont arról szól, hogy „uraim, minden genetikus”. Az arab magatartása is, a német magatartása is, a zsidó, a finn, a kínai stb. magatartásának, politikai, kereskedelmi, katonai és minden más megnyilvánulásának voltaképpen és végső fokon és fundamentálisan genetikus okai vannak. Szerinte. (Is).

Kissé felsikoltottam, amikor ezt olvastam!

Azóta a zsidótemetőket járom, keresem az új sírokat és az illető nevét. Mert igaz, hogy holló a hollónak..., de hogy ő mondott ilyet, az mégiscsak abszurdum, és nem maradhat megtorlás nélkül.

*

Egyik barátomat lezsidózták.

Borzalmas!

A másikat meg leantiszemitázták.

Borzalmas!

Ha bíróságra kerülne a dolog, az első igencsak bajba kerülne, (attól függően, ki a bíró), ugyanis, először is ott van a bizonyító eljárás a kérdéssel:

„Zsidó maga?”

És mit felelhetne szegény feje?! Eskü alatt!

Nem mondhatja, hogy portugál.

A másik már talán szerencsésebb helyzetben van, (attól függ, ki a bíró), ugyanis az anti-szemitizmusra egyszerűen nincs definíció, (egyébként, a szemitizmusra sincs), vagy csak jobb azt nem feszegetni. Az emberek tehát csak dobálóznak a szóval, artikulálatlan érzelmekkel hevülve, de mégiscsak meglehetősen tájékozatlanul dobálóznak vele. Szeretés, vagy nem-szeretés pedig nem lehet se nagyon törvényesen kötelező, sem pedig nem lehet igazán tilalmas, már a józan ész nevében sem. Mármint szeretni, vagy nem szeretni azt, ami meg sincs határozva.

Hogy őszinte legyek, a magam részéről, egyáltalán nem szeretem az eszkimókat. Büdösnek tartom őket. A sok hal miatt. És annyira mások, hogy nem tudom kiszámítani a gondolkodásmódjukat sem, mindamellett, hogy rövidke, és tompa az orruk, nekem meg egészen más formájú, kissé horgas is, meg az egész alkatom más, szálas termetű vagyok, aránylag atletikus építésű, stb. Legalábbis ilyen voltam vagy negyven évvel ezelőtt. És az észjárásom is egészen más.

Nem tudom, hogyan lehetne ebből eljárást indítani ellenem, ámbár a jogszolgáltatás nem okvetlenül jelent igazságszolgáltatást is a mai világban.

Legjobb, ha megkérdezek egy ügyvédet. Egy zsidót. És a biztonság kedvéért egy arab ügyvédet is. És hogy egy semleges fél is képviselve legyen, egy kínai származású ügyvédre is ajánlatos szert tenni, ámbár a kínaiak is kicsik, gömbölydedek, szinte nőiesek, és olyan vacak kis rövidke orruk van...

*

Kollégám volt egy ideig, és jó barátnak is megmaradt Hajmi, a haszid zsidó. Bársonykalap, alatta a kis sapkával, pajesz, papírfehér bőr; nem napozik, nem sportol, mert azt nem szabad. Az üres órákat a Jó Könyv olvasására szabad csak fordítania.

Sajnálom, és nem jósolok neki hosszú életet. A középkorú haszid, (ha megérte a negyvenötöt) már nem egészséges. Alultáplált, rosszul táplált, vagy éppen formátlaná hízott, és mint minden emberi test, amely fizikai erőfeszítések nélkül vegetál, rövid életet ígér, pedig azt hinné az ember, hogy kegyetlenül szigorú vallási szabályaik életben maradásukat segítik.

Első látásra valóban így vélhetné az ember. De valójában már a körülmetélés sem egészséges dolog. Ők is jól tudják, hogy nem kell azt kérem levágni, és átvágni az idegköteget is, mert tisztán lehet a dolgokat tartani, csak mosni kell néha. Azt viszont nem tudják, hogy akinek átvágták a kantárját, az a szerelem aktusában félig-meddig mindig kielégületlen marad. Én csonkításnak tartom ezt, neurózisok és más lelki komplikációk forrásának és barbárságnak, az egyén szempontjából nézve.

Ismertem egy szép szőke svédet, aki Tel Avivban nősült, mert belehabarodott egy igen szemrevaló lányba. De esküvő előtt meg kellett „operáltatnia” magát, hogy eleget tegyen az ottani kíváncsiskodóknak. Azt mondja, azóta akárhogyan is csinálja, mindig voltaképpen „éhen marad” félig. Az, akit meg már csecsemő korában „megoperáltak”, tulajdonképpen képtelen is fogalmat alkotni a testi szerelem teljességéről. És végül, nem sokra tartja az egészet. Viszont koslat, hiszen félig-meddig mindig éhes, és keres valamit. A teljes kielégülést keresi. Miközben mindent és mindenkit megpetézne. Lányt is, fiút is... Mindent, amit mozog és meleg. A török is, az arab is ilyen.

A faji bölcsesség ravasz előrelátását fedezzük fel ebben a kis művi beavatkozásban.

Szerintem, szegény Hajmi is idegesen és állandóan keres valamit, amit nem tud megnevezni, de a „megoperálttal” éppoly reménytelen volna megértetni a számára meg nem ismerhető teljességet, mint színvaknak magyaráztatni a szivárványt.

Sajnálom.

Felesége is van, és egy rakás gyereke. A feleség igazi házi rabszolga az én fogalmaim szerint, a család belső fegyelme pedig középkorban kemény. Hajmi az úr és isten a háznál, amint azt a Jó Könyv előírja, és a ház hangulata hűvös és puritán. Szó sincs ott örömről, kirándulásról, uszodáról, moziról és más léhaságról. Haszid lakótelepen él, külön busz hordja őket munkába, a sofőr is haszid, a kollégák kilencvenöt százaléka is az. Aztán a haszid busz hazaviszi őket a haszid telepre. Minden munkanap. Ez az „élete”. Szombaton pedig ott a Jó Könyv kérdésnek és feleletnek, alfának és omegának.

Nagyon sajnálom néha. Nem hiszem, hogy ismeri az egyszerű örömeket, annyira a Tanhoz van horgonyozva minden, ami érzelmi, fizikai vagy szellemi lenne. Ő is addig fog élni ezzel a testi és lelki egészséggel, és addig fogja a gyerekeket csinálni, ameddig a rossz életmód ellenére képes lesz rá. Erre ítélte őt a Jó Könyv.

Nem aggastyánokat akar termelni ez a szisztéma. Éppen hogy nem arra törekszik. Az elaggottak egy amúgy is örökké üldözött fajnak csak tehertételt jelentenének. Ez a vallás voltaképpen a FAJT akarja fenntartani és fiatalon tartani. Az egyén élete és egészsége pedig teljesen mellékes az Ügy, a Cél és a Tan szempontjából, ahogy a természet számára sem az egyén, hanem a fajta fennmaradása a fontos. Sajnálom, mert hiszen éppen ők mondják legkomolyabban, hogy egy élet van csupán, és utána semmi sincs.

Élete voltaképpen alázat és áldozatvállalás. És önmegtagadás.

Nagyon ismerősek nekünk, gojoknak, ezek az erények. Pontosan ilyen ideákon nőttünk fel magunk is.

Hajmi, a zsidó, viszont valóságosan is éli az önfeláldozást. Semmi mást, csak az önfeláldozást. És az önmegtagadást. Szóltalanul, komoran, és sokszor keserűen.

Óriási különbség ez. Nem tudom, kettőnk közül melyikünk ismeri jobban azt, amit mi „keresztényi” alázatnak nevezünk, és melyikünk a szemforgató.

*

Az az elviselhetetlen a szektásokban, hogy mindent egyetlen, megrögzött szemszögből néznek.

Kritikán aluli az ilyen ember. Hogyan lehetne ilyennel megértetni, hogy az univerzum (és annak összefüggései) sokkal nagyobb komplexum, semhogy áttekinthető volna egy parányi kulcslukon keresztül. Valószínűleg keskeny kis résen át szemlélve teljesen képtelenség felfogni az Igazat és Tökéleteset, vagy éppen az Egészet az összes Istennel és atommal együtt, mert esetleg végtelen számú dimenzió szisztémák csodálatos harmóniája az otthonunk, az Univerzum, és tökéletesen felfoghatatlan az egész számunkra akkor is, ha elménket oly tágra nyitjuk, amennyire emberileg lehetséges.

A szektás persze hamar elintézi a dolgokat egy dogma kulcslukával. Kényelmesebb is ez, mint művelni, bővíteni az eredendően kis kaliberű emberi szellemet, és legalább annyit megpróbálni felfogni az Nagy Egészből, amennyi szemlátomást benne foglaltatik.

*

Az olasz menekülttáborban állandóan verekedésekbe keveredtünk például az albánokkal, pedig összeszólalkozásról szó sem lehetett, hiszen egy kukkot sem értettünk egymás nyelvéből. És ott voltak a bolgárok is. Azoknak sem értettük a beszédjét, de valahogyan mégis mindig egy csoportban ültünk velük az étkezdében, és viccelődtünk, ahogy tudtunk. A tábor egyetlen lengyel menekültje is mindig közöttünk ült, pedig ővele sem tudtunk beszélni. Már a neve is olyan cifra volt, hogy inkább Jeden Polák-nak hívtuk.

Van valami a népek természetes affinitásában.

Van ilyen?

Van.

*

Onassis hajós fuvarosként kezdte igazi karrierjét, és biztosítási csalásokkal, meg tipikusan görögös üzleti ravaszságokkal végül megcsinálta a nagy pénzt, de vagyonának ormán is megmaradt hajózó fuvarosnak, vagyis annak, aki lent kezdte, és állandóan valakivé akar válni az életben, mintha a minőségi ugrás is csupán pénz kérdése lenne. Érezhette is, hogy nem lehet csak úgy minőséget ugrani, és hogy általában nem őt hívják, hanem ő verbuválja maga köré a Callasokat és más hírességeket, akik, ha bevallotta volna önmagának, végül nem a nagy Onassist látják benne, hanem a gazdag fuvarost.

Ráadásul, a halál sem mindig azt jelenti, hogy utána válik csak igazán naggyá az ember. Olyan mélyen degradáló dolgok is kiderülnek az illetőről, amelyek azt a hírnevet is aláássák, amit felépített élete folyamán.

Onassis élete történetéhez tartozik például az is, hogy ifjú korában a megszálló török hadsereg egyik tisztjének volt az *ágyasa*. Átmenetileg.

A büszke görög a töröknek! Odatartotta.

Kissé megáll az ember esze e meglepő információtól, hiszen köztudott, mennyire „szerelmes” volt egymásba mindig is ez a két náció.

Úgy látszik, van aki mindenre képes.

Csak igazi nagyságra nem.

*

Amikor láttam, hogy nemcsak ki lehetett kergetni az amerikaiak által állig felfegyverzett országából a perzsa sahot, hanem Teheránban, az olajvilág egyik fővárosában napokra benzinhiányt is elő lehetett idézni, beláttam, hogy a világon minden rossz megvalósítható, csak érteni kell hozzá.

*

Mandela? „Ki ez a Mandela?” - kérdezte úgyszólván mindenki itt, New Yorkban, amikor még csak párttitkár volt, és mégis államfőként fogadták „a feleket kölcsönösen érdeklő kérdések” megtárgyalására. Senki sem ismerte, senki sem szerette, és lelke mélyén senki sem hederített rá, kivéve a feketéket, akik szintén nem tudták, ki az illető, csak azt tudták, hogy fekete, és valami történik...

És egyszeriben, a „fele királyságnál” több lett az övé.

Kik koronáznak kiket, és miért?

A sajtóból általában sohasem derül ki az, ami a kulisszák mögött folyik, mert demokráciában élünk, ugyebár, csak azt látom, hogy valamikor pápák ismertek el uralkodókat, ma pedig a nem-tudom kik nemtudomkiket.

*

Érdemes olvasni. Első anyósom szőröstalpú volt, és bizonyos értelemben tudathasadt. Húsz-éves korában ment férjhez egy nagyszerű székely-magyar tiszthez, és meg kellett játszania a magyar nagyasszonyt. Megjátszotta. De amint megszületett az első gyerek, a „nagyasszony” addig kuncsorgott, míg apósom belefáradt, és hozzájárult, hogy dákóromán-görögkatolikus legyen a gyerek. Az lett.

Ez a kis történet már gyanús volt nekem. A másik hasadásos jelenség az volt, hogy állandóan Angliáért sóhajtozott; minden ami angol volt, a szívét dobantotta meg, majdnem olyan mélyen, amilyen mélyről a oláh dobbanások jöttek. Kiderült, hogy nem volt ennek nagyobb oka, mint az, hogy kislány korában csereüdülésben töltött két hónapot egy kedves angol családnál. Azóta volt neki az angol fű úgy zöld, mint a mi fűünk sohasem lesz, és a vesevelő sem pisiszagú, hanem angolos, stb.

Próbáltam kielemezni, miért lelkesedik ennyire Angliáért egy dákó-román-magyar-angol nagyasszony, de nem egészen sikerült.

Ugyanilyen értelmetlen memóriaként maradt meg emlékezetemben egy magyar lány szinte könnyes lelkesedése is, amint egyszer a tajgáról beszélt, és olyan borongós vágyakozással teltek meg szavai, mint Juhász Gyuláé, amikor a rónaságról dalol. Pedig csak tanulni volt a Szovjetunióban, és nem is sokáig, mert közben kitört az 56-os forradalom, és hazazavarták őket.

Egyik legnagyobb, ha nem éppen legnagyobb ifjúkori szerelmem rítusára is emlékszem: Nem tudott kenyeret úgy megszegni, hogy előbb ne fordította volna hanyatt a veknit, és ne vetett volna rá egy gyors keresztet a késsel. Zsidó lány volt, szelíd, és gyönyörű. Apját elvitték annak idején, és nem tért vissza, őt pedig zárdában neveltette édesanyja, aki ügyesen bújt ki az üldöztetések elől.

Derengett bennem a feltevés, hogy az ilyen sóhajtozások és automatikus keresztvetések és hasonló beidegződések eredete valahol a gyermekkori erős benyomásokban keresendőek, mígnem egyszer egy pszichológiai értekezést olvasgatva azt találtam, hogy nem csupán benyomásokról van szó, és nemcsak arról, hogy az erős, vagy huzamosabb benyomások valóban nagyon mélyen meghagyják nyomukat az emberben, hanem arról, hogy körülbelül

tizennégyéves korig alakul ki bennünk a neuronpályák kapcsolódási hálózata, (fizikailag), és nemcsak kialakul, hanem meg is szilárdul. A gondolatmenet, a megítélés, a külvilággal való reagálás módjának ösvényhálózata alakul ki az első másfél évtizedben, és mint beton-ösvények hálózata, megköt és véglegessé válik. És az illetőnek élete végéig ez az ösvényhálózat lesz az eligazodás, a magatartás, a szemlélet, és a reagálás értelmes képlete, útja-módja.

A janicsárok jutnak eszembe.

És az jut eszembe, hogy a mai felsőbb középkorúak generációja valamikor piros nyakkendőös közösségekben ismerte meg a falkához, a közösséghez való tartozást és annak romantikáját; tanulócsoporthoz, brigádhoz, közös feladatokhoz, közös számonkérésekhez, fegyelmik és gyűlések és felszólalások és közösen elért eredmények világában nőtt fel. Miközben az ÉN-ről alig volt szó közben. Emlékszem egy mozgalomra is: úttörők a „történelmi nagyjaink lábnyomait” nyomozták: Szamuely Tibor, Landler Jenő, Zalka Máté, Hámán Kató, Ságvári-Schönfeld stb. lúdtalpas lábnyomait. Borzasztó érdekes volt ez. És romantikus. Magával a „magyar nép történelmével” foglalkozott a magyar gyerek. Aztán, ott voltak a későbbi élmények: a MADISZ, a DISZ, a KISZ, az indulók, a zene, a bálók, az első csók... Maga a soha vissza nem térő ifjúság ideje volt ez voltaképpen, csupa vörös zászlóval, felvonulásokkal, hittel, derűvel, úgynevezett zakatolással, jegyzeteléssel, gyűlésekkel, hozzászólásokkal, és „szerető apánk és nagy tanítómesterünk” szobrával a piros drapériás pódiumon.

Ez volt az ifjúság romantikája. Akkor.

Meg sem merem magamtól kérdezni, milyen neuronösvények szilárdultak véglegessé ebben az ifjúságban. Valószínűleg a lehető legrosszabb értelemben vett *közösségi ember* képlete szilárdult véglegessé: az emberé, aki *közösségivé* vált már kiscsikó korában, anélkül, hogy először egyénné vált volna. Ráadásul, közben a vörös zászlók is lebomlottak, elmúltak az utcabálók is, nagy tanítómesterünk gipsz feje a szemébe került... A humbug igen fájdalmas beismerése következhetett csak ezután, egyfajta komoly összeomlás, az ismert „romantika” hamis voltának beismerése. Ha ugyan igazán és tömegesen bekövetkezett ez a beismerés. A régi „pályák” ott vannak... Ez a közösségi ember ösztönösen ma is a taggyűlési, a bizottsági szűk közösség melegét érzi otthonosnak, a közösségben élést, ami persze nem nagyon teszi alkalmassá arra, hogy kitegye a maga cégtábláját, és önálló vállalkozó legyen. És sajnos nemcsak a szűk közösség határáig terjed ennek az embernek a természetes látóköre, hanem a látókörén túl eső nagyobb közösséget sem könnyen tudja önálló „vállalkozásnak” hinni: a hazát. Pedig az volna! Életre-halálra. A nemzetek konkurenciájában. Ez az ember abban nőtt fel, hogy maga a haza is tagja egy nagyobb közösségnek: a Béketábornak és más internacionális nagyvalaminek, és természetes számára az is, hogy mindig olyanok vannak ott fent, akik nem a kis hazát, hanem a nagyobb közösség érdekeit képviselik, mert a nagyobb egység a jobb, a nagyobb valami a szent.

Nem csodálom, hogy sóvárogni látom ezt a ma már felső-középkorú generációt a nagyobb közösség tagsági igazolványáért, mármint a nagyfene Európai Unió-béli tagságért.

Jó egy ilyen tagság (önállóság és teljes szuverenitás helyett) vagy sem, szükséges-e vagy sem, már más kérdés. A tény tanulságos inkább, az ugyanis, hogy külső és körmönfont nyomás nélkül is maga orientálódna a közösségi emberekből álló ország egy egyesült európai alvállalkozóság felé, mert tényleg tétován vonakodik egy saját cégtábla kockázatától. Ösztönösen. Hiszen nem ismeri a „saját cégtáblám mögött én vagyok az úr” érzést. Nincsenek erre „ösvényei”.

Számolnunk kell ezzel a pszichológiai profillal politikai választásokon, és minden tekintetben.

Azzal is számolni kell, hogy jóformán lehetetlen igazán önálló individuumot nevelni abból, aki eredendően és rossz értelemben vált közösségivé annak idején. Némelyikükkel talán meg lehet értetni az új (?) felfogást, azt, hogy *én vagyok a világon a legfontosabb* valaki, mármint a saját szempontomból, és ez az öntudat a *mi vagyunk csak fontosak* csírája is. Amiben a *mi* a nemzetet jelenti. Némelyikükkel... De a nemzet pszichológiai profilját végül is egy egészen új alapokon elindított ifjúság változtathatja csak meg. Egy ifjúság, amely nem vörös, vagy hupikék zászlót követ fülbevalósan és farmernadrágosan, hanem saját színeit képviseli. Ösztönösen, és tudatosan.

*

Írásom megjelent!

Nyomtatásban!

Füleim lobognak a „siker viharában”, és a mennyekben érzem magamat...

Régen volt, amikor így hatottak rám a dolgok. Van vagy negyven éve...

Ma inkább csak zsémbelek. Azért, mert a kiadó felületes döntéssel utasítja el ezt vagy azt az írást, vagy azért, mert úgy elfogadja, mint a pinty. Mintha olyan jó volnék.

Nem lehet ezeken eligazodni.

De rajtam sem, ami azt illeti...

*

Csoda, hogy még Magyarországnak hívják.

*

Utólag értettem meg a dolog lényegét. Svédországban történt. És régen. A kis köpcös ember többször meglátogatott bennünket, frissen odakerült magyarokat a szállodában, ahol elhelyeztek bennünket. Ügyes beszédű, de nem különösen behízelgő valaki volt, és furcsán ritkás szakállú, mert szakállt akart növeszteni, de a korábbi, sok, rituális kenőccsel (és fakéssel) való borotválkozás már kiirtotta a szakállhagymák többségét. Ő is „menekült” volt, de fél évvel korábban érkezett mint mi, és már állása is volt, még hozzá intellektuális állása: biblia-szakértőnek fogadták fel a pünkösdisták. Mert aki tudja a Talmudot, meg a Torát, egyből szakértőségre predesztinálódik biblia ügyben, nem pedig vájárnak megy.

Meg lehet ezt érteni. Saját felekezetének (akkori) kis diaszpórája nem bírt volna el még egy Talmud szakértőt.

Csoportos beszélgetéseink néha érdekesek voltak, néha nem nagyon. De mindent akartunk tudni az új országról, ő meg mindent akart tudni rólunk. Eleinte talán hasonszőrűeket is keresett köztünk, nem csak híveket a pünkösdistáknak.

A kötetlen csevegéseknek némelykor sok volt az alja, azonban jól emlékszem, hogy beszédében egy bizonyos, vissza-visszatérő motívum sajátos volt, tipikus és elgondolkodtató. Az illető ugyanis egyre-másra kerekített le bonyolult komplexumokat (jóformán akármiről is folyt a szó) egy rövid kádenciával: „Ez nem hat jó irányba”, vagy: „Ez jó irányba hat.” Eltartott egy jó ideig, amíg megértettem ennek a szinte reflexszerű leegyszerűsítésnek a voltaképpeni zseniális voltát és messze tekintő bölcsességét.

Sibelius muzsikájáról beszélgetve például hamar kész volt a legyintése: „Nem hat jó irányba”. A sokat tárgyalt úgynevezett szabad szerelmet viszont jó irányba hatónak ítélte éppoly automatikusan. Ha valamelyikünk hazafias gondolatot hozott szóba, a „nem jó irányba hat”

következett. Ugyanígy a népművészet sem hatott neki jó irányba, míg a demokratikus államszerkezet nagyon jó irányba hatott, csakúgy mint a szabad abortusz is, a fölöslegesen nagy árúbőség is, az ifjúság örömteli „szabadsága” is...

Miért?

Mert Sibelius egy nemzet lelkületének adott hangot a maga gyönyörű zenéjében... mert az úgynevezett szabad szerelem nem nemzetet és harmonikus új nemzedéket indikál, hanem éppen a nemzet fundamentumát, a családot mutatja fel, mint ősdi szerkezetet... mert a hazafiasság a világnjá-j-világakol „eszményképe” ellen hat, stb...

Nagyon művelt volt ez az ember. Ő már nem csupán szajkózta a megtanult tananyagot, mint aki csak kitanul egy szakmát, hanem gondolkodásának alapmotívumává, világszemléletté vált a sok lecke, sőt jellemévé, valamint egy jövőbeli világkép világos víziójává, amelyben a cél éppoly világos: sekélyesítsd el őket, és urald őket. Tehát minden, de minden, ami a nagy és általános cél elérése ellen hat, az automatikusan „lesimförendő”, elfojtandó, nevetségessé teendő, és minden, ami az ő szempontjából jó irányba hat, támogatandó és hozsannázni való.

Egyszerű ez.

Bibliaszakértőnek lenni pünkösdistáéknál, azt tanítani nekik, hogy tartsd oda a te másik orczádat... Nos, lehet-e ennél jobb irányba hatni?!

És mégsem a kirafinált szándék volt igazán bámulatra méltó ebben a velünk-vagy ellenünk stílusú szemléletben, hanem a bölcs türelem, amit ez a szellem sugall.

Az ugyanis, aki mindent a *sámunkra* rossz, vagy jó nagyvonalú szemszögéből ítél meg, az azt is tudja, hogy nem ajtóstul kell a cél felé rohanni, nem szabad azonnali sikerre törekedni, (kis nép világméretű célt így sohse tudna elérni), hanem nagyon is elég, ha hatni hagyjuk és támogatjuk a számunkra jót, és mindig egy kicsit félretoljuk és rothadni hagyjuk a számunkra rossz irányba ható dolgokat, bármik is legyenek azok. A nekünk rossz előbb-utóbb szépen megpenészedik, a nekünk jó pedig ott marad és egyedül tündököl a porondon. Idő kérdése csupán. Idő meg van.

Passzívnak látszik, de igen messzire tekintő ez a fajta bölcsesség. Éppen, mert nem határ-idővel dolgozik, mint minden és mindenki más! Mert azt is jól tudja, hogy minél indirektebb a módszer, annál észrevétlenebb a szándék, és annál sikeresebb a kimenetel. Nem én akarok uralkodni, mondja ez a bölcsesség, nem elsősorban az én életemet, sőt még csak nem is okvetlenül a fiam életét akarom sikerre vinni, hanem a *mi ügyünknek* kell győzedelmeskednie, tehát egyáltalán nem a hirtelenség, vagy a részletek a fontosak. Pontosan elég, ha mi mindnyájan világosan látjuk, mi hat jó irányba és mi nem, és ennek megfelelően hatunk minden fórumon. Ezt sugallja az ilyen fajta, türelmes bölcsesség. És valóban egyedülálló és bámulatos ez a fajta szellemi magatartás, amikor a homousions és homoiusions stílusú, szenvedélyesen ostoba pártoskodást látjuk mindenhol és mindenben.

Többpártrendszer?

Nosza, alapítsunk pártot, mondják százával a forrófejűek, és egyből egymásra acsargó pártocskák és lapok sokaságára forgácsoljuk azt az erőt, amely voltaképpen egyazon ügyet akarna sikerre vinni: a nemzet boldogulását. De okvetlenül és csökönyösen más-más szavakkal, más-más érvekkel akarjuk azt, és főleg azonnal és csakis egy egyedül idvezítő ösvényen menetelve. Mert nálunk mindenki „okos”.

Alig képzelhető el ennél butább politikai magatartás.

És meg is van a látszatja, hogy nem vagyunk képesek részletkérdések fölé emelkedni.

Megérdemeljük a sorsunkat?

Meg.

Miközben a kis gyér szakállú elégedetten somolyog: „Bekapták ezt a békát is. És jó irányba hatnak.”

*

Fiatal csavargó a New York-i járdán színes krétákkal rajzol. Ő így koldul. Mocskos és rongyos farmerruhát visel, mosdatlan szőke fűrtjei majdnem az aszfaltot érintik, ahogy kissé rövidlátóan görnyedve dolgozik.

Emberi arcot rajzol. Sőt, istenit: Krisztus vonásai bontakoznak ki határozott és meglepően ügyes keze alatt a flaszteron. Óriási portré, valósággal forgalmi akadály itt az útkereszteződéshez közel, ahol negyedmillió ember biztosan elsiet mindennap.

Kíváncsiskodó emberek sűrű gyűrűje veszi körül.

„Nem is rossz”, jegyzi meg a mellettem álló.

Én meg inkább ezt a toprongyos szerencsétlent nézem, és egy pillanatra arra a bizarr valószínűségre gondolok, hogy ő sem elsikkadt emberként kezdte; valószínűleg, valamikor ő is eleven szemű, szőkefűrtös kisfiú volt, esetleg pufók kis angyalra hasonlított... Végére is Isten-képmás mégsem következhet valakiből, aki életében legalább egy pillanatra nem volt igazán ember...

Másnap délután ismét arra járok, és a képmást ott találom, mégpedig majdnem érintetlen állapotban. Negyedmillió ember özönlött itt el azóta, komoran, vagy zajosan, vagy közönyösen, és most is özönlük, tülekedik a maga businessse után, és... és mindenki kikerüli a képet. Nem lépnek rá a szép isten-arcra.

New Yorkban!

A mocskok és a bűnözés egyik nevezetes városában.

Nem érdekes az ember?...

*

A személyes szabadságot, azt hiszem, nem egészen úgy érti a szisztéma...

A szegény norvégnak is valószínűleg elege lett az egészségből, kilépett a munkahelyéről és elment az őserdőbe, a fjordokba, az égis éró illatos fenyőfák közé. Pecázott, vadászgatott, és azt ette, amit a természet adott: halat, bogyókat, fenyőmagot, nyúlsvet gombamártással. Boldogan élt. Ám az adminisztráció kereké hamar fennakadt, ugyanis nem jelentkezett munkánélküli segélyért, egyetlen munkahelyen sem találták a személyi számát, adóbevallás sem érkezett tőle, sem pedig halotti bizonyítvány nem volt róla, ami igazolta volna a kimaradást. A számítógépes adminisztráció azt is kiderítette, hogy az országot sem hagyta el... Beállt tehát az adminisztratív gubanc. Egy humoros kis újságcikk meg is említette a fura dolgot, hogy valaki van is meg nincs is, és jót mosolygott a nép, mert volt legalább egyvalaki, aki nem fizette az adót. Később azonban beszélni kezdtek az emberek. Előbb-utóbb valaki látni vélte a misztikusan köddé vált embert itt, majd mások amott, majd egyszerre a legkülönbözőbb helyeken „látták”. Másfél év múltán tetteinek nyomait is bizonyítani vélték sokan... Egy nő itt volt megfőjtva, egy kisfiú amott volt megerőszakolva és a bozóthoz dobva... És megindult a nyomozás. Keresték a szörnyeteget, akinek nemcsak bozontos szakállra kellett már legyen, hanem valószínűleg szarvai, meg patái is. Hamarosan csatlakoztak a rendőrséghez

a felbőszült, önkéntes polgári fegyveresek is, majd a hadsereg is besegített, mire végül el is kapták a rémet.

Egészen máshol, mint amely környékekről a hírek gyanítani engedték.

Egy bővizű hegyi patak partján, sátra előtt horkolt egy csodás fenyőóriás alatt, majdnem frissen borotváltan, jóllakottan süttetve hasát a májusi nappal. A tábortűz hamvai mellett hatalmas csontváz feküdt. Egy jókora lazac csontváza. A sátorban meg a szerény holmik között ott volt egy könyv, amit elalvás előtt nyitva felejtett: a Biblia...

*

A fáma szerint egy szent ember fölfedezte az élet nagy értelmét, és nyomban elhatározta, hogy megismerteti a világot az Úttal és Igazsággal, amely idvezüléshez vezet.

Az ördög azonnal ott termett:

„Új vallást akarsz alapítani?” kérdezte lihegve.

„Igen, egy igazhitű vallást!”

„Csakugyan? És templomot is akarsz emelni?”

„Már hogy ne akarnék!”

„Egy igazán hatalmas templom lenne az?”

„A lehető legnagyobb!”

„Óh, ez borzasztóan nagyszerű dolog” - örvendezett az ördög.

„Hogy-hogy éppen te örülsz ennek annyira?!”

„Mert akkor alkalmazottaid lesznek, könyvelőd, költségvetésed...”

És volt egy másik szent ember is. Ő is megtalálta az élet értelmét, és az áldásos utat Őhozzá. Ettől a perctől fogva bezárkózott az ő belső szobájába, és magányos, de annál csodásabb meditációkban leírhatatlanul gyönyörű pillanatokot élt át, amelyekben magával az Úrral találkozott időről időre. Sőt, voltak pillanatok, amikor az Úr szót is váltott vele, és a remete mind többet és többet értett meg az Ő szándékából és útjaiból.

Nézte a remetét az ördög, aztán odasompolygott, amikor már nem tudta magát türtőztetni:

„Te, aki szemlátomást megtaláltad a Fényt, nem akarsz élményedet és tudásodat megosztani a Föld minden népével?”

A remete nem hallotta a kérdést, mert figyelme teljesen feloldódott az Úrral való társalgásban.

Az ördög ismét megkérdezte: „Nem akarsz egy templomot építeni, egy gigantikust, nagyobb, mint bárki másé? Vagy éppen egy kis kápolnácskát, amelyben magad lennél saját vallásod főpapja?”

A szent ember ezeket a kérdéseket sem hallotta.

Nézte őt az ördög jó darabig, más kérdések is megfordultak a fejében, de végül dühösen fordult sarkon és otthagya a lehetetlen alakot, aki csak ült ott az Úrral való találkozás gyönyörűségében elmerülve.

„Ez sem rossz,” - sziszegte az ördög, „mert mialatt mindenki más meggazdagszik, te megmaradsz szegény hülyének.

*

Ki tud a kosz fényesedni annyira, hogy azt hiszi, ő világít. A sok senkiházira gondolok, a sok újjgazdagra, akiknek a teljes beteg világ adta meg a korlátlan érvényesülést és gazdagságot: Michael Jacksonra gondolok egyebekben, meg „Madonnára”, és a hasonlókra...

Mennyi pénzt csinált ugyanakkor Mother Tereza?

*

Lehet, hogy naiv vagyok, de szerintem a Rend eredendően bennünk lakozik; ha épkezlábak vagyunk, azzal születünk, mintha a Rend érzése egy volna érzékszerveink közül. Jobb tudni erről, vagy legalábbis feltételezni, hogy így van, és óvatosan bánni a természetes adottsággal, éltetni azt, ápolni, vagy felszínre hozni. Egy világban, amelyben túlságosan sok a Tilos tábla, a legrendesebb ember is füre lép néha, ha másért nem, hát viccből. A bűnöző viszont egyenesen kihívást lát a törvényben és a törvénykezés szigorában, és egyében sem jár az esze, mint hogy milyen furfanggal majmolhatná meg a jogrend bástyáját.

Erről is jó tudni.

Az egyik római császár például úgy akarta megfékezni az elharapódzó bűnözést, hogy kitalálta a lehető legborzalmasabb kivégzési módszert. Az elítéltet bőrzsákba kötötték kiéheztetett macskákkal, kutyákkal, patkányokkal és egyebekkel együtt. Elevenen ették meg az embert és egymást is az állatok. Borzalmas ötlet volt ez, és ugyanezért, hihetetlenül nagyszerűnek tűnt a bűnözők számára a *kihívás*. Következésképpen, ugrásszerűen megemelkedett a bűnözés számaránya.

*

„Az életnek sosem volt értelme és sosem lesz”, mondta a pesszimista. Apja nyomban rákontrázott:

„Az életnek egyáltalán nincs jövője.”

Öregapja csak legyintett: „Az életnek sohse volt jövője”.

És borongva folytatta a borozgatást a három generáció. Közben, a tizenkilenc gyerek, unoka és dédunoka meg várta őket haza.

*

Mindent megadott neki a világ, amit csak akart. És mi mást is akarhat az élősd, mint pénzt és hatalmat! Ám királyi ragyogását állandóan beárnyékolta az a vele született tulajdonság, hogy nemcsak mosdatlan volt és slampos, hanem bűdös is. Így született. Születni kell mindenre, kiválasztottnak kell lenni jóformán mindenre...

És mit tett a szőrös, tisztátalan és kissé bűdös alak?

Olyan filmeket gyártott, olyan könyveket írt, olyan magazinokat hányt, olyan divatlapokat okádott, s a reklámoknak olyan szennyes levét zúdíttotta a világra, hogy a szépek és jók, a fiatalok és üdék kezdtek lassacskán nem nagyon mosakodni, csimbókosak lettek és lomposak, és bizony, egy kicsit meg is bűdösödtek.

Az élősd így aztán már nem rít ki annyira.

Én, mindenesetre, frissen ropogós ingeket veszek fel, borotváltan és nyírt hajjal keltem naponta az európai benyomását.

Én így vagyok kirívó.

Ha őket a guta üti, én voltam az oka neki.

*

Ha van a fénynek árnyéka, a kultúrát sem lehet elképzelni egy antikultúra állandó jelenléte nélkül. Az antikultúra azonban nem tudja magát elképzelni az igazi kultúra fényében. Érdekes paradoxon ez.

És némely időkben ki is oltódik a fény.

*

Furcsa az ember. Általában majd meghal a rangot jelentő használati tárgyakért, de ugyanakkor a világ mindig nyavalyogva vonzódott a silányhoz is. És ez az általánosabb motívum. Ott voltak például a nagy márkák, a Maybach, a Packard, a Delahay, a Borgward, a Horch, a Lancia és a többiek esete. Mind eltűnt. A Rolls-Royce-ot is csak egy akkora művi beavatkozás tudta visszacibálni a klinikai halálból, mint a hagyománytisztelet és Nagy-Britannia állami pénztárcája. A Volkswagen meg a Citroen CV2 viszont szünni nem tudó világkarriert csinált. Mert az ilyen kocsik éppúgy megteszik, és mert nem kell hozzájuk felöltözni, nem kívánnak különösebb respektet, és használat után nyugodtan el lehet őket dobni. A papírtányér, a plasztik pohár, vagy étkezés tekintetében a hot-dog és a hamburger éppúgy nem kívánja meg, hogy kiöltözzék hozzájuk az ember, és ünnepélyeskedjék.

A használat után eldobandó dolgok világának emberét azonban nem kellett feltalálni, vagy kitenyészteni.

Már a barlanglakó is ilyen volt.

Ilyenek vagyunk.

És legszívesebben meg is maradunk...

*

Las Vegas a világ legmesterségesebb városa. Sivatag volt a helyén körülbelül húszmillió évig, ha nem éppen kétszázmillióig... Ma csupa fényreklám-özön, csupa kaszinó, csupa illúzió, csupa csillogó, nagyvilági játszótér. Annyi villanyt fogyaszt a város, hogy kell hozzá a Kolorádó szomszédos gátja és roppant vízerőműve. A színes villanykörték milliói valósággal befűtik az amúgy is forró levegőket.

Kihúznád a nagy konnektort, és sivatag lenne ismét.

Furcsa város. Furcsa játék.

*

A napi posta, mint mindig, kisebb részben a szokásos számlákból áll, nagyobb részben pedig reklámszemétekből, és alig-alig egy-egy személyes hangból.

Ma a komputeres piackutatás csodájának vagyok tanúja. Úgy látszik, a temetkezési vállalat kisilabizálja valahogyan az emberek körül keringő kulcsadatokat, és próbálkozik... Megtudta a pontos nevemet, címemet, és valószínűleg életkoromat is, ugyanis jó előre ugyan, és hallatlanul tapintatos nyelvezettel ajánl szebbnél szebb sírhelyeket nekem, amelyeknek az idejében való megvétele már azért is ajánlatos, mert az emberi lét kiszámíthatatlan fordulataival számolandó, az okos ember tudatában van annak, hogy senki sem él örökké.

Valahogyan így szól az invitálás, csak sokkal keneteljesebben, mert évekig tanulják az áruajánlási trükköket, és nagyon értenek az ilyesmihez Amerikában.

Érdekes ez a finom gondoskodás. Így lát engem és kilátásaimat a statisztikára és komputerre alapozott elhalálozási üzletág.

Én meg várom itt a válaszlevelet attól a kis barna, kendermagos menyecskétől, mint a bolond.

*

Baj van, amikor már formabontáshoz nyúl a művész. Az egész korról van baj, a kultúra általános állapotával, ha egyszer a HARMÓNIA, mint minden művészetek végső felismerése és vallomása vált elcsépeltté. Helyrehozhatatlan baj van, és nem bent, hanem „künn”. Művészek sem és az Atyaisten sem bír megállítani egy hanyatló folyamatot, csak egy új Isten megjelenése és a természetes harmónia újrafelfedezése tudná.

Arra meg aztán várhatunk!...

*

A művek mögött bonyolult és érzékeny gépezet áll, amely létrehozta azokat: az ember, a személy, az egyéniség, a művész. A művész pedig egy értelmes fogalomrendszer produktuma, (ha nem valami perverz baromról van szó), aki az anyától, a családtól, a baráti körtől, a várostól, az anyaföldtől vált azzá, akivé vált.

Nem jöhet létre jó alkotás, amely képes lenne mindezekben a fokozatokban tiszta rezonanciát kelteni, (vagy a következő körben, a világban is), ha nem az tükröződne benne, ami teljes emberré tette magát a művészt. Minden nagy alkotóművész lelke központjában az anya és az anyaföld melegít. Nincs önmagában különállni képes lélek, nincs internacionális lélek sem, és nem lehet céltudatosan és egyből internacionális sikerre törekedni sem. Jó volna, ha a fiatal forrófejűek és üresfejűek tudomásul vennék ezt.

Egyszer talán lesz egy értelmes Világlélek is és egy egységes emberiség, amely képes lesz teljes testében rezonálni az egy szál Hangra. Ma azonban, éppen a világ a legzavarodottabb és legtudathasadtabb.

Addig is, internacionális zabigyerekkedés helyett, jobb az igazi anya, az igazi anyaföld, az egészséges és igazi lélek, ami nélkül végül is semmik vagyunk. Művészek sem és emberek se igazán.

*

Közhely, hogy cél, érték és hős nélküli korban élünk. Régen kezdődött ez, és kulturálisan az utolsókat rúgjuk.

A pillanatnyi világirodalom is tükrözi ezt. Például, Churchill is irodalmi Nobel-díjat kapott, és nyilvánvalóan nem azért, mert nagy író volt, mert nem volt az, vagy mert nagy európai volt, hiszen fele Európát lökte oda a bolsevik szférába... hacsak nem azért kapta, mert az ő helyesírása bizonyult a legjobbnak abban az évben. Nem tudok más okot találni rá. De röhej!... És amint nézem, az újabb „díjasok” sem érnek sokkal többet, hiszen éppen a *mihez mérés* a dolgok bibéje ma is, a kultúr-éra züllési stádiumában is, amikor igencsak kaotikus fogalom az Érték, és annak mércéje.

A züllés minden tekintetben bámulatos mértéket öltött már. Amerikában például olcsón lehet már kapni irodalmi software-t is. Beteszi az ember a komputerbe, és már csak a hőst kell megneveznie, meg a rossz fiút, valamint néhány más figurát, valahogyan így: Fiatal férfi, foglalkozása bankvigéc, barátnője utcanő. A konfliktust is meg kell határozni: szerelmesek egymásba, de egyikük AIDS-e van, a másikuk meg sem nem egészen férfi, sem nem egészen nő. A megoldás kulcsát is be kell táplálni: mondjuk, a világoskék falra mászó fogkefe. Aztán, megnyomhatja az ember a gombot, és a komputer megadja a regény teljes szerkezetét. Az „írónak” már csak ki kell töltenie az üres mezőket, mint egy blankettán. Naponta meg lehet így írni egy regényt, csak tudjon elég gyorsan gépelni az illető.

Valószínűleg a Robotrendőrt is így írták, meg a többi esztelenséget is.

Azt hiszem, ragyogóan megy az üzlet, mert rengeteg ilyen software fogy.

Nem tudom, milyen sikereim lennének, ha magam is vennék egyet. Ámbár az ellenkezője sem látszik rossznak, mármint, ha baltagyárat alapítanék. És csinos kis baltákat gyártanék, amelyekkel jól bele lehet vágni a komputerbe.

*

Indiai barátommal igen bensőséges viszonyban vagyunk. Én falazok neki, amikor például Szélescsípőjű Julival malackodva csalja tüneményes kis felségét.

Iszogatjuk a Coca-Colát, csevegünk; ő sem bírja az istenverte svéd klímát, meg én sem, mert az nem embernek való.

Indiáról folyik a szó. Ide csak azért jött, hogy megcsinálja a pénzt, aztán sipirc vissza...

Mondom neki, hogy én is szívesen letelepednék ott, jártam is ott, szeretem is azt a fajta életet, és persze a lányok! „Istenem, nem is lányok azok, hanem szinte virágok,” - mondom.

Helybenhagyóan mosolyog.

Mondom, van is már valamennyi pénzem, lassan áttelepedhetek, elveszek egy gyönyörű lányt, és megcsináltam az életemet.

Mosolyog, de egy pillanatra összekuszálódik a mosoly.

„Nem jó ötlet” - mondja. Aztán, következik a hezitáló, zavart és kínos magyarázkodás.

Megtudom, hogy a gyerek a probléma.

„Mi problémát jelenthet a gyerek?!”

Ismét kínosan zavart magyarázkodás. Végül kiböki, mert hát ki kell böki valahogyan, hogy a gyerek nem egészen lenne indiai akkor. Csak félig indiai. És az nem jó ott. És különben sem menne hozzám könnyen egy jó családból való lány, csak valami...

A hajam szála áll égnek a megdöbbenéstől. És egy pillanatra megérttem, milyen dolog négernek lenni. Vagy fehérnek. Vagy éppen - magyarnak. Ami voltaképpen egy-és-ugyanazt jelenti olyan más közegbe kerülven, amely komolyan veszi önmagát.

*

Nagyon figyelmeztető jelenség az, hogy jóformán egyetlen állam sem engedi meg az általános és szabad fegyvertartást Európában.

Mitől félnek, és kik félnek?

Valamikor, nem is olyan régen, nemhogy megengedett és mindennapos kellék volt a kard, a pisztoly, vagy bármi más, hanem a népviseletnek éppúgy szerves része volt a fegyverzet, mint a kalap, vagy a mellény, sőt nem számított embernek a férfi, aki nem volt fegyverforgatásra alkalmas. Fegyver nélkül egyszerűen senkinek, vagy meztelennek érezte magát az ember. És lehet, hogy valóban az is.

Mi történt közben?!

Nem fogadom el az érvet, hogy ma már nem lehet ezt, meg hogy nem vagyunk már barbárok. Akkoriban sem voltunk barbárabbak, mint most, és a mai ember sem barbárabb, mint a régi.

Sőt!

Ha arra gondolunk, amit Dzsingisz kánról mondtak a kortársai, hogy birodalmában (pedig nem volt kicsi) egy szűz lány egy zacskó arannyal nyugodtan elmehetett a birodalom egyik határától a másikig anélkül, hogy bántódás érte volna (márpedig ott igazán nem számított embernek, akinek nem volt elsőrangú fegyverzete), minden barbárságról szóló mesét nyugod-

tan kinevethetünk. A kereszténység-hullám, és egyáltalán a valláshullám, ami Európát, sőt az egész világot meg akarta „szelídíteni”, végül olyan világot eredményezett, amelyben tagbaszakadt férfi sem nagyon mehet el egyik utcától a másikig zacskó arannyal a kezében kockázatok nélkül. A teljesen fegyvertelenné tett és szent Rómában sem. Vagy éppen ott a legkevésbé.

Az általános és törvényes lefegyverzettség a kormányok gyávaságát árulja el, és büntudatukat is, hiszen tudják, mennyire mesterséges és mennyire nem a népek alaptermészetéből következő a társadalmi szerkezet, amelyet minden áron fenn akarnak tartani. Ahelyett, hogy alapjaiban más és igazán erkölcsös neveléssel formálnák meg népeiket, a sokkal könnyebb és éppoly mesterséges korrekcióval próbálkoznak: törvényt hoznak: általános fegyvertelenítési törvényt. Mert félnek. És mert ez sokkalta egyszerűbbnek látszik.

Bármerre nézünk, „férfiakat” látunk, akik az alkalmazottság kegyéből élnek, és éppoly szerencsétlen nőket, akik ugyancsak alkalmazottak, és a szisztéma alárendeltjei, amely csak munkacserét akar látni, nem pedig teljes értékű férfiakat és nőket, és boldog új generációt. Vagyis kulizó tömegeket akar látni, nem pedig nemzeteket.

Dzsingisznél nagyon jól éreztem volna magamat. Itt meg mindenütt rossz helyen vagyok, és nem tudom, mit keresek ebben a korban.

*

Óriási kultúrlihegessel meghirdetett kiállítás: Középkori festmények, ikonok. Mindenki hanyatt esik a nagy kultúráról, huhog és sóhajtozik az anatómiailag rossz alakzatok láttán. Arany keretekben óriási könnyes és átszellemült szemek, szinte testetlen testek, ráncatlan kezek és arcok, mert a szent emberfölöttsége nem tűr emberi vonásokat, sőt árnyékot sem. Az ég sem kék, hanem arannyal van festve.

„Pogány” lelkemmel valahogyan nem tudok itt áhítatot érezni, akárhogyan is akarom magamat a szent európai nagyszerűséggel azonosítani. Nem megy. Az antik produktumok becsessége meghat ugyan, sőt a művészettörténeti tény is elintéződik bennem egy elismerő vállvonással, de éppen az nem szólal meg bennem a képek láttán, az a vallásos visszhang, amit e képek hivatottak kelteni.

Meglehet, hogy valami komoly baj van velem. Vagy nem így vagyok európai, vagy nem így vagyok istenes. Jóformán csak azt érzem, hogy abban a korban így kellett festeni. És azt érzem, sőt tudom e képek láttán, hogy valamennyiük megrendelésre készült, és természetesen, a mecénás ízlésének a kielégítésére. Akkoriban ebben volt a pénz és a festő megélhetése. Képcsínálás. Szentképcsínálás. A művész eredendő korrumpálhatóságának aranyeges bizonyítéka szomorít el inkább, a művészi megalkuvás körképe. Az sem vigasztal, hogy később már nem kellett megalkudniuk, hanem önként áradt némelyikükből a szentképcsínálás könnyes alázata, az automatikus szemforgatás, a „kultúra”. Az a korszak már az ideológiával agymosott művészekről tanúskodik, akik mintha a Nagy Ügy szent nevében önkéntes janicsárságra adták volna magukat, miközben tüsténkedő magabizonygatással egy mecénás megváltó megjelenésére vártak.

Így még csúnyább a dolog.

Szerintem, a kapcsolat Isten és ember között egészen más természetű. Lúke arcú szentek illedelmes-ügyetlen megfestésének, vagy ilyen képek meditációs bámulásának semmi köze a lényeghez. Éppen a lényeghez nincs köze.

Nem nézem végig a kiállítást. Túl egyenes vagyok ehhez.

És dolgom van.

*

Antall meghalt, az újságok írták, hogy utolsó szavai ezek voltak: „Keresztény Magyarországot akartam”.

Ünnepélyesen hangzik. Sokan könnyeztek is.

Szívesen használt kifejezés volt ez előtte is, és azóta is ugyanilyen ünnepélyesen hat az újságokban és a politikusok tirádáiban a keresztény Magyarország, mint cél.

Csak azt nem tudom, miért éppen keresztény Magyarországot akarunk, ha akarunk?

A szólamok lendülete mögött legtöbbször a kényelmességet találjuk, a felületességet, az át nem gondolt gondolatot, a nem egészen, vagy nem jól ismert történelmet, csak a nagy szólam puffadására való koncentrációt, és gyakran alig valami tartalmat.

Miért éppen keresztényt? Hogyhogy ugyanakkor Kína nem akar mohamedán Kínát, az arab buddhista Arábiát, az olasz zsidó Olaszországot, a japán görögkeleti japánt, a bosnyák pedig sintó Boszniát?

Miért jelenti nálunk a célok célját egy vallási világszervezethez való kuperodás? Azért, mert évszázadokig harangoztak nekünk? Sohasem ébredünk már fel? Nem volt elég a tatárjárás, a török hódoltság, az osztrák alattvalóság, vagy Trianon, vagy a többi nemzeti tragédia? Nem értjük, hogy addig lelkesedünk idegen eszmék dallamáért, míg letáncolunk a térképről? Nem vesszük észre, hogy a nemzeti tragédiák éppen annak a következményei voltak, hogy lélekben már nem egészen voltunk magyar ország, mert állandóan és tudatosan halványították bennünk a nemzettudatot, mialatt egyre erősítették bennünk a vatikáni és minden más tudatot?

Nem kellene végre beismernünk, hogy szörnyű történelmi fordulataink végső oka a kábán ide vagy amoda tartozni akarás, a mássá válni akarás, az önmagunk elfelejtése volt?

Ami a valláshullámot illeti, (aminek nem csak részese, hanem áldozata is volt minden európai nemzet) éppúgy nem örök, mint egyetlen eszmehullám sem, ha éppen tudni akarjuk. A vallások kora is, mint történelmi jelenség - leáldozik, sőt szemlátomást éppen és alaposan leáldozóban van, hiszen nem válaszol immár a kor kérdéseire, csak a régi válaszokat zsoltosmázza unos-untalan, vagyis lényegében máris antikvitássá vált, jövője meg nincs.

Értjük?

A vallások varázsos hullámának a végét éljük ma. Vatikánostul, kereszténységestül és mindelestül. Miért nem merjük ezt észrevenni?! És miért nem értjük végre, és annyi balsors tanulságából, hogy magyarnak lenni annyi, mint történelminek lenni, történelmien különlegesnek lenni, és sokkal öregebbnek, mint a kereszténység.

S ha nem értjük, mi az: magyarnak lenni, legjobb, ha nem a Vatikán adja meg a választ, sem pedig nem Európa acsarkodó, és összelopkodott országainak a népei, vagyis nem mások, mert igazán csakis magunk vagyunk képesek erre válaszolni, ha megtaláljuk sajátos lelkünket a történelem törmeléke alatt.

Persze, ilyen történelem végiggebedése után nem csoda, hogy az eszmei közös nevezőt, ami végül is a nemzetet, mint olyat, határozza meg, a kereszténységben látjuk, ugyanis ez a befolyás annyira kiirtott bennünk mindent, ami valójában régi és magyar volna, hogy közös nevezőnek legfeljebb már csak a kereszténységünk maradt.

Ez azonban nem azt jelenti, hogy ez az igazi, sőt a jövő is ez, vagy hogy ez volt, van és lesz a magyar, ezt kell zsoltosmázni most és mindörökké.

Nekem kell mindent megmagyarázni?!

Mi lenne, ha Kína kínai Kínát akarna, a magyar meg egy magyar országot?

Mi volna ebben abnormális?

Nem fogadom el azt az okoskodást sem, hogy amikor keresztény Magyarországról beszélünk, arra az etikai és tisztesség-szisztémára gondolunk, ami nekünk, mint ősi népnek a lelkében már készen állott, mielőtt a kereszténység egyáltalán megjelent volna a történelem színpadán. Igaz, hogy a szerető, jó Isten fogalma (amit a judeokereszténység sietett félni való, „haragvó istenre” lefordítani) a sumér időktől fogva ma is szerető Istenként él bennünk, igaz, hogy a „megáldom hetedíziglen a jótevőt” (amit a judeokereszténység ugyancsak sietett „megátkozom hetedíziglenre...” lefordítani) az idők kezdetétől fogva ma is könnyen fellelhető hajlam természetes jóindulatú voltunkban, és igaz, hogy nagyon sok más tekintetben is az átfedések hosszú sorát találjuk, de félek, hogy ha nagyon kereszténymagyaroságozunk, azonnal ugyanazok a vallásszervezetek sietnek bólogatni, akik katekizmusba, bibliába és szertartások hókuszpókuszába foglalták azt, ami katekizmus, biblia-fordítás-ferdítés és szószékes hókuszpókusz nélkül volt természetes világszemléletünk. És - magyar.

Attól függ tehát, hogyan értjük azt a bizonyos „keresztény” Magyarországot.

És nem szeretem a félreértéseket.

Én, a magam részéről rá tudtam jönni, hogy nem Piarista géneket hordok magamban, hanem a szüleimét: Magyarokat. Körülbelül az őshazáig visszamenően.

Most a többi, tizenöt-tizenhat millió hasonszőrűn a sor...

*

Keressük, kutatjuk, hajszoljuk, és közben fogalmunk sincs róla. Sőt egyetlen filozófus sem tudott definíciót adni a boldogságra. Nem tudjuk tehát, mi az, legfeljebb sejtjük, és sokszor teljesen rosszul.

A magam részéről, semmiképpen sem tartom a boldogságot elérhetetlen absztrakciónak, valamiféle távoli lila gőznek, vagy éppen konkrét, megtapintható, megmarkolható tárgyi valaminek a polcon, amiért csak nyúlni kell, vagy harcolni, tülekedni, ölteni, és elérni, megragadni és el nem engedni többé... Valószínűleg inkább kivételes és emelkedett szellemi állapot a boldogság, amelyben a világmindenség harmóniáját ismerjük fel parányi magunk és a Nagy Egész között, beleértve a galaktikákat is úgy mindenestül, és látjuk, hogy értelmes és jó a kép. A boldogság semmiképpen sem lehet csupán ez az érzés, vagy amaz a győzelem... Okvetlenül több kell az legyen, mint egy nagyszerű emocionális pillanat, vagy ez a morzsa, vagy amaz...

Érdekes, hogy mindenki könnyen félreérti az egészet, noha eddig még minden teremtetett lelket foglalkoztatott a dolog. Emlékszem, még régen elhunyt kiskutyámnak is volt egy határozott felfogása a boldogságot illetően, és az ő felfogása sem különbözött sokban az igazolványos filozófusok vélekedésétől.

„Boldogság a jó szagú kutyapopsi”, - mondta egyszer a kedves kis eb rendkívül kifejező tekintettel egy szokatlanul sikeres és kalandos csavargás után. Nyelve lógott, lihegett, „mint egy kutya”, szinte még kancsalított is a megindultságtól, sőt talán a sok szőr alatt az arca is elpirult...

Éppannyira földszintes szemlélet volt ez is, mint akármelyik bölcsé, aki ugyancsak összetéveszti a boldogságot a kielégültség érzetével.

És nekem ilyen műveletlen kis döggel kellett kimennem háromszor naponta.

Évekig!

*

Mint társadalmi jelenség roppant érdekes volt, és tanulságos. Volt Svédországban a görög emigránsok között egy zseniális fiatalember, aki egy éven belül már úgy beszélt és írt a svéd nyelvet, mint a született svéd. Újságírónak ment, aztán nagy sikerű könyvet írt, meg egy filmet is, és egyáltalán, olyan tehetséges és elragadó egyéniség volt, mintha a napfény sugárzott volna mindenből, amit megérintett.

Hamarosan nekilátott, hogy egy új és nagyszabású svéd irodalmi folyóiratot alapítson.

És ekkor jött a különös reakció.

A szakmabeli svédok először csak nagyon meglepődtek, aztán kissé felhorkantak, aztán fejüket vakarták, aztán... aztán megállapodtak, hogy ez nem mehet így, beszélni kell a fiú fejével.

És nagyon udvariasan és kedvesen leült vele jó néhány író, aki a svéd irodalom krémjét jelentette akkor, és zavartan és szörmentén és kezüket tördelve megpróbálták neki megmagyarázni, hogy minden amit csinál valóban bámulatos, és igazán boldog az ország, hogy egy ilyen tehetség bukkant fel az irodalmi életben, de... De az az igazság, hogy más dolog írni, és megint más dolog egy folyóirattal hatni az irodalmi életre. Az írás ugyanis tehetség dolga, a folyóirat viszont a nemzeti irodalom indirekt vagy direkt befolyásolását jelenti. És... És akárhogyan is nézzük, a svéd irodalom a svéd kollektív lélek megnyilvánulása, vagyis az irodalom csak addig tehetség dolga csupán, amíg ír valaki, de a nagy egész, az ország irodalma már más kategória: az a svéd lélek tükröződése.

Hezitáltak az írók, nem találván a legszelídebb szavakat, amelyek ugyanakkor elég bölcssek ahhoz, hogy a világegyetem se bántsák meg a fiatalembert: „És nem volna szerencsés, ha az irodalmi életben ekkora súllyal egy más lélek kezdene hatni.”

Egyenes fordításban annyit jelent ez, hogy szép vagy, jó vagy, sőt nagyon jó vagy, hálistennek, de nem vagy svéd, (sőt sosem leszel az), tehát ehhez tartsd magad.

Igazuk is volt. A fiatalember pedig elég intelligens volt ahhoz, hogy belássa ezt. Ejtette a folyóirat tervét.

És senki sem jajongott „kirekesztésről”, senki sem fasisztázott le senkit. A svéd irodalom a maga útján halad, a fiatalember pedig hozzájárul a maga eminens produktumaival.

Ilyen is van.

Nem minálunk, hanem másutt.

*

A kínai a világon a legszorgalmasabb hangya. És barátságos, és dolgozik, mint a megszállott, és gazdag lesz és akkor is szorgalmas marad.

New Yorkban a legjobb kiszolgálást tőlük kapja az ember. Van például egy öreg fodrász, akinek a kirakatában ott a tábla már legalább három évtizede: „Sosem vagyok zárva”. És valóban, nyugodtan elmehet oda nyíratkozni az ember akár éjfél után háromkor is. Fölkel az öreg, és megcsinálja. Még mosolyog is hozzá.

Unokaöcsémnek viszont egyszer a Honeywell cég képviselőjében egy irodaépületet kellett komputerrel felszerelnie Kínában. Mesélte, hogy csöndes és mosolygós a nép ott is, de egyenruhára emlékeztető munkásruha, micisapka, bicikli, tornacipő-féle... és spiclik mindennütt. Valamint feneketlen közöny, ameddig a szem ellát. Alig tudott munkát végeztetni velük. Körülbelül harmincöt dollár az általános havi bér, sohasem kevesebb és sohasem több... nincs tehát értelme az egésznek. Nem a nép alaptermészete tehát, hanem a szisztéma... Ha alkalmas helyen élnek, megcsinálják a pénzt és ki lehet velük jönni, különösen, hogy nem politizálnak.

Tudják magukról, hogy mások, szívük mélyén fehér ördögnek tartanak bennünket, nem házasodnak fajon kívül, nem „asszimilálódnak”, de nem is hirdetik magukról, hogy így kiválasztott faj, meg úgy, sem pedig nem sáfarkodnak holmiféle viláгурalmi örűtségen vallási meggyőződésből. Hangjukat sem hallja az ember. Szereti is őket mindenki, (aki nem irigylő a pénzűket és azt, hogy a lelkűket kidolgozzák), pedig nagyon mások, nagyon gazdagok tudnak lenni és nagyon üzletemberek.

Valőszínűleg csak így lehet csinálni...

*

Ha náthás a japán, arcára veszi a maszkot, hogy ne terjessze leheletével a bajt a mindig zsűfolt utcán, vagy földalattin. A fehér cėrnakesztyű is mindennapos jelenség az emberek kezén, mert fegyelmezett, pedáns nép, ősi kultűrájuk van, amely elviselhetővé teszi az életet szigetűk szardíniás dobozában.

Hawaii... A szálloda úszómedencéje felé tartunk feleségemmel. Minden nyugágy foglalt, kivéve egyet. Odalépűnk, feleségem beleűlni készül, mire egy fiatal japán turista boszorkányos fürgeséggel elénk pőrdűl, és már űl is a nyugágyban. És képűnkbe vigyorog.

űj generáció.

Már ott is!

*

Elképesztő, milyen vékony a máz, amit iskolák képesek adni. A jugoszlávoknak nem volt polgárságűk a történelműk folyamán, hegyi lakó, vagy mezei munkás volt a nép. Egyik királyi dinasztiajuk például disznókereskedéssel foglalkozott annak idején. Az első polgárosodó osztályűk a világháborű előtti évtizedben kezdett alakulgatni, de alaposan megszakította a folyamatot a háborű. Aztán, amint tudjuk, Tito következett, a vaskézre, vérengzésre és külföldi kölcsönőkre alapozott jólét, és persze, az ingyenes oktatás is vele járt. Minden tahó egyetemre küldte a gyermekét, és végűl annyi volt a „végzett” ember, méghozzá kiválóan képzettek, hogy fele sem tudott diplomájával alkalmas munkát találni. Diplomával lézengett, vagy szántott, vagy üzletem sokűk. De megteremtődött közben egy szocialista szellemben elindított, és végűl tudásban és ambícióban burzsoává fejlődött igen széles és igen művelt réteg. Történelműkben először.

űm alig pattant szét a szocialista buborék, a kultűrbuborék is elpattant, és abban a pillanatban a régi kések kerültek elő a csizmaszárból.

A tévét nézem, és azokat a huszon- és harmincéveseket látom mészáros módra harcolni, akik immár megkapták a műveltség fényes mázát és rangját. Az áldozatokat is mutatják: torkűk el van metszve, a testek brutálisan meg vannak csonkítva, szeműk ki van vájva, a fejek baltával széthasítva...

Báműl az ember és nem hisz a szemének.

Sem nem Európa ez, sem nem katonák ezek.

Analfabéta, középkori hegylakók modora ez.

*

Akárműyen közösséget is veszűnk, amint közösségbe kerül valaki, nyomban a közösség perspektívájának lesz az áldozata.

Egyszerű a struktúra:

Az ideával kezdődik. Minden közösséget valami homályosan derengő, közös elképzelés vonzása alakít ki. A Nagy Tanítómester köré sereglenek ilyenkor a szomjas lelkek, mert világosan akarnak látni, és mindig van valaki, aki aránylag világosan lát.

Kérdésközösség ez.

Kérdeznek a tagok.

Majd vitatkoznak, hogy jobban megértsék a dolgokat.

Majd megoszlanak a vélemények.

Majd a legügyesebben vitatkozó köré kezdenek csoportosulni sokan.

Majd magára marad az eredeti idea Nagy Tanítómestere.

Majd csakis a „revizionistáké”, vagyis az „Írást” másként és specifikusabban magyarázóké lesz már a szó.

Hangerő dolga is ez.

Majd amikor már az Ideát, sőt annak összes lehető variációját is alaposan ismeri mindenki, sőt a könyökön jön ki az egész, *feleletközösséggel* van dolgunk.

Ez már nagyon rövid életű.

Szajkózzák még a „feleleteket”, az immár kőbe vésett alfákat és omegákat sokan, de ebbe hamar beleunnak az emberek, és voltaképpen egy új ideára várnak. Egy Új és Nagy tanítómesterre.

És mindig van egy következő.

Ugyanezzel a perspektívával.

Nem nagyon érdemes tehát gurunak lenni, vagy követőnek.

Tartozzon falkához az, akinek van elfecsérelni való élete.

*

Nem vagyunk csorda-emberek. Nem megy a klubalkotás sem valami jól, legalábbis ezt láttam az emigrációban, ahol pedig sokkal jobban érzi az ember a hasonzorúek közösségének szükségét, mint otthon. Minden magyar klub befűlad előbb-utóbb. Ugyanakkor, alig van még nép, amelyiknek annyi, de annyi újságja lenne külföldön és magyarul, mint a magyaroknak. Mintha az egymáshoz tartozás nagyszerűen működne nálunk - eszmei síkon - csak testközeli ne jöjjön senki, mert azonnal feszengeni kezdünk. Mindnyájan „okosak” vagyunk egytől egyig, és első szavunk az, hogy „maga nekem ne magyarázzon”.

Népdalaink is egyszólamúak, mert mi mind csak a prímet vagyunk hajlandók fűjni.

Individualizmus, szervezhetetlen nép, széthúzás, örök átok...

Így könyveljük el önmagunkat.

A térképre nézünk, és Trianon képe igazolja, mire jut egy individualista nép.

A valóságban azonban nem tudjuk, mi minden mást és milyen hihetetlenül hatalmas erőt tud képviselni éppen az individualizmus, ha van közös cél. Gondoljunk csak Dzsingisz kán mongoljaira. A világ sohasem hordott a hátán individualistább lényt, mint a mongol. Minden egyes mongol egy személyben is teljes katonai szervezet volt: öltözkék, ló, fegyver, élelem,

tisztálkodási eszközök, tű, céna... És az eltökélt szándék: csak kerülj a szemem elé, majd adok én neked!

Bárhová került a mongol, mintha a sors jelent volna meg: teljhatalom volt és elpusztíthatatlan. És éppen azért, mert tökéletesen komplett individuum volt és csakis individuum, aki sok magyarázkodás nélkül is tudta, hogy ki ő, mi a dolga, és minden helyzetben bízott önmagában. Képzeljünk el egy vezetőegyénséget, ha ilyen tömegeknek áll az élére. Egy Dzsingisz kánt kapunk és egy erőt, amelynek nincs ellenfele.

Minthogy állandóan és csakis csúnyákat kell mondani a mongolról, a világ mint „hordákat” emlegeti őket, és nem érti sem a világ, sem pedig mi magunk, hogy éppen nem hordáról, nem szabados tömegről volt szó, éppen hogy nem *tömegemberről*, akik *csak tömegben bátor*, hanem emberekről, akik bátrak, mert bíznak önmagukban, és tudják mit csinálnak és miért. Vagyis komplett individuumok tökéletes serege volt az a bizonyos „horda”.

Inkább akkor szégyellném magamat, ha azt látnám, hogy mindig egymást gyámolítanánk, ha automatikusan illeszkednénk a kórusba a magunk szólamával, a másik kis hangját mindig csak aláfesteni tudnánk a magunk kis hangjával, ha született alvállalkozók lennénk, ha hierarchiában éreznék csak jól magunkat, és szeretnénk a rangsort, mint olyat, mert az pici egyéniségünket és még picibb önmagunkat határozza meg.

Jobb és százszor nemesebb „vad”-nak lenni és individuumnak! Nem beszélve arról, hogy ez az a magatartás, amit nem lehet sem tanulni, sem tanítani, hanem vagy a génekben van az, vagy sem.

Dehát éppen az a gyönyörű, hogy ott van ez a mi génemlékezetünkben!

Trianon?

És a többiek?

Igen, megpróbálta az individualisták népe hányni a keresztet és más lélek stílusában illedelmeskedni.

És lám, mi lett a vége!

*

Gyakran beszélnek a tévében a repülő csészealjokról és a kis zöld emberekről. Az egyik ilyen rendkívül érdekes műsor a világűrben utazó teleszkóp képközvetítéséből mutat egy részletet: valahogyan belekerült a látószögbe egy fényes pont, amely különös, manőverező pályát írt le, mintha egy másik, ugyancsak cikkbe-cakkba mozgó megmagyarázhatatlan fénypontot akarna megközelíteni is és ugyanakkor kicselezni is. Egy pillanatra megáll most, és egy parányi fénypontot lövell a másik felé, körülbelül egy negyed galaktika távolságból, olyan sebességgel, hogy a szemvillanás alig tudja követni. De látjuk, hogy mintha a másik előrejelző berendezése érzékelte volna a pillanatot, amikor az ellenfél meg fogja nyomni a gombot, és már félre is ugrott, még hozzá fénysebességgel. Fizikai tömeggel rendelkező objektumok egyszerűen képtelenek lennének így venni a kanyart, így elkerülni az ugyancsak fénysebességgel mozgó „lövedéket”, vagy micsodát.

Valósággal fegyveres összeütközésnek vagyunk tehát szemtanúi az űrben, olyan valamik vagy valakik mozgásának, támadásának és védekezésének, aminek vagy akiknek a helyzetváltoztatását csak a fénysebesség korlátozza.

És folyik a „tudós” vita a tévé nyilvánossága előtt.

A szokásos meteorológiai ballon meséje ugyan nem nagyon alkalmazható ép ésszel e világűrbeli érkezett képsorozatra, de a szaktekintély mindent elkövet, hogy bagatellizálja a felfoghatatlant.

Máskor meg a csészealjba bevitt egyszerű farmert mutatják, valamint Cad-Scan felvételen mutatják az illető agya elé és a szemidegek kötege mögé beoperált gombostűfejnyi, geometrikus formájú, kristályszerű, különös tárgyat. Ember képtelen ilyen beültetésre, és éppoly képtelen azt eltávolítani. Mutatják a kisfiút is, akinek a lábából operáltak ki egy ugyanilyen kis valamit. Ugyancsak mutatnak egy sor Cad-Scan felvételt azokról, akiket a hír szerint szintén elloptak és „megvizsgáltak” valamelyik csészealj „rendelőintézetében” valamikor. Mindegyiküknek ott a beplántált objektum az agynál, ugyanazon a hozzáférhetetlen, képtelen helyen. A kisfiú kristályszerű valamijét a leghíresebb laboratóriumok vizsgálták, és egymástól függetlenül megállapították, hogy földünkön egyszerűen nincs ilyen anyag és ilyen tisztaságú.

A vita folytatódik a nagy nyilvánosság előtt, és a gömbvillámtól a kísérleti repülőgépig, sőt a kísérleti ballonig minden képtelenséget felsorolnak a hivatásos tudósok. Persze, ez a vita is hajánál fogva előrangatott szócséplés, mind mindegyik hasonló, csakúgy, mint a nagyon tudományos érvek. Bosszankodik, aki nem szereti, ha ostobának nézik. Különösen az általános és régi nagy kérdés bosszantó, hogy van-e rajtunk kívül intelligens lény a világűrben.

Persze, hogy nagyon is van!

Nem a tévékben.

A világűrben.

*

Az asztrológia is érzékeny terület. Aki valamit is ad a közmegebecsülésre, véletlenül sem veszi komolyan (nyíltan) a hókuszpókuszt. Különös módon, mégis több asztrológus van Amerikában, mint orvos, és mind nagyon szépen megél. Én, a magam részéről, szeretem őket, mert szép öregséget ígérnek nekem, minthogy nem ígérhetnek már szép fiatalságot.

Az én fordításomban az öregség valószínűleg csakis az évek számának boldogságban való növekedését jelentheti, ugyanis máskülönben, a dolgok egyáltalán nem látszanak változni egy csöppet sem. Éppúgy fordulok meg ötvenkilenc és fél évesen egy-egy gyönyörűen gömbölyödő szoknya után ma is, mint negyven, vagy húsz évvel ezelőtt, és képtelen vagyok elképzelni, hogy húsz év múlva másként fordulok majd utánuk. Azt azonban észre kellett vegyem, hogy a nők azok, akik egyre ritkábban fordulnak meg utánam, mintha egyáltalán, valami különös okuk volna erre.

Szenvedélyes asztrológus barátom azt mondta, hogy a szerelem alapvetően szerves része életünknek, és a szerelemmel való találkozás éppoly sorsszerű, mint minden más.

Hiszek neki.

Szerinte azt is meg lehet mondani előre, hogy milyen korú és típusú lesz a hölgy, akit a sors hoz az ember útjába, például, bájos és üde kis csibehús lesz-e, vagy érett, telivér nő, aki egyszerre hat kenyeret süt, felszántja a határt, és szül közben négy erős fiúgyereket, vagy éppen száraz, főnöknő-típus lesz, stb.

„A Vénusz mozgását kell figyelni” mondta, „meg a Hold járását”. Az Aszcendensre körülbelül két évenként áll be a Vénusz, az pedig magának a bakfisnak a báját hozza elébem, vagyis a bájos kis fruskának az életembe való belépését, legalábbis valamilyen minőségben.

(Csak ezt a „valamilyen minőséget” ne mondta volna, jobb lett volna, ha azt mondja csupán, hogy minden második évben megjelenik egy az életemben. Tudok várni).

Azt is mondta, hogy figyeljem a Március huszonhetedikét idén, mert akkor éri el a Vénusz az Aszcendensemet.

Nem figyeltem. Elfelejtettem.

De emlékszem így utólag, körülbelül március huszonhetedike lehetett, hogy ábrándozva sétáltam a szokott Avenue-n a korai napsugarakat élvezvén, amikor összeakadt a tekintetem egy szembe jövő bájos kis teremtéssel, amint az már történni szokott nagy általánosságban.

Halvány parfümillett lebben át róla hozzám, amint elhaladt mellettem, és egy pillanatra a tavasz is átlebbent lelkemen minden virágillatával és villamos életörömmel.

Automatikusan utána fordultam, amint az már automatikusan szokott történni, sőt ezúttal meg is álltam egy pillanatra, magam sem tudom, miért. Azt hiszem, a régi könyvekben igézetnek nevezik ezt a fajta futó lelkiállapotot.

És csodák csodájára, ő is visszafordult egy pillanatra! Merthogy vagy Vénusz az Aszcendensen, vagy sem.

Csak hogy, szeméből egy riadt fény villant felém, sőt, ha be merném vallani magamnak, valami kis ajakbiggyesztést is észleltem, mintha azt mondta volna szavak nélkül, hogy... Ámbár ez mégsem lehet igaz! Az a báj, az a tavaszi igézetes illat, az a tündérien ruganyos járás és feszes blúz, az a majdnem teljesen érettre gömbölyödött bakfis szoknya... Nem, az nem mondhat ilyet, hogy „Te meg mit akarsz, te vén hülye?!”

Lehet, hogy kívülről nézvést eljártak felettem az évek? Lehet, hogy idén ő volt a kétévente fellebbenő Vénusz?

Csak más minőségben?

Vagy én még mindig én volnék, csak alaposan más minőségben?

És ennyire szemmel láthatóan?

*

Öreg barátom New Jersey-ben jó pár szőlőtökét ültetett a háza mögött. Hazulról hozatta őket, és úgy ültette, pontosan olyan közel a ház napsütötte falához, mint az otthoni lugasa volt.

Nyesegette, vezetgette, kötözgette az indákat, és lett is belőle csinos lugas, mert a föld és a növények éppoly türelmesek és szófogadóak itt is, mint mindenütt. A lugasban való bókászás is az otthon ismert világot varázsolta vissza: ugyanazok az illatok... a levelek susogása, az átszűrődő napfény játéka...

És megjött az első termés is!

Egy nagy tálat tett barátom az asztal közepébe, fürtökkel púposan megrakva. Ünnepe volt ez a szemnek és a léleknek.

„Ide süssetek, kis amerikaivá lett, konsumer-society fiókák!” - mondta a barátom a három lurkójának boldogan. „Ezt kóstoljátok meg, ha valami igazi jót akartok enni!”

A gyerekek mohón vetették magukat a tálra, de ízlelés közben megállt a szájuk egy pillanatra:

„De apu, ez nem magtalan szőlő!” - mondták elfancsalodott képpel.

Azóta egyedül bóklászik barátom a kis lugasban, és nem is túl gyakran. Hagyja, hogy nőjön. Nem nagyon metszeget.

Neveljen itt gyereket az ember!...

Megette a fene az egészet!

*

Cirkusz?

Variálgatják, variálgatják, de voltaképpen évszázadok óta ugyanazt a bukfencet csinálják.

Gyermeteg lelkeknek való.

Én inkább a tartalmasabbat választom: a kenyeret. Szalonnával, és persze vöröshagymával, vagy zöldpaprikával.

*

Hitler a német felsőbbrendűség teóriáját arra a meggyőződésre alapozta, hogy a magas, szőke és kék szemű ember minden tekintetben különb másoknál, tehát a világ vezetésére hivatott. Sok baj származott ebből. Én magam sem szeretem őt, mert kiderült, hogy a magyaroknak már kijelölte a kitelepítés helyét valahol az Ural környékén. És különben sem vagyunk tipikusan szőkek. A világstatisztikai almanachot böngészem, és nagy meglepetésemre, azt találok egy helyütt (igen apró betűkkel, szinte átsiklik fölötté az ember), hogy a világ népeik között végzett tesztek szerint a fekete hajú, alacsony és rövid lábú kis emberek a legintelligensebbek: a koreaiak.

Olvasnia kellett volna a szakirodalmat, mielőtt fajelméletbe bonyolódott...

*

A kor sunyi törekvése nem csupán az „utca emberének” a megteremtése. Az is. De az ideális utca emberének jámborsága és engedelmissége csak alapfok, a Szisztéma ennél sokkal többet akar. Orránál fogva akarja vezetni az embert, és alkalmatlanná tenni minden másra a jámborságon és kihasználhatóságon kívül. Észre se vesszük, hogy a hasznos hülyék társadalmát teremti meg.

Karcsi jut eszembe, amikor a konzumertársadalmat említik. Értelmes, életerős, olvasott, lázadó, hősködő és szorgalmas ember. Képzett és rendkívül jó kárpitos, ezenkívül olyan átlagosnál magasabb intelligenciával áldott meg, hogy mesterembernél több is válhatott volna belőle. Valahogyan azonban sem több nem lett belőle, sem más, mert nem könnyű mássá, vagy többé válni olyan világban, amelyben minden körülmény az alsóbb szintekre tessékeli le az embereket.

Persze, nem érzi jól magát, mert a feje és lelke megvan hozzá, és mégsem szorított ki akkora köbtartalmat a társadalom langyos vizéből, mint amekkora az ő „termete”. Érzi, hogy reménytelenül megmajmolják, és lázad az ellen a valami ellen, ami megmajmolja. Keményen dolgozik, gürcöl és már-már tudatosan gyűlöli az keskeny fachot, ami megadatott neki, és gyűlöli, hogy egyetlen esélye csakis a munka volt és a munka lesz mindig itt Amerikában is.

„Mások persze nem izzadnak, és tele vannak pénzzel!” füstölög magában szinte egész életén át, mert valóban nem tapasztalt mást, mint azt, hogy öneki mindig csak az izzadás jut, mások meg mindig főnökök voltak. Sokszor lúdtalpas senkik voltak a főnökei, sokszor lüke horpadtmellűek, sokszor agyalágyultak, jellemhibásak, hitványak, kapzsiak, primitívek és hozzá nem értők.

„Igen ám, de nekik megvolt a pénzük, hogy üzletbe kezdjenek” - szokott fölsóhajtani.

Ilyenkor mindjárt azt is hozzáteszi, hogy ha neki egyszer pénze lenne, majd megmutatná ő!

A nagy pénzt persze sohasem tudta összeizzadni, mert talán nem okvetlenül munkával jut az ember nagy pénzhez, különösen, hogy közben ott vannak a gyerekek, a háztartás, a rezszi... Túl sok a kis rés, nagyon el tud folyni a pénz ebben a hónapban is és a rákövetkezőben is...

Hanem, egyszer mégis megtörtént vele a csoda! Egy ház ára ütötte a markát, és nem érték-papírokban, humbug szimbolikus formában, hanem igazi, ropogós, kézzel nagyon is megfoghatóan: - készpénz! Váratlanul. Mert befutott véletlenül egy vevő, és megvette Karcsi másik házát, amit ő annak idején romosan vett, fillérekért, befektetésképpen, de igazándiból azért, mert a kis fölösleges pénzt biztosabbnak látta befektetni egy házba, akármilyen lehetetlen állapotban is volt az, mint betenni a bankba, meg aztán egy ilyen öreg ház csodálatos valami tud lenni, évekig képes az embert foglalkoztatni. Mármint a szorgalmas és ügyes embert, aki még ért is a reparáláshoz. Dolgozott is rajta eleget. Komótosan, szakszerűen, kitartóan, sőt élvezettel. Átalakította, épített hozzá egy tornácot is, és lassacskán igazán csinos kis ház lett belőle, sőt nem csak csinos, hanem jó ház, hiszen úgy fürta-faragta, mintha magának csinálta volna. Nincs lelke az ilyen embernek kontár munkát végezni akkor sem, ha befektetésnek gondolta az egészet. És az évek gyorsan múltak, és a ház lassacskán valóban pénzt ért. Még hozzá több pénzt, mint amennyit valaha is markolt széles két tenyerével.

Hanem a pénz, mégpedig a nagy pénz, a vártnál is nagyobb pénz varázsos dolog tud lenni. Olyan lelkiállapotban volt hetekig a sikeres és gyors eladás után, mint aki kótyagos a szerelemtől. Révedezett, tervezgetett, kancsalul merengett a világba és mosolygott hozzá sejtelmesen az eladdig sohasem érzett, hasonlíthatatlan, szívet melengető élménytől: az erőtől és rangtól, amit a PÉNZ képviselni tud.

Vállalkozáson törte a fejét. Önálló vállalkozáson. Igen ám, de az a bizonyos „légy a magad ura” úgy nem olyan egyszerű. Bizonyos üzletágak például leáldozóban vannak, vagy már le is áldoztak. Az órásoknak is rendesen befellegzett, amint tudjuk, de a kárpitosság sem különb pálya, mert a nagyüzemi bútorgyártás megölte az iparost. Egy szobaberendezés annyiba kerül az áruházban, amennyit ő csak munkadíjért számítana. Javítani, áthúzni antik bútorokat is olyan, mint a kutya vacsorája...

Figyeltem, ahogy a napok múltak, szerelmes-lüke ábrándozó tekintete egyre komorodott, mert az az igazság, hogy a kárpitossághoz értett legjobban, és hiába ötlöttek fel ígéretes gondolatok más pályáról, mint például motel-vételről, bicikliüzletről, kávézóról és egyebekről, élete egyetlen és utolsó tökéjével nem vág bele az ember olyasvalamibe, ami nem kenyere.

Előbb komoran dübnyögött, aztán káromkodott, aztán magát okolta tehetetlenségéért, hiszen a PÉNZ ott állt, csakhogy...

Időközben más gondolatok is kísértettek. Előbb az asszony kezdte, aztán ő is rájött, hogy az életben ezt sem tudta még megengedni magának, meg azt sem, és el lehet csípni egy kicsit abból a pénzből anélkül, hogy nagyon meglátszana. És csipkedték, és nagyobb húsok kerültek az asztalra...

Egy év múlva a kép ugyanaz volt, mint annakelőtte: bejár dolgozni, káromkodik, és szidja a horpadt mellű lúdtalpasokat.

*

Meg kellene már egyszer értsék az emberek, hogy képtelenség politikai lépések helyes vagy helytelen voltát megítélni, ha tisztázatlanok az alapvető fogalmak, mint például a *nemzet*, a *nacionalizmus*, vagy a *nemzettudat* fogalma. És mégis mindig mellébeszél a világ, vagy éppen sületlen definíciókat adott az egyetlen, de jó helyett. A híres Nyugat is definíció nélkül tanítja a politológiát. Könnyebb is így ködösíteni, terroristának nevezni a hazafit is, és fordítva, vagy leirredentázni, akit csak akarunk...

Komplex fogalmak tisztázásakor persze a legjobb szándék is melléfoghat. Az objektivitást például

A NEMZET

fogalmának meghatározásánál az is segíti kisiklani, hogy maga a *nemzet* vagy *náció* szó is csalóka, mert nemzést, születést, bizonyos vérvonalhoz tartozást sugall, noha a dolog valószínűleg nem lehet ennyire szószerinti. Az izraeliták sem puszipajtások a töről metszett vérrokonokkal, az arabokkal.

Az azonos nyelvet beszélés kritériuma is fogyatékos. A világ zsidósága például (a nagy többség) sem jiddisül, sem ivrit nyelven nem beszél, nemzeti hovatartozásuk mégis világos. Nyelviségből kiindulva tehát jóhiszemű tévedésig is, tudományos szélhámossághoz, sőt felsőbbrendűségi maszlaghoz is eljuthatunk. A germán nyelveket is egy bizonyos indo-valamiből cibálták egyenesen a tudományba, noha azóta már komoly tudós véletlenül sem hisz holmiféle indogermán teóriában, mert kitaláció volt az egész. A magyar nyelvet meg jóakaróink suvasztgatták a finnel egy halszagú zsákba, mielőtt halász-vadász-madarász nomádságnál nemesebb eredet derült volna ki rólunk. Bele is halt volna a világ, ha kiderül az igazság. Ráadásul, a történelem néha olyanokat is kreál, mint a bolgárok, akik szláv nyelvet beszélnek, noha a népvándorlások történelmét ismerők jól tudják, hogy voltaképpen a magyar népek közeli rokonai, csak ők is, mint más hódító nép, a helybeliek nyelvét vették át az idők folyamán. A szerbek is mérhetetlenül szlávnak tartják magukat, az atyaistennek nem tágítanak a cirill betűtől, nyelvük is példásan ápolt szláv nyelv, mégis sokkal több török arcot és alkatot látunk Szerbiában, mint tejbeesett, kék szemű szlávot. Ötszáz éves török uralom néha ortodox szerb keblet döngető, muszlimgyűlölő, féltörök katonanépet eredményez. Tiszta súlyban úgy hét-nyolc milliót.

A kétes értékű definíciók harmadik gyöngécske pontja a közös terület, mint nemzetet meghatározó tényező. Ez a kritérium is defektet kapott, amikor a cigány és a zsidó hazátlanná vált, és mégis megmaradt igen sajátos népnek. A területi közösség, a vérség és a közös nyelv azonban nyilvánvalóan hozzájárul a nemzeti összetartáshoz, de egyikük sem látszik (önmagában, vagy együttesen) igazán meghatározónak.

Mi hát a nemzet, ha vérség is és nem is, nyelviség is és nem is, közös területen élés és nem is?

A sok meghatározás közül a lehető legrosszabbal Theodor Herzl kápráztatta el a világot. Szabad fordításban valahogyan imígyen szóla: a nép-nemzet egy néptömeg, amelyet egy közös ellenség elleni összetartás tömörít egybe.

Nesze neked!...

Lényegében eredendő gyűlölködést feltételez ez a definíció, mert a kohéziót kollektív visszagyűlölésben rögzíti.

Otromba gondolat.

Gyűlöletben fogant, gyűlöletet hirdet, gyűlöletet szül. Mert, ki volna az a bizonyos közös ellenség? Az egész világ elleni gyűlölködő összefogás tenné a nemzetet? Akkor is, ha az *ő népe úgy kezdődött, hogy visszagyűlölt*, el tudom képzelni halk, holdas éjeken, hogy népek nem babonás-vallásos visszagyűlölésből válnak nemzetté, hanem általában egy genetikai törzsből erednek, (sőt az idők folyamán mindinkább azzá is válnak, ne felejtjük el ezt a kitételt), általában közös területen élnek, általában azonos nyelvet beszélnek, ám mindenképp *fölött a történelem folyamán átélt közös küzdelmek élményeitől válnak összetartozóvá, tudatukban és karakterükben egységessé és sajátossá.*

Íme, nem is vagyunk messze egy definíciótól.

A hangsúly szerintem a közösen átélt történelem élményein van. Persze, az örökös oda-vissza gyűlölködésben való fetregés is lehet egy nép közös élménye (köszönöm szépen...), ilyen módon tehát Herzl is belefér a definíciónkba, sőt az egyetemes gyűlölet is „tömörít”, de egészséges esetben a nemzet kohéziójának lényege nem lehet más, mint A KÖZÖSEN VÉGIGGÜRCÖLT TÖRTÉNELEM SZÜLTE EGYSÉG, az evidens gesztus, amivel összekacsintunk, mert egyformán értjük a „dörgést”; az egyöntetű reagálás, az egy húron pendülés a közös nevező, az egy srófra járó ész, a bajban a hasonszőrűben való feltétlen megbízás a nemzet lényege. Őt ütik, és nekem fáj... ő kapja az aranyérmet, és a mi könnyünk csordul ki a boldogságtól... Csak számokat mondok: 56, 45, vagy 48 és milliók nemcsak értik, amit mondok, hanem pontosan ugyanazt is érzik, amit én. Ez is része a közös nevezőnek, ami a különleges egységet határozza meg, az egyedit: a nemzetet.

Minden nemzet történelemszülte különlegesség. Még a nagyon hasonlóak is. Ezért aztán roppant nehéz dolog volna közös zászló alá erőltetni például a portugált és a spanyolt, noha csupán tájszólásbeli különbség van a két nyelv között. Sőt vérségileg is azonosak... ugyanaz a hajós és gyarmatszerző múlt, ugyanaz a vallás, ugyanaz a fokhagymás, halas, boros konyha... Úgyszólván csakis hasonlóságot találunk köztük, ám a hasonlóság mégis inkább másságot jelent, semmint azonosságot.

Miért?

Egyszerűen, mert ők sem egyazon pontból indultak ki, és a párhuzamosok akkor sem találkoznak, ha történelmi időközön át futnak egymás mellett. Nincs, és sohasem lesz tehát *spanyogál*, vagy *portuol* nemzet, és belebolondulnának, ha azt „kis” különbözöséget elvonná tőlük valaki, mert a teljes történelmi folyamat tagadódna le ezzel, amelyben specifikussá formálódtak. Az identitás ténye sikkadna el, az evidens érzés és tudat, amit csak a portugál és a spanyol tud és érez, de hajszálpontosan, amikor annak vallja magát, ami. A kialakult másság- és sajátosság-tudat körvonala teszi tehát az egységet, amit nemzetnek nevezünk, és ennek a tudatnak - normális esetben - egy teljes történelmi lét a háttere.

Voltaképpen, ha tovább akarnánk szűkíteni a definíciót, úgy is mondhatnánk, hogy a nemzet lényege a történelemben létrejött nemzettudat, sőt tovább menve úgy is fogalmazhatnánk, hogy

A NEMZET A MAGA NEMZETTUDATÁVAL EGYENLŐ.

Említettem egyszer valakinek ezt a merőben új definíciót, mire az illető fölényesen fittyesztette le az ajkát. Persze, nem ő volt az első. A hódítók is mind elkövették a baklövést, hogy országokat és népeket csakis területeknek és lakosságoknak vélték. És nem értették, hogy végül miért nem működik a dolog. Sztálin is csupán vagon-kérdésnek tartotta a magyar kérdést, ahogy más nép is csak vagon-kérdés volt számára, és láthatjuk ma, mennyire csak idő kérdése volt, hogy az összeharácsolt „területek lakosai” úgy viselkedjenek, mint saját életüket élni akaró - nemzetek.

Hajlok arra is, hogy a nemzetet sajátos dimenziószisztémának fogjam fel, mikrokozmosznak, sőt sajátos élőlénynek: érző, emlékező és intelligens élőlénynek, amely a maga felfogása szerint akarja élni a maga önfejlődős életét. Ajakbiggyesztő barátomnak ez sem tetszett. Példának Shönfeld Andor nevű, magyarul nem szívesen beszélő barátommal volt eszmecserémet hoztam föl neki.

Andor ragyogva beszélt a Berlini Falról és arról, hogy a fallal elvágott családok sajátos, kézzel-lábbal való jelbeszédet alakítottak már ki, így érintkeztek egymással, magas épületek ablakából. Följelentéssel dacolva.

„És már a második generáció beszéli ezt a nyelvet” mondta kajánul villanó szemmel.

Mondtam neki, ne örülj, mert egyesülni fognak. Ha nem a jövő héten, akkor valamelyik jövő évben.

Embert még nem láttam úgy felugrani, és úgy toporzékolni.

És nyolc hónapra rá, egyesült a két Németország.

Honnan tudtam ezt?

Nos, nem tudtam sehonnan. De kettévágod, és összenő. Párba erőlteted másokkal, és elválík, kiválik, szétválík... Sajátos „élőlény” a nemzet, mint olyan. Sok szétszakított nemzet már egyesült, vagy halad az egyesülés felé, a vegyesházások meg válnak. Felbomlott a szlovák-cseh frigy is, Jugoszlávia is... és mások is. Mert nem gazdasági, nem csupán területi, politikai, kulturális, vérségi, nyelvi, vagy érdek-egység a nemzet, hanem talán dimenziószisztéma, komplett egység, sajátos tudattal és fajfenntartási ösztönnel.

A válások és újraegyesülések láttán persze könnyen szimplifikál az ember és a

NACIONALIZMUS

különös erejében vélhetné a magyarázatot. És joggal. Ám erre a fogalomra is ráfér egy kis takarítás, hiszen ezt is annyiszor értette félre a politikus világ, ahányszor akarta.

A magam részéről, valahányszor csevegés témája a nacionalizmus, az egyszerűség kedvéért egy párbeszédet idézek. Valahol évekkkel ezelőtt, egy könyvben olvastam. Így, és ennyi maradt meg az emlékezetemben.

- Nagypapa, igaz, hogy te antiszemita vagy?

- Nincs rá definíció, tehát nem tudom, mire gondolsz, de azt hiszem, az vagyok.

- Azért mert világuralomra törnek?

- Tény, hogy uralni akarják a világot, és én ezt nem nézem jó szemmel. Persze, azt is meg kell mondjam, hogy nemcsak ők akarják uralni a világot, hanem például a vadlovak is.

- Mit? A vadlovak?

- Igen, a lovak, a folyondár, a madarak, a szúnyog, a fű, a hihetetlenül intelligens patkány, a karcsú őz...

- Minden uralni akarná?

- Igen, fiam, uralni és betölteni a világot.

- Az egész világ mégsem lehet gonosz! - mondta a gyerek.

- Óh nem, a világ élőlényei egyáltalán nem gonoszok, hanem... Hanem az valahogyan úgy áll, hogy a lónak csak a lovak bonyolult *világa értelmes*, a fűnek csak a fű világa, az őznek csak az őzek világa, a patkánynak csak a patkányok komplex világa, a természetnek csak a természetek világa értelmes... stb.

És íme, visszakanyarodtunk: a nemzetek is a maguk specifikus felfogása szerint akarnak élni!

Roppant egyszerű ez. A természet egyetlen élőlénye sem valami globális átlagállat, vagy átlagnövény eszményképének elérésén dolgozik, mert ennél sokkal okosabb a természet. A nemzet is önmagát akarja megvalósítani. Az egyedit. Tehát inkább a természetet kell észrevennünk a nacionalizmusban, valamint evidens célját: a specifikust, és nem kell mindjárt gyűlöletre gondolni, szögesdrótra és farkaskutyákra. A nacionalizmus az egyedet (a nemzetet) akarja megvalósítani, tehát, igenis, - jól kapaszkodjunk meg - *a nacionalizmus a nemzet természetes, egészséges lelkiállapota*, akárhogyan is nézzük. Persze, tegyük hozzá gyorsan, hogy egészséges is ez a tudatállapot, míg valaki Isteni Faj, Kiválasztott Nép, Felsőbbrendű Ember, Igazhitűség, stb. elmélettel jól meg nem tódítja azt, mint Hitler tette. És mások. De maga az alapképlet természetes is és békés is. Az embernek sokkal inkább a családi ház, a kenyér, a gyerek, a stabil nemzet, a biztos jövő jár az eszébe, semmint valamiféle eredendő agresszivitás. A NACIONALIZMUS mint alapképlet már azért sem lehet agresszív, mert LÉNYEGE A KÖZÖS NEVEZŐHÖZ, AZ IDENTITÁSHOZ VALÓ RAGASZKODÁS, vagyis ambíciója a sajátos egység megtartása, nem pedig annak háborúba, vérveszteség kockázatába való sodrása.

Kevés nacionalistább nép van a világon, mint a svájci, vagy a svéd, és mégsem akarták szomszédaikat a kőkorszakba visszabombázni soha. Mert kockázat a háború, érvágás, mert tragédiák nem erősítik a nemzetet.

A nacionalizmus szónak egyébként jóformán csak nálunk van fals csengése. Minket ugyanis mindig volt, aki alaposan lepisszentsen. A kereszténység is elsősorban katolikust, nem pedig magyart akart látni bennünk, az osztrák se tudta megbocsátani másságunkat, a kommunista időkben is életveszélyes volt minden nemzeti gondolat, és igazán ma sem illik hangosan magyarnak tartani magunkat saját országunkban, noha nacionalistának lenni ennyi csupán: ragaszkodni ahhoz, hogy ilyenek vagyunk, mert mi ezen és ezen mentünk keresztül, míg ti *más*-sá váltatok közben. És csupán azt jelenti, hogy minthogy ilyenek vagyunk, mi így gondolkodunk, így érzünk, így cselekszünk, ha fene fenét eszik is, hiszen nem akarunk, sőt nem is tudunk mások lenni, mint ami belőlünk következik.

A másság, a sajátosság tudata tehát önmagában véve nem agresszívabb a szimpla önismeretnél, valamint az identitáshoz való ragaszkodás sem éppen „átkozott”, hanem történelmileg nagyon mély gyökerű, természetes alapállás. A másság tudata az utolsó, ami meghalni képes egy nemzetben. Elvesztése az elpusztultságot bizonyítja. Ezért ódzkodik ösztönösen és konokul minden nemzet az egy kalap alá vételek bármely formájától. A keletnémeteknek sem ízlett a vörös spenót, a horvátok sem akartak soha cirillül élni... a székelyeknek sem passzol a bocskor. És igazuk van.

Nem nehéz a sok „nacionalista” mozgolódást megérteni, ha a nemzetet, mint sajátos élőlényt fogjuk fel, amely csakis a maga világát tartja értelmesnek. Az óriási kérdés azonban ez: mit neveznek a nemzetek „maguk világának”, történelmi önmagukat, vagy a már-már személyiséggé vált különféle mákonyt is ide kell számítani, amit rájuk tukmált a történelmük? Tudván, hogy *a nemzet a történelemben jön létre, és kohéziója a végiggürcölt történelem adta sajátosság- és együvé tartozás-tudata*, világosnak látszik, hogy a nemzettudat a történelmi lét hosszú folyamatának önvizsgálataiban alakul ki, és ambíciója az önmeghatározás.

Voltaképpen A NEMZET ÖNARCKÉPE A NEMZETTUDAT, és a történelmi háttér hitelesíti azt. A nagy gond azonban az, hogy a történelem nemcsak küzdelmeket, ballépéseket és túlélési sikereket tartalmaz, hanem jóformán kivédhetetlen eszmei hatásokat is, méghozzá hihetetlenül hatalmas eszmei hatásokat, amelyek a nemzetben éppen a tudatit befolyásolják. Vonakodik is Kelet és Nyugat politológiája a nemzettudat definiálásától, mert úgy azonnal szóba kellene hozni a nemzettudat ellenpárját is: a *világeszmét*, és tárgyalni kellene azok igazi célját, sőt nagyon negatív szerepét is. Ez pedig igen hamar magával vonna egy-két szentszéki, tel-avivi, szabadkőművesi és más kiátkozást.

Marad tehát a fortélyos csönd, és persze a fogalmi zűrzavar, ami nem csupán tisztázatlan akadémikus fogalmakat jelent, hanem esetleg egy tudatzavarossá vált világot is eredményez, amelyben a nemzetek hiszik magukat ennek is, meg annak is, noha igazi alapképletük egészen más volna. A horvát is például a történelmi horvátsággal azonosíthatná magát, mármint ha akarná, azonban az átélt eszmei torzítások hatására ma leginkább a katolikusságban látja hallatlan „másságát” és „sajátos” voltát. Az észak-indiai a mohamedánságban látja pakisztániságát, a szerb a szerb-ortodoxsággal azonosítja magát, az írek is voltaképpen katolikus érdekerület terjedéséért harcolják „nemzeti” harcukat, stb... A bosnyákok pedig (noha egyazon népötvözet), ádázul metszik szomszédaik torkát immár évszázadok óta a beléjük táplált muszlimság adta „hazafiság” szent nevében.

A történelemírás persze *nem veszi figyelembe az idegen eszmékkel történt átgyúródásokat* (és formátlanná gyúrásokat, noha a történelem igen jelentős része volt ez a folyamat), mert sosem volt objektív a történelemírás, és mert a vallásokról és sok más világeszméről, (mint például a proletár internacionalizmusról, az Új világrend maszlagra, a globális demokráciás becsapásról, stb.) azonnal kiderülne, hogy azok mind-mind egyazon beteg mániának a különféle megnyilvánulási formái: a világuralmi törekvésnek. Világuralmi törekvések említése pedig ismét magával vonna egy-két alapos kiátkozást.

Nem a világot egyszínűre mázolni és uralni szándékozó *világeszmék* kvalitása kifogásolandó, hanem azok pusztá *léte*, és kimondott, vagy nagyon is titokban tartott célja, mert a legbrutálisabb bünt követik el, amit emberiség ellen el lehet követni: nemzetek személyiségét, lelkét rombolják sokszor a felismerhetetlenségig. Nincs ennél piszkosabb tragédia! Igázz le egy népet, szabdalt fel, vedd el az országát mindenestül, erőszakold meg minden elképzelhető módon, és meglehet, hogy idővel kikeveredik a bajból valahogyan. De piszkáld meg az „élőlény” agyát, hipnotizáld mássá, kövess el rajta agyátültetést a kereszt, a félhold, a vörös csillag, az új világrend, a világfalu, a nyílt társadalom, és hasonlóak nevében, és úgy fog viselkedni az illető nép a történelem színpadán, mint aki nem normális. Akkor is, ha a természetes tudat helyébe a legszebben harangozó, vagy legújabb divatú eszme plántálódik! Mert agy- és lélekátültetés nem ad épkezláb „élőlényt”.

A világeszmék léte tehát igen negatív történelmi körülmény, hogy finoman fejezzük ki magunkat. A dologba ráadásul az a borzalmas, hogy öreg, és erős tudatú nemzeteknek is jóformán lehetetlen önmagukat megőrizni olyan kötelező eszmeáradatokban, mint amilyen például a kereszténység nevében zúdult Európára. Ugyanúgy, a proletár internacionalizmus hulláma sem kedvezett a nemzeti identitásoknak. Ma pedig nemcsak a mindenható demokrácia blöffjében kötelező hinni, hanem annak legfelsőbb fokában is, az arculat nélküli, határok nélküli világban, a technikai műtűörökben bővelkedő és hájfejú proliságban egyenlővé tett Új világrendben, amit persze majd egy egyetemes világuralmi „bölcsség” vezet. (Köszönöm szépen!) Ennek a hullámnak sem könnyű ellenállni. Egyiknek sem volt könnyű. Mert a világeszmék stratégiával, jól kiképzett csuhás (vagy egyáltalán nem csuhás) „agitpropokkal” (például: média) lépnek fel, (és pénzzel), de azért sem, mert a behódolás ráadásul legitimációt

ad a nemzeteknek. Ahogy egyetlen európai nép államisága sem volt elismerve míg fel nem vette a kereszténységet, éppúgy nem áll szóba a világ ma azzal az állammal, amely nem demokratikus szerkezetű, vagyis, amelyet nem ideiglenesen választott bohócok „vezetnek” bizonyos geopolitikai irányvonalakkal harmóniában: egy nemzetvesztő, szuverenitásvesztő irányvonallal harmóniában.

A legnagyobb baj az, hogy a nemzetek a világeszmék gondosan és igen ravaszul kidolgozott ideológiái ellen csupán *a szavakba nehezen önthető* nemzettudatot tudják felhozni önvédelmükre, valamint annak vallását, amit aztán könnyű „elintézni” egyszerű lehurrogással. Igen egyenlőtlen ez a harc. De mégis harc, nemcsak ösztönös vonakodás, különben sohasem találták volna fel az inkvizíció szerszámaint, sem pedig a Gulágot. Eszmék harca ez. A világeszme is eszme és a nemzeteszme is az. Vagyis komplex szisztémák, és tudjuk, hogy az *önmagukban kerek* szisztémák sohasem tudják egymást megérteni a legkisebb mértékben sem, ahogy két más-más szisztémára írott szoftver sem képes érteni egymást. Ugyanakkor, a világeszmék nem is mindig tűnnek agresszívnek. Sőt! A kereszténység is igen „lassú víz partot tömjén” stílusban lépett fel, és alapgondolata, csakúgy, mint legtöbb vallásé, nagyon tetszetős, ahogy például sokak szerint a proletár internacionalizmus eszméje is nagyon szép. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a világeszmék nem vezetnek terrorra, felemás nemzettudatokra, identitáscserékre, és sok történelmi esztlenségre is, hiszen, ha a nemzet a maga nemzeteszmejével egyenlő, és közben évszázadokig nem az önmagából következő szellemben vesz részt a történelem fordulataiban, hanem valamely külső eszme balekjaként, minden lesz abból, csak harmonikus és sikeres nemzet nem. És persze ilyen országok együtteséből sem harmonikus Európa, sem pedig harmonikus világ nem kerekedik ki. Ezt is el kellene mondani a világeszméket tárgyalva, a kiátkozásokkal számolva, sőt azt is, hogy nemcsak világuralmi kísérletek voltak és lesznek a világeszmék próbálkozásai, hanem eleve halva született kísérletek.

A vallások kora sem egyesítette a világot Isten nevében, pedig a világ minden falucskájában van legalább egy templom. Sőt! Igen türelmetlen vallási érdekszférák mozaikjára darabolódott tőle a világ. A világ proletárjai sem egyesítették, hanem két hemiszférára barmolták a világot, mígnem „ez a harc lett a végső...”, hogy megvariáljuk a himnuszukat egy kicsit... De a többi, a jelen-, vagy az eljövendő világuralmi kísérlet sem lesz képes egyszínűre mázolni a világot, és uralni azt.

Nem az a világméretű fiaskók oka, hogy mindeddig nem akadt egy teljesen tökéletes ideológia a világ egy kalap alá vételére és totális dominálására, hanem mert *népek, nemzetek élettere a világ*, nem pedig dominálni való objektum. Meglehet, hogy a világ úgynevezett kollektív intelligenciája az életben nem fogja megérteni, hogy valóban törvényszerűek ezek a fiaskók, de attól még éppoly törvényszerűek. Az utólagos felismerés persze gyöngé vigasz például a dél- és közép-amerikai népeknek, ahol a kereszténység szép világeszméjének hatására nemcsak finom kultúrák, hanem anyanyelvek is úgy rádióztak ki, mintha sosem léteztek volna, és maradt az önálló politikára alkalmatlan, elmaradott tömeg, meg a nagy harang. Vagy a lengyelek... Amint tökéletesen feloldódtak a katolikusságban, a király hiába mondta a jól felfogott Á-kat akár évszázadokig is, ha a nép vasárnaponként a „vatikáni műsorból” hallotta a voltaképpen B-ket. Csak ellenségemnek kívánok olyan történelmi hányódást, mint ami ebből a tudathasadásos „felépítményből” következett. És hogy nem menjünk messzire, mi is igen szenteurópai tömjéngőzös fejjel utasítottuk vissza a tatárokat, akik szövetségest kerestek bennünk a mafla Európa felfalására. Fübe is haraptunk. Róma meg csak somolygott. A törökben is a „pogányt” láttuk, nem pedig a szövetségesnek félelmetesen jó testvérnépet, akivel karöltve magunk képére rajzolhattuk volna Európát, ha akkora már nem harangoktól kongott volna a fejünk és a lelkünk. Jól mutatja térképünk is a világeszmék nemzettudatot romboló

hatását. És azt is be kell lássuk, hogy voltaképpen már régen nem látjuk tisztán, valóban magyarok vagyunk-e (és ha igen, mit jelent az voltaképpen, vagy mit jelentett valamikor), avagy Szűzmária országának vagyunk példás bárányai (sőt birkái), vagy félzsídóország, vagy éppen egyik sem igazán. A mássá, vagy felemássá hipnotizált nemzetek esete ez.

Nem vagyunk ebben egyedül. Minden európai népnek (és nem európainak) baja van ugyanis a maga nemzettudatával a világeszmék rombolása következtében. Vagy azért, mert elvesztették az eredetét, vagy pedig mert (fiatal nemzet lévén) történelmileg sohasem voltak igazán nemzetek. Az általános önkeresés aztán a legfaramucibb formákat tudja öltetni. Öreg nemzetek például hajlamosak sirva-vigadva feladni saját, amúgy is elfűrészelt gyökereiket, és bele-törödni egy idegen közös nevezőbe, valamint a folyamatos, keserű történelmi sikkadásba, fiatal „nemzetek” meg vagy egy vallás ősi történelmiségével azonosítják magukat saját történelmi voltuk bizonyítására, (lásd a boszniait, akinél nincs muszlimabb ma a föld kerekén), vagy egyszerűen csak hazudnak maguknak és a világnak egy jókora történelmiséget, meg történelmi elhivatottságot.

Jóformán egyebet sem találunk Európában, sőt azon kívül sem, mint kitalált nemzettudatokat. Egytől egyig mind tragikomikus is.

A románról tudjuk, hogy dákok is, meg római is, sőt újabban már egy kicsit sumér is, mert így még misztikusabbnak hangzik a blöff, ráadásul Ceausescu óta már kétezer éves történelmi, nemzeti múltjuk is van, ha már a tözsomszéd ezer éves keresztény államiságot emleget. A szlovák is szobrot emelt egy bizonyos Ludovit Sturnak, mint nemzeti hősnek, noha történelmileg sohasem létezett szlovák nemzet- és hősiesség. A horvát meg, azonkívül, hogy ízig-vérig katolikusnak tudja magát, őshazáját Perzsiára teszi és faji-tisztogat, valószínűleg amíg vegytiszta katolikus perzsára le nem desztillálta önmagát. A japán a maga komor tömörségével egész egyszerűen csak isteni fajnak tartja magát, (ahogy a lányait elnézem, van is benne valami); az ausztrál sem a fegyenc nagypapáról beszél, hanem arról, hogy államot csakis olyan *kemény gyerekek* tudtak alapítani ott, a világ legeldugottabb részén, mint ők; az amerikai sem arról beszél, hogy lemészárolta a kontinens derék népeit, és végül is, (rabszolgákkal együtt is) nem teremtett mást, mint kontinentális mértékű zsibvásárt, égis erő újjgazdagságot és feneketlen nyomort, ökológos ipart és kereskedelmet és külpolitikát, valamint hatvan millió analfabétát, aki a többséggel együtt a világ legnagyobb demokráciájának hiszi „nemzetét”, sőt a világ felkent katonai urának is tudja magát, és tüntet, és felvonul, és megőrül a győzelem mámorától akkor is, ha nem győzött...

Igen furcsák tudnak lenni a koholt „önarcképek”. És jellemző rájuk, hogy mind történelmi jogosultságot bizonygatnak akár a legkőrmönfontabb módon is, tudván, hogy nem képzelhető el nemzet nemzettudat nélkül. A hatalmas szláv tenger sem önhordó egy „történelmi” (pán-szláv) önarckép nélkül, és voltaképpen egy nép sem önhordó nemzeteszme nélkül. Érdekes azt is észrevenni, hogy az önarckép igen hatásosan tömöríti és mozgósítja az illető népet, még hozzá a szemenszedett és ádáz is, hazák teremtésére, fenntartására, vagy „csak” ahogy a román alkotmány írja elő a hazafias kötelességet: „hazájának nagyobbá(!), szebbé tételére”. A szerbek is a világ legtermészetesebb módján vallják, hogy ők ősi szláv nép, és Szerbia az, ahol szerbek élnek. Chicago szerintük sem egészen tartozik még oda, viszont etnikai határuk Szentendrét okvetlenül magába foglalja. És szemünk láttára duplázták meg területüket, mások rovására, miközben a világ csak zavartan hümmögött. És itt máris rátapintottunk egy jellemző vonásra, arra ugyanis, hogy míg a szimpla és romlatlan nemzeti önismeret szükségszerűen sugall harmóniát és kooperáló történelmi magatartást, a hamis és légből kapott „nemzettudatok” mind hihetetlenül agresszívok, hiszen a történelmi zabigyerek tudja legjobban, mennyire zabigyerek, és mindenre képes, hogy ki ne derítsék róla a tényt. Éppúgy a nagyzási

mániás gyerek is életveszélyes tud lenni. Hitler is nagyon szépeket tudott mondani saját népéről. És mások is. Remélem, aránylag szó szerint idézem a Talmudot. Ilyeneket mond más népekről és sajátjáról:

...Legelőször Izráel országa teremtetett, aztán az egész világ. Izráel országa esővizet iszik, az egész világ pedig a - maradékot...

...A népeket adom neked eledelül...

...Ha egy nem zsidó egy izraelitát megüt, méltó a halálra.; ha valaki egy izraelitát arcul üt, az éppen annyit tesz, mintha az istenséget ütötte volna arcul...

...Mit jelent a Sínai hegy? Azt a helyet, amelyről a gyűlölet a Föld minden népére kiterjed...

...Aki a szombatot gyönyörűséggel ünnepli, az meg fogja élni a nem zsidó országok szolgátságát...

...A nem zsidó nő és férfi mind tisztátalan...

...A nem zsidó lakása nem tekinthető lakásnak...

...Szabad a nemzsidótól az ő ünnepein a fizetséget kérni, mert az fájdalmat okoz neki, és megkeseríti az ünnepét...

...A nem zsidónak nem szabad a Törvény szavait megmagyarázni. A gój, aki a Törvénnyel foglalkozik, méltó a halálra...

...Egy nem zsidót egy fillér értéknyi csalásért is meg kell ölni, s a kárt nincs joga visszatéríteni, mert gondot okozott egy zsidónak...

...A nem zsidónak nincs apja, mert ők az erkölcstelenségben vannak elsüllyedve; az ő magvukat az Úr szabadjára engedte nekünk, amint az mondatik: Az ő testük, mint a szamarak teste, az ő magvuk mint a lovak magva...

...Nem szükséges azt mondani, hogy a nem zsidó megcsalása igazság szerint való dolog...

...A nem zsidó javai hasonlatosak a pusztához, vagy mint a gazdátlan jószág. Aki először birtokba veszi, megszerezte azokat...

...Ha a nem zsidó a szombatot ünnepli, méltó a halálra, mert írva vagyon: Sem éjjel, sem nappal nem szabad pihenniük...

...A nem zsidónak nem lehet mondani: Ti embernek neveztek. A gójok közül egy sincs aki embernek neveztetik...

...A gójok legjobbját öld meg...

...A nemzetek (a gojim) mésszé fognak égettetni... a világ népeinek nincs más rendeltetése, mint az elégettetés...

És így tovább, és így tovább.

Vallás ez? Szentkönyv? Ideológia? Fajelmélet?

Mindez egyszerre. Nemzeteszme. Nekik ez az eszmevilág értelmes, és ha ezzel azonosítják magukat, ez a nemzettudatuk. Elképzelhető, milyen agresszivitás fakad ilyen „alapokmányból”. És az is világos, hogy automatikusan szül Hitlereket az ilyen nemzeteszme, valamint oda-vissza terrort, akkor is, ha a mérgezett szellemi anyatejen felnőttek szeretik hangoztatni, hogy mi mindig és mindenütt egyebet sem teszünk, mint asszimilálódunk.

Törvényszerűen nőnek szörnyeteggé a koholt nemzeteszme, mert, a tapasztalat szerint, amint *leírta* valaki, hogy *ilyenek vagyunk*, eddig még mindig sietett valaki hozzátenni a mellékmondatot: *Tehát, különbek vagyunk*. Vagyis, akár igazi az alapanyag, akár hamisítvány, amint *pontokba konkretizálódik* egy nemzeteszme, nyomban az önimádat borzalmas eszmei faragott képévé tornyosul, majd pedig ideológiává, a törtetés jogcímévé, vérré, erőszakká, akár Hitler a tollnok, akár a csodarabbi, akár Tudjman, Izetbegovics, Khomeini... vagy akárki más.

A nemzettudat és nemzeteszme tehát nemcsak hogy nem koholni való valami, hanem pontokba foglalni sem való, azonkívül, hogy voltaképpen nem is lehet axiómává, párlattá redukálni.

Ha megkérdezi valaki, hogy mi hát a nemzettudat és a nemzeteszme, ha annyira alapvető, hogy magát a nemzetet definiálja, és mégsem lehet, sőt nem is szabad kiáltvánnyá, imádságoskönyvvé, vagy egyáltalán, írott dokumentummá konkretizálni, a kérdésre legjobban Móricz Zsigmonddal, Széchenyivel, Kodállyal, Kölcseyvel, Gárdonyival, Munkácsival, Adyval és még egy pár százzal együttvéve tudnék válaszolni. Mert legnagyobb lángeszeink nem listákkal és paragrafusokkal, hanem életművek szellemével tárták elénk, méghozzá csodálatos teljességgel azt, ami csakis a magyarnak, mint „élölények” értelmes és otthonos: a *magyarnak lenni* bonyolult és sajátos tudat- és érzés-komplexumát.

Csakis a nemzet teljes és egészséges szellemi élete képviselheti azt a körképet, vagy „önarcképet”, ami a történelmi lét önvizsgálataiban alakult ki, és ami megérttetni velünk önmagunkat. Ilyen alapon tehát A NEMZETTUDAT A TÖRTÉNELEM FOLYAMÁN KIALAKULT SAJÁTOSSÁG- ÉS KÖZÖSSÉGTUDAT.

A kép, persze, ritkán hízelgő. Minthogy igazi nemzettudat a történelemben jön létre, régi népek nemzettudata igen komor is lehet a sok balfogás közös emlékéttől. Akárcsak a miénk. De akkor is valós, hasonlíthatatlan, és nemzetet meghatározó. Csak meg ne próbáljuk retusálni az önarcképet, mert abból jó nem sülni ki.

Jogos önkeresésünk célja tehát nem valami új és másnak is tetsző kép pingálása volna, hanem a történelmileg igaz kép rekonstruálása. Óriási különbség! Tudomásul kell vennünk, hogy igazi önarcképünk egy olyan, jó keresztény módjára fegyvertelen élőlényt ábrázol pillanatnyilag, amelynek a bőréhez már jóformán hozzánőtt a csuha, sőt immár farmernadrágot is visel, meg fülbevalót is, mellén meg keresztet, vagy vörös és másmilyen csillagot villogtat, miközben tanácstalanul néz egy BMW-s, és más mézesmadzagot ígérő jövőbe, és minthogy az ideiglenes eszmehullámok alaposan elmosták a múltjával szervesen összekötő szálakat, egyre hajlamosabb tovább oldódni a világníj-világakol újfajta humbugjában is.

Hosszas és több rendbeli szellemi mérgezés végtermékét mutatja a pillanatnyi önarckép.

Akkor is, ha a tömjéntől továbbra is begőzölt fejűek (esetleg ismét) leantikeresztényeznének, végzetes történelmi ténynek tartom, hogy a ránk zúdult világeszme-hullámokban mindig és példásan „megfürödtünk”, sőt szét is áztunk, létszámban is, és ami még rosszabb: lélekben is. A kereszt ezeréves hatása, az osztrák sógorság, majd pedig a kommunizmus világeszmeje végül nemcsak egy nemzetet eredményezett, amely egész idő alatt a rossz húzások világ-bajnoka volt, hanem megteremtette a magyart, aki hozzászokott immár, hogy ott fent mindig *mások* vannak. Borzalmas tény ez. Elmegyünk szavazni, és esetleg egy pufajkás Horn jön ki győztesként! A lélekben és tudatában jól átdolgozott magyar már nem hisz abban, hogy kinyithatja a száját a saját hazájában, (és nem is nagyon nyitja ki), vagy hogy, igenis, van saját haza, van saját út, sőt, hogy MINDEN NEMZET SZÁMÁRA CSAKIS A SAJÁT ÚT A JÁRHATÓ ÚT. Ezeréves agymosás terméke ez az ember.

A rossz húzások sorának kezdetét attól a pillanattól számítom, amikor letettük a kardot, csuhát öltöttünk, és idomulni kezdtünk egy Európához, amely tetteiben ma sem keresztény, hanem kétszínű, és amely szószékeken és tárgyalóasztaloknál jött-mentnek tekintett bennünket egész idő alatt, akárhogy is tetszelegtünk keresztényi jófiúságunkkal.

A lagymatagra idomított lélek diagnózisát tárja elénk történelmünk: A tatár ügy és a török ügy után már a reformáció alkalmát sem tudtuk kihasználni Róma eszmei és politikai uralmától való eloldódásra. Anglia ki tudta cselezni Vatikánt egy anglikán nemzeti vallással, ha már annyira kötelező volt kereszténnyé válni, és nem tudathasadtta vált, hanem nagyhatalommá. Svédország is létrehozta a maga Svéd Templomát, és a fagyott semmiből tekintélyes, gazdag néppé vált, míg mi kereszténynek is felemások maradtunk. A kiegyezéskor is dörgölőztünk és eladtuk magunkat...

Végzetes tudattorzulásra vallanak ezek a nemzetietlen húzások.

Valami elsikkadt a katonanépben, amelynek valamikor Róma is, Bizánc is gazsulált, amikor a koronát megszentelte. Az ősi, és írott kultúrával rendelkező katonanép sikkadt el. A sok csuhaviseléstől a maszkulin vonásaink tűntek el, és nem csak a „másik ortzánkat” tartjuk oda állandóan és mindennek, hanem a másik felünket is. Hányva a keresztet mint a bolond, továbbra is egy képzeletbeli EURÓPA (csupa arany betűvel) szent nagy ülepébe akartunk és akarunk omolni. Helsinkibe is úgy rohantunk, hogy csattogott a talpunk, míg Rumunysia csak „megfigyelőként” vett részt, mert még többet akar. Kötöttük is az ebet a helsinki karóhoz, egyes egyedül. Mert hívők lettünk, abban hiszünk vakon, ami nincs. Hiszünk egy Európai Rendben, abban, hogy civilizált megegyezések védőpajzsot jelentenek, és az agyrémben, hogy Európában a klasszikus keresztény etika szerint kell jó példával elől járnunk, és attól mindenki úgy hanyatt is esik, hogy a habzósáján sovíniszta szférákba szakadt magyarok millióit már nem is lehet pusztítani.

Lehet, kérem szépen, lehet!

Akkor lehet csak igazán!

Felébredhetnénk már egyszer, és kikeresztelhetnénk az agyunkat! Senki sem úgy keresztény és senki sem úgy európai, ahogy mi álmodjuk. Európa, a valóságban, primitív és vad „élőlények” dzsungle, ahol igenis, strici módra kell politizálni, mert kuncogva nézik hülyének azt, aki gentleman, és ugyanakkor - gyöngé. Különösen, ha már el is lehetett tőle manipulálni királysága kétharmadát. És nem csak kuncog a valóságos Európa, hanem jogalapot hazudik az ajándékhoz: ezeréves magyar elnyomást és magyar barbárságot tanít új nemzedékeinek, vagyis ellenséget gyárt az ölbe hullott csoda: Erdély is, a Felvidék is, a Délvidék is.

Tárgyalóasztaloknál baleknak hívják az ilyen „élőlényt”, mert egy dolognak van csak tekintélye ott: az ERŐNEK, a katonai és gazdasági erőnek, ami a tárgyaló fél mögött áll, nem pedig erényeknek, becsületnek, jogoknak, és más lila gözőknek. A maszkulinitást veszítették el „Szűz Mária Országának” birkái. Mi vagyunk az egyetlen nép a világon, amely ki tudta ejteni a száján az örült mondatot, sőt többször is, hogy „Nem akarunk katonát látni”. Mert imponálni akartunk a Nagyságos és Szent Európának. Ott is volt minden történelmi bukásunk hátterében a magyar haderő, amely csak vesztesre elég. Míg például Svájcot Hitler sem merte megtámadni, mert túl sokba került volna neki, vérben. Vagy hogy egy másik kis nemzetet említsünk, Izrael sem azért van még a térképen, mert hívő szent emberek szelíd hona, hanem mert van egy rakás csúzlíja. Atomtöltettel. És mindjárt másképpen beszélnek vele.

Európa nem EURÓPA. Sohasem volt az. És ahogyan a dolgok festenek, nem valami földöntúli és feneketlen örök béke felé rohan a világ a maga lejtőjén. Sőt, hamarosan ki fog derülni a nagyfene európaiság új álmáról is, hogy a viláгурalmi ambíciók sakkjátszmájában a haszna-

vehetetlenné züllött Amerikából csupán a zsidóvásár-központ kerül át Európába (ugyanazoknak a háttéröröknek a szolgálatában) nem pedig egy nagyszerű egyesült Európa alakul ki végre, csupa nagybetűvel, békével, kultúrával, örök emberi normákkal és nádi hegedűvel. Most ebben a játszmában vagyunk soha komolyan nem vett balekok. És „hívők”. Megvédhetetlen határokkal körülvéve. És lefekvősek, mint egy történelmi, automatikus ringyó.

A tudatfacsaró múlt terméke ez az ember és ez a nép, amely szigorú törvényeket hoz kisebbségek, felekezetek és szórványok védelmére, miközben nemzetellenes magatartásért az életben soha még embert nem rúgott ki az országából. (Szójbaviselősök is könyveket írogatnak Rózsadombon). Ez a nép nem hoz defenzív bevándorlási törvényt ma sem, ahogy sohasem tette, hanem szinte hív minden idegen elemet (akiket tulajdonképpen küldeni kellene, oda!...) az etnikai miskulancia nagy „nemzeti” céljának elérése érdekében, mert az az európai, az a jó. Csak megemlítem ennek a színmagyarnak, például, hogy a főváros legmagasabb pontján mégsem egy síremléknek kellene állnia, annak a bizonyos pálmás réztyúknak, hanem, mondjuk, történelmünk legnagyobb alakjának, Atilla szobrának. Mert hiszen nekünk az is van, míg másoknak csak Drakulára futotta, (akit a románok immár törökverő nemzeti hőssé növesztettek), továbbá, egy Etzelt sem kell kitalálnunk, sem egy holmi Ludovitot, és egy pillanatra felragyog a színmagyar szeme. Aztán nyomban előgomolyog egy hülye, kényszeredett mosoly: „Mit szólna hozzá a világ!...” Mondom, a világ egészen nyugodtan tehetne egy szívességet. De ezt már hiába mondom. Évszázadok formálták ezt a zavart, szenteurópai, rühelődő mosolyt. Génjeinkbe lopódzott és automatikussá vált bennünk a „nekünk idomulni kell” alaphang, a „nézd, mi jó gyerekek vagyunk” illeg-billegés. És természetesen, minden nemzetellenes, politikai kacabetyárt, aki ott fenn van, golyóállónak hiszünk, akit a bicska sem fog, és akit baleset sem érhet hazafelé.

Ezenkívül és rengeteg más eszetlenségen kívül sokpártrendszeres nemzeti tudathasadást favorizálunk maradék nemzettudatunk további forgácsolására, kiárusítjuk az országot, mintha a miénk lenne, anélkül, hogy volna halvány fogalmunk is, mikor és hogyan vásároljuk azt vissza. Kultúránk ismertetésére is a purdézzenekart küldjük körbe a világban, kultúr-attaséink sohasem nézték át a tankönyveket, hogy mit tanítanak rólunk mások, (és sosem tiltakoztak), ifjúságunknak is vatikáni pennával és osztrák szívvel írott történelmet tanítunk, minden határunk be nem gyógyuló seb, szomszédaink röhögnek rajtunk, de kormányaink „megbékélést” hirdetnek és örült alapokmányokkal szentesítik a szentesíthetetlen... Közben, teli tüdőből hiszünk az idvezítő demokráciában, ahelyett, hogy kifelé ezt a struktúrát is csak mímelnénk, (mint mások teszik), és olyan magyar Magyarországot teremtenénk, hogy iszkolna, aki nem fér bele.

És még egy rémisztő tény. Ezeregyszáz éves keresztény történelmünk során jóformán sohasem törekedtünk nemzettudatunk ápolására. Legjobb fiainkat mindig vagy katonának adtuk, vagy papnak. Legjobb iskoláink is mindig a vallásiak voltak. Adtak is nagy tudású ifjakat, akik persze az anyaszentegyházban látták a célt és a tökély tökélyét, nem pedig az „Anyaszentországban”. Másoknak vannak Cambridge-ik, rabbiképzőik, Oxfordjaik és hasonló „jellemgyáraik”, amelyek igenis, egy nemzeti elit termelését és utánpótlását biztosítják, nem pedig más érdekszféráknak gyártanak hű janicsárokat, mint Soros teszi nálunk. Mi nem nemzetellenes, ha nem az ő sáfarkodása, meg a mi félelmünk egy igazi nemzeti elit megteremtésétől?!

Önarcképünk nem ábrázol normális képet. Kiherélt lélek tükre ez a kép, és borzalmas, hogy a felismerhetetlenségig torzultság egy amúgy rendkívül intelligens nép történelmi ténye. Annyit jelent ez, hogy ősi történelmi népet is félhülyévé hipnotizálhatnak a világeszmék, sőt

ballépésről ballépésre a térképről is letáncoltathatják ezt a népet is és voltképpen bármely népet, mert így valóban minden lehetséges. Csak idő, hipnózis és lefekvés kérdése.

Persze, az illető nemzet rendbe is hozhatja magát, (elvileg). Külső és belső prűszkölések ellenére is megtalálhatja nemzettudatának eredeti elemeit az újabb kor történelmi törmeléke és mocska alatt. Merő önvédelemből. Sőt katonailag is félelmetessé erősödhet. Nem annyira pénz, mit inkább nevelés dolga ez. A nemzettudat és nemzeteszme elvesztésének képtelen állapotára a generális megoldás egy önmagát elsősorban magyarnak tudó új generáció felnevelése volna. Tudom, nem könnyű ez tízmillió prolivá tett szerencsétlen ember országában. De ahogy egy kaotikus közbiztonsági állapotra sem a még több rendőr, vagy a még kacifántosabb törvénykönyv a helyes válasz, hanem egy becsületes új generáció felnevelése, úgy az eszmeileg kaotikus állapotra is új ifjúság az egyetlen lehető válasz. Kicsivé tett népnek nem sok esélye van. Vagy szép csöndben ballag a maga útján egy hatalmas husánggal a kezében, miközben minden eszmei veszély trükkjein világosan átlát, vagy kirabolják és ki is röhögik.

Érdemes ezen egy kicsit elgondolkodni.

*

Bármennyire is nagy az eszmei zűrzavar ma a világban, bármennyire is nevetségessé vált a JÓ és ROSSZ megszokott mércéje, mégis, és igenis, vannak örökérvényű és alapvető emberi normák. Egészen egyszerűen azért, mert az emberiség megtermi az emberszabású normákat.

Képtelen volna azok nélkül fennmaradni.

A mindössze néhány ezer éves kereszténység és egyéb vallás tehát nem feltalálta az együttélés alaptörvényeit, csak kőtáblákba véste és írásba foglalta azokat. És természetesen, én magam is dűnnyögök azt látván, hogy mindinkább megkergült a világ, és jóformán nevetségessé vált a ne csalj, ne lopj, ne hazudj, és egyáltalán, a légy emberhez méltó szabály- és intelemcsoport. Majdnem csak a naivok és élehetetlenek felfogása ma már mindez.

Régen kezdődött a romlás-bomlás. Nincs dátuma a kezdetének, mint ahogy mindig észrevétlenül kezdődnek az állapotváltozások, de egyesek előbb-utóbb érezni kezdték, mégpedig főleg a művészek, hogy alapos baj van valahol, ugyanis hiába ábrázolták, vagy mondták az igaz meggyőződés színaranyát, egyre zavarosabb visszhangot kaptak vissza a világtól, vagy azt sem, mintha a közönség, vagy maga a világ közben bábeli nyelvre tért volna át.

Sokan persze kétségbeestek, és zokogtak a régi szép kultúridők alkonyodása miatt. Más pedig, mint például az amerikai Ezra Pound, annyira körömszakadtáig kereste azt a bizonyos enyészőben lévő eredeti Rendet és Eszenciát a világban és a költészet lehetőségeiben, hogy kínjában megteremtette a világ legszükszavúbb és talán legtisztább költészetét abban a hitben, hogy a fogalmak és szavak vegytiszta névértéke rezonanciára fogja bírni az amúgy elvadult világot, már a hang tiszta csengésénél fogva is.

Jellemző a káoszra, és az ő Rend iránti kétségbeesett kapkodására, hogy fuldoklása közben minden szalmaszálaban a mentőövet látta.

Olaszországban dolgozott akkor, és az olasz fasiszták menetelésében is végre a Szabályosat, a Szervezetten működőt, a Rendszereset és magát a Rendet látta ismét földre szállni. És internálták ezért a tévedéséért, és meghurcolták. Sőt, kinyírták a világ összes tankönyvéből is.

Később, sokkal később ismerte fel csak, mert végül felismerte, hogy a mesterséges politikai rend, menetelés és fegyelem ugyanannak az eredendő káosznak a tévedése csupán, mert dresszúrával reméli behelyettesíteni azt, ami eltűnt: a természetes rendet.

És ez képtelen ambíció.

Hemingway sokáig jó barátja volt. Ő meg a szüksézáú prózában látta a művészi Rend eszményét, az abszolút értéket pedig a férfiaságban és a harcban, akkor is, ha Franco elleni volt az a harc. A legnagyobb vadakat lőtte, a legnagyobb halakra horgászott, már amikor nem boksolt, és olyan prózát írt, amely nem bugyiban és melltartóban és pávatollakkal bájolog, hanem úgy volt szenvedélyes, ahogy a hús-vér szerelem. Szüksézáúan, meztelenül, és sokszor irgalmatlanul tökéletesen.

Picasso ugyanakkor ringyóságra adta magát. Ringyóságra, és valószínűleg drogokra is, valamint arra a tévhitre tette föl magát, hogy igenis, jelen van az a bizonyos Rend és Harmónia, de csak agyatekert okoskodással lehet igazán megközelíteni azt.

Persze, ha az ember magát az Istent is az ima belülről izzó *prózájával* éri el, az esztétikai bukfencelés valószínűleg igen pojácás megközelítés.

Ki így, ki úgy csinálta, ki így, ki úgy kínlódott, de szenvedett mint a kutya, mert nem értette, hogy nem szenvedni kell a Rend hiányától, nem is végleteket kell keresni, nem kell mártírnak lenni, se öngyilkosnak, sem pedig inni, vagy drogozni nem kell, hanem egyszerűen, tudomásul kell venni, hogy a napszállta akkor is napszállta, ha nem tetszik, és akkor is, ha egy új hajnal elérhetetlenül távolinak tűnik. És éppen egy ciklus naplementéjét éljük most, egy kultúrciklus naplementéjét, amely távólól sincs telítve annyi hittel és várakozással, mint a kor hajnala volt. Alkony és romlás mindenütt. Kimerült az éra, amely rászoktatott bennünket egy júdeokeresztényi Rend szisztémájára. Ennyi az egész. És még annyi, hogy a ciklus alkonya éppoly természetes fázis, mint a hajnala volt. Természetes, elszomorító, felháborító, kétségbeejtő, de TERMÉSZETES fázis ez. Bizonyos értelemben érdekes időket élünk, amikor semmi sem működik körülöttünk a megszokott módon. Nem értették, hogy mindez természetes, és persze, nem értették, hogy a harmónia bomlása maga is a harmónia létét bizonyítja.

Két választása van a művésznek ilyenkor: vagy ki akarja szolgálni az egyre kaotikusabbá váló világot, és így egyre pojácábbá válik, vagy azt a bizonyos Rendet önmagában keresi és leli meg.

Egészen formás kis alkotások tudnak születni a belső rendből. Sőt csakis abból születik és született jó mindig. A legzavarosabb időkben is és a legbékésebbekben is. És közben nem bolondul bele az ember egy téves helyzetfelismerésbe.

Politikában is, nemzeti magatartásban is körülbelül ez a választás: vagy a káosz valamelyik csoportjával szövetkezik a nemzet, és együtt örvénylik azzal lefelé, vagy pedig becsukja az ajtót, önmaga felé fordul, nemzeti önmaga felé, és erősíti magát, és figyel, és kívár, és lép. Csakis így lehet egy törvényszerűen bekövetkezett káosz-vihart túlélni, és meg is maradni egy hajnalnak.

Kifelé, vagy befelé fordulás. Mindenkinek ez a választása.

*

Lehet, hogy sikerülni fog az emberiség tökéletes becsapása, vagyis lehet, hogy megvalósul egy *időre* az a világ, amelyben mindenütt demokrácia lesz, minden országot az Új világrend helyi gondnokai fognak irányítani, és bégető nyáj lesz az emberiség. Lehet. Az előjeleket máris látni lehet: a nemzetek különleges voltát máris tagadják a hatalmi körök, sőt a tömegek is hülyén bólogatnak hozzá; az Új világrendről, erről a mesterséges szerkezetről naivan és szépen beszél már a közember is, az üzleti, a szellemi és a művészeti élet máris mindenütt korrupt, perverz és cél nélküli... Mintha a világtársadalom mérnökei máris megteremtették volna a legújabb típusú embert, legalábbis annak nullszériáját, aki voltaképpen a gyermek, vagy az egyszerű élőlények szellemi színvonalán él.

Az egyéni hang, a Gondolat máris kálváriát kell megjárjon, ha publicitást kap; a bölcsesség, mint állandóan bontakozó szellemi fejlődési folyamat nem bontakozik többé, és nem fejlődik semmilyen irányba. Hacsak visszafelé nem. Máris csupa bégetés hallik a katedrákról, az újságokból, a tévéből és a parlamentekben.

Ha így folytatódik, jóltáplált, jámbor, csakis ösztönös és elemi lény lesz a jövő embere. Nem fog sokban különbözni az emberiség a fauna egyéb részeitől.

A dologban csak az a biztató, hogy mindig marad egy-két megátalkodott gondolkodó itt-ott, elefántcsonttoronyokban, forgalomtól távol eső magánbarlangokban.

És egy új ciklus is elkezdődik majd a maga felfelé ívelését, mert ez is törvényszerű.

Amikor már a bégető nyáj talán meg is szűnt létezni...

*

Adriai tengerpart. A századok folyamán többször volt ez a vidék olasz ilyen, vagy olyan formában.

Kotor, az öböl bejáratánál ez a nagy és érdekes város is őrzi az olasz építkezés sok-sok nyomát, ha ma már modern kockaházak és küszködve megszélesített utcák jelzik is, hogy lezárult a régi éra.

Találkoznom kell valakivel az öböl legbelső részén egy csöpp városkában, Perasztban. Csak a taxi segít, mert nem bírna el busz-forgalmat az öböl partját követő út. Jó, ha elfér két találkozó autó...

Igazán festői az öböl panorámája. Előbb a lépten-nyomon épülő piros téglás félkész házakat látja az ember, egy fél kilométernyi kanyargás után azonban átlépünk észrevétlenül egy időhatárt: több és több a régi kőház, végül, pedig már csakis ódon kőházakat látok a partot szegélyező meredek hegyoldalon egymáshoz zsúfolva-ragasztva, mint a fecskefészkek...

Többségük évszázadokkal ezelőtt épült, és persze, nem jugoszlávok által. Faragott kövek a homlokzaton, oszlopok és kis loggiák, korlátlan lépcsősorok, kőkeretes ablakok, bogárhátú cserépből a tető... Halászfalvacskák, amelyek a meredek hegyfal és a part közti sávba szorultak, és sem nem bővíthettek, sem nem változhattak, sem nem akartak... Csak lakóik változtak, és a nyelv, amit beszélnek.

Végre beérünk Perasztba.

Főtér.

Kikötő és forgalmas rakodópart volt itt valamikor: kövezetét még itáliai mesterek faragták és rakták le, a kis teret patrícusok remek villái ölelik körbe, az ég mélykéé, és az irgalmatlanul tiszta és forró mediterrán nap tüze Itáliát, vagy Görögországot idézi. A kertekben fűgefák őriznek egy régi hangulatot és illatot, és narancsfákön érik mindenütt a napfény gyümölcse... A kertvendéglőben is, ahol az asztalnál ülök, narancsfa hajlik fölém.

Várok a pincérre, és arra, akivel kettőkor találkoznom kell.

A pincér nem mozdul, nyaktekerős, félig szláv, félig töröknek is tűnő muzsika kígyózik az ódon vendéglő felső ablakaiból, a szép, kőfaragásos erkély felől. Velencében láttam hasonlót. Áll az idő és áll a világ. Végül beleun a pincér az ücsörgésbe, és odaállít, mert látja, hogy nem tágitok. Pizskos körmökkel, viseltes fehér ingben, tornacipővel a lábán flegmáskodik velem, aztán végre szót értünk, és éppoly közönyösen otthagy. Fél óra múlva úgy tolja elém az egyébként jó illatú ételt, mintha gályarabnak adna enni. A várt ember nem jön, a pincér pedig éppoly unottan becsap.

Montenegró.

Ezek között az emberek között a délután kétórai találka körülbelül annyit jelent, hogy „ma találkozni fogok valakivel”. Ma! Nem pedig kettőkor.

Nincs már erre berendezkedve az ember...

Sétálok inkább egyet, ha már erre hozott az utam, mert szép a városka, csak ki kell képzeletben vonni belőle mindazt, ami újkori és jugoszláv itt. Szépek a parti paloták, módosságról beszélnek, azokról az időkről, amikor ez velencei üvegárú, arany-holmi, fűszerek és más ritkaságok egyik európai elosztóhelye volt. Rakodómunkásoktól volt zajos egykor ez a tér, cifra öltözékű mágnesek kötöttek üzletet egymással, és itták az áldomást a csapszékben darutollas kalapban, csiszolt üvegpohárból, nehéz, köves gyűrűkkel az ujjukon. A gyönyörű gótikus templom tornyát is megcsodálja az ember. Földrengések és politikai viharok ellenére is áll. A hozzá tartozó templomépület azonban leomlott. Romjai között gyom nő, vad fügebokrok... kecske kérődzik. A keskeny, macskaköves sikátorok dél-olasz képet idéznek, csak ez az ablakokból minduntalan előszűrődő és ideget borzoló zene ne rontaná el az idillt!

A vendéglő mellett kötöttárugyár éktelenkedik. A kikötő erődítménye és kaszánya volt egykor ez az épület. Bájos kis középkori kápolnáját raktárnak használja a gyár. Nem tudom, mit pakolhattak ma az oltárra villás targoncával. Az öböl üveges szemmel mereng, hullámaival a faragott kőszegélyen babrál, mint aki nem tudja mire vélje az egészet. A víz sötétzöld az algáktól. Valami mosóporgyár eresztette bele a szennyvizét a Titó-évtizedek teljes tartama alatt.

Montenegró.

Más szózatú, más keblű nép...

*

Annyira ajánlotta valaki Umberto Eco két könyvét, a rózsásat, meg az ingásat, hogy megvettem mindkettőt ötven dollárért. Sajnos, ilyen drága Amerikában a könyv.

Nagy sikerű, vaskos könyvek, milliós példányban fogytak el Európában.

Nem tudom, mi ütött belém, vagy ezekbe a könyvekbe, de nem tudtam végigolvasni egyiküket sem, pedig akartam, sőt nem is szégyellem magamat ezért. Ne hömpölyögjön nekem senki, vagy megmondja, mit akar, vagy hallgasson, mert sok a dolgom.

Nem volt tehát jó vásár. Sőt, nem hogy nem volt jó sem anyagilag, sem pedig mondanivalóját illetően, hanem csapnivalóan rossz vásár volt, ugyanis néhány hónappal a megjelenésük után már a járdán árulták a fennmaradott példányokat a zugárosok a maguk kis asztalkáiról. Egy dollárért darabját.

A kultúrguta kerülgetett

Úgy látszik a piackutatós és közgazdászos könyvipari termelés- és elosztás amerikai masinája is katasztrofálisan el tudja magát számolni néha a nagy tudományossága ellenére is, ugyanis itt is milliós példányszámban nyomtatták ki, mert ugyebár, ha nagy sikere volt a tengeren túl, akkor borzasztó nagy profitot jelent itt Amerikában is, még hozzá hét-, vagy nyolc számjegyű profitot! Annyira el tud vakulni a kapzsi kalmár-szemlélet, hogy végül csakis a mesés számok víziója felé rohan eszelősen, noha betűkről van szó ebben az „üzletágban”, gondolatokról, ízlésről, egy bizonyos kultúrkörhöz való tartozásról, vagy nemtartozásról. Meg egy közönségről is, amely sem nem művelt, sem nem sznob, sem pedig nem érdekelt a Templáriusok ügyét illetően, mert nemcsak nem tudja, kifélék voltak azok, hanem egyáltalán nem is törődik vele...

Hogy őszinte legyek, én egyáltalán nem törődöm vele.

És ezzel a közönséggel sem.

*

Maffia... Talán mi is így csináltuk, mielőtt a kamaszkorba léptünk volna: banda, teljhatalmú vezér, aki kemény öklével egyből orrvérzést tudott előidézni. És az a szigorú hierarchia!... A belső fegyelem! A rivalitás, a becsület, és a banda hasonlíthatatlan összetartozása!...

Némelyik nép lelki színvonala eddig fejlődik csak ki.

Az amerikai is legszívesebben tornacipőjét viseli és baseball sapkát hord hátra csapott simlédérrel szakállas korában is. A franciának azt mondod: „élet”, és majálisokra gondol, meg a könnyű borokra és a könnyű lányokra, és zabál, és szeretkezne örökké... Az angolnak talán a pizsamája is szertartásosan mellényes, keménykalapos... Az orosz ember, mint naiv parasztyerek jelenik meg képzeletemben, a spanyol, meg mint mindent komolyan vevő ember, aki tánc közben is feszesen zord, mint aki kardot nyelt...

Érdekes játék népeket, mint különböző korú gyermekeket nézni...

*

Nietzschének „A munka dicséretéről” szóló elmélkedését olvasva a proli látomása rémlik fel az emberben. Azt mondja, hogy „...a munka glorifikálása és a munka áldása körüli véget nem érő hozsannázás, és a közjó érdekében kifejtett áldozatkész aktivitás dicsőítése mögött egyfajta félelmet fedezünk fel: az individualizmus minden lehető formájától való félelmet.”

Aztán, így folytatja:

„...a munkába temetkező ember a lehető legjobb modell, mert a látástól vakulásig való foglalkoztatás mindenkit kordában tart, és ugyanakkor határozottan elejét veszi minden okoskodásnak, (szellemi tevékenységnek), a ‘hiú ábrándoknak’, valamint az önállóság után való sóvárgásnak, ugyanis a munka óriási ideg-energiát emészt el attól, ami amúgy szellemi aktivitásra fordíthatna: reagálásra, részvételre, töprengésre, álmodásra, aggódásra, törődésre, szeretetre, gyűlöletre... A taposómalmos foglalkoztatottság a nagyon szépen megénekelte ‘dolgozó’ elé mindennap odateszi az apró célokat, és ugyanakkor megenged és biztosít egy sor apró kielégülést” - hangzik Nietzsche szava olyan aktualitást sugallva, hogy egy pillanatra jóformán elfelejtjük a tényt: majdnem egy évszázaddal ezelőtt fogalmazta meg ezeket a gondolatokat.

A látnok szólalt meg benne? Vagy a „világ proletárjait” egyesítők lopták tőle a receptet?

Valószínűleg mindkettő igaz.

A látomás, mindenestre, megvalósult. Létrejött a napi apró célokkal és apró kielégítésekkel *kezelt* réteg, amelynek szíve mélyén nagyon is elég a foglalkoztatottság tudata és a vele járó apró kielégítések biztos esélye. Magyarán, a proli teremtmény lett meg. Sőt annak keleti és nyugati variációja is megteremtődött. Sőt, hogy őszinték legyünk, nemcsak egy réteg teremtmény lett meg, hanem egy világ prolisodott el. Kitűnően igazolja ezt a volt szocialista országok népeinek esete is. A rendszerváltozás adta hirtelen megtáruult lehetőségektől (a szabad maszekolás nagy alkalmától) okvetlenül azt várta volna az ember, hogy mindenki megkönnyebbülten sóhajt és lélegzik fel, de nem az történt. Első pillanatban valóban megkönnyebbüléses volt az a bizonyos sóhaj, ám a dolgozót dicsőítő szisztémában felnőtt generáció (vagyis nemzetek sora) előbb-utóbb úgy zavarba jött, mint még soha. A legtöbb sóhajtás végül a régi szép idők visszavágásáért hagyta el a „dolgozó tömegek” keblét. És pánikot is takart, mert a magyar, a

keletnémet, az orosz és a többiek egyáltalán nem találták fel magukat a nagy szabadságban. A biztos és kényelmes semmittevés volt a világuk, a „dolgoztatunk és fizetgetnek” vidám egyenlete, amelynek a kielégülés-oldalán ott volt az olcsó lakbér, az ingyenes orvos, a névleges árú gyógyszer, a stabil taposómalom, stb. És nemcsak sóhajt ez a generáció, és nemcsak sóvárogva gondol azokra a bizonyos régi szép időkre, hanem képtelennek is tudja magát a szabadvállalkozásra, ami voltaképpen annyit jelent, hogy képtelen önmagát, mint individuumot, vagyis mint teljes embert felfogni. Borzasztó dolog azt hallani, hogy mostantól fogva azt csinálhatsz amit akarsz, kócerájt nyithatsz, sőt kinyithatod a szádat is, véleményt mondhatsz, politikát befolyásolhatsz, és egyáltalán, annyira viheted most már, amennyit valóban érsz, ha egyszer ez az ember sohasem hallotta, hogy azt csinálsz, amit akarsz, mert mindig azt csinálta, amit mondtak neki. Fentről.

A dolgozgató és fizetgető szisztéma tehát valóban alaposan elejét vette az önállóság utáni sóvárgásnak. A szocialista embertípust is karakterizálta ezzel Nietzsche, a széles néprétegek siralmasan üres, termelő-zabáló nyájja tett tömegét, amely, mint mondja, „végül is biztonságot lát a szisztémában és stabilitást talál, sőt előbb-utóbb és következésképpen ezt a fajta biztonságot (értsd: azt a langyos pocsolyát, amelyben már sekélységénél fogva sem lehet elsüllyedni) érzi legmagasabb eszményének és istenségének.”

Meglepetésre azonban, téves következtetésre jut Nietzsche, amint tovább vezeti gondolatai szálát. Úgy véli ugyanis, hogy a munkást hozsannázók azért éneklnek minden hangszóróból a munka dicséretét, (és teremtenek egyfajta andalító biztonságérzetet), mert félnek, hogy különben a „dolgozó” egyszer csak gondolkodásra adja a fejét és ezzel veszélyessé válik. Ami rendjén is van eddig, de úgy folytatja Nietzsche, hogy előbb-utóbb és szinte törvényszerűen, meg is jelenik majd, még hozzá tömegesen a gondolkodó individuum, mert dolgok másként nem is történhetnek.

Nos, nem az jelent meg. Egyáltalán nem az. A világ proletárjai jelentek meg.

Úgy látszik a gondolkodás egyik legnagyobb, sőt legeredetibb géniusza sem tudta elképzelni, hogy (körülbelül száz év múlva) a munka hozsannázása nem marad meg csupán dallamnak, hanem egy kultúrának, egy civilizációnak lesz majd az alaphangja és strukturális motívuma, sőt mi több, - fundamentuma. A munka dicsőítése ugyanis kitűnő fordulatot és előkészítést adott ahhoz, hogy leegyszerűsíthető legyen kultúránk és civilizációnk egy szimpla kis közgazdasági képletre: a termelés és fogyasztás szükségszerű egyensúlyára.

És éppen ez történt.

A gyár- és supermarket-világ teremtdött meg közben, amelynek alapköve és „értelme” és jóformán legfőbb istensége a termelés és fogyasztás egyensúlyának kínos-pontos fenntartása. Ha a fogyasztó nem termel, vagy a termelő nem fogyaszt, avagy nem pont annyit, mint amennyit kellene, egy egész civilizáció kerül végzetesen kockázatos helyzetbe.

Ilyen abszurd és beteg világ lehetőségét a legeredetibb gondolkodó sem volt képes gyanítani. Nyilvánvaló tehát, hogy ennek a világnak az emberét sem tudta pontosan elképzelni, mármint azt, hogy az elvárt *veszélyes, mert gondolkodó* individuum helyett a tömegember jelent meg, még hozzá világot beborító tömegességgel. És a tradicionális értékrend is a sárga földig megváltozott közben... Fogalmak, amelyek egy civilizációt tesznek értelmessé, vagy amelyek egy világot tesznek lakhatóvá, mint például: erény, alkotás, gondolat, becsület, felebarátság, stb. értéke tökéletesen ódivatúvá, sőt nevetségessé vált, és megjelent a tömegember által felfogható egyetlen értékrend: az árcédulákon lévő számok.

Csak fantasztikus rémfilmírók, nem pedig filozófusok tudtak volna elképzelni egy világot, amely sajnos ma mindennapi realitásunk. Tömegemberiség, a termelő-zabáló emberiség... Ez a világunk ma már.

A klasszikus proli és a mai „ember” között semmilyen lényeges különbség sem fedezhető fel. Éppen a lényegben nincs különbség köztük. A differencia csupán annyi, hogy az utóbbi az előbbinek a „fejlettebb” variációja.

A klasszikus proli még hallotta, sőt komolyan is vette, hogy vannak valahol nagy eszmék is, hogy vannak komoly emberi normák, sőt van Isten is valahol, sőt azt is tudta, hogy van valami, amit szakmai büszkeségnek nevezünk, továbbá azt is tudta, hogy az életben kemény munkával kell megfizetni az örömeiket. Feltette tehát a micisapkáját, és elment a gyárba, utána pedig kéjjel és két deci fröccsel becsülte magát, mert úgynevezett dolgozónak, nem pedig gondolkodónak nevelték. Felerészben munka volt számára az élet, és felerészben - kielégülés. Később azonban megjelent a tévé előtt tespedő proli, aki már otthon, és papucsban iszogatta a sörét. Aztán, esetleg már kocsis is állt az állami lakása előtt. Majd esetleg iskolát is járt az új proli, ámbar nem azért, mert tehetségének követelése sarkallta, hanem mert az iskolázottság nagyobb kocsit, nagyobb házat, nagyobb, szebb és csillogóbb holmik könnyebb megszerzését ígérte. (Nagy különbség ez.)

Lényegében tehát ugyanaz maradt ez az ember: emberszabású valaki, akinek semmi lényeges sincs a fejében, legalábbis semmi más, mint magazinműveltség, tévéműveltség, meg az, hogy miből mit lehet kihozni, vagyis milyen élvezetet vagy rangot jelentő valamit lehet kimazsolázni az életből. Az ember előtt megjelent az Élet, mint az élvezetek lelőhelye, mint az egyszeri alkalom a gyönyör újabb és újabb formáinak kicsikarására. Mert ugyebár, a halál után semmi sincs...

Szó sincs itt már olyan badarságokról, mint például: gondolat, alkotás, méltóság, erény, szülőföld, eszme, stb... vagy a földműves kemény, de sokkal igazibb világáról, amelyben a nép lelke maradt fenn és plántálódik tovább népdalok, népmesék, mondák szellemének ébrentartásával... Ez itt már a *kaparjkurta* világa. A következő generáció pedig már azt látja csupán, hogy a cél a pénz és a kielégülés egyensúlya, ha nem éppen úgy fogja majd fel, hogy maga a kielégülés az élet igazi célja. Ez a generáció már alig érti ide a küszködést és a verejtéket, ami a kielégülés minden formájának ára volna.

A proli élvhajász variációja jelent meg máris, mégpedig éppoly tömegesen. És valóban, a termelj és zabálj párosnak az innenső végén ott a sok csillogó-villogó elektronikus csiribiri, meg a gyors autók óriási választéka, ott az éjszakai élet csábítása is, az italozás, a dínomdánom, az édes élet ábrándja, ott az utazás nagyvilági kalandja is, stb., vagyis ott van a láthatáron a kielégülés összes rafináltan modern mézesmadzagja.

A kielégülni, sőt már csakis kielégülni akaró senkik világa alakult ki.

Nem okvetlenül hord ez az ember micisapkát, és nem okvetlenül jár gyárba. Meglehet, hogy főorvos, vagy főszerkesztő az illető. Egyaránt mindenki azzal méri magát az árcédulás világban, hogy az életből (amit az elérhető örömek forrásának hisz, nem pedig az alkotás nagyszerű alkalmának vél) mit tudott „kihozni”. A balatoni villa sem hajlék voltaképpen, hanem az önmegvalósítás bizonyítéka: „Ide süss, ekkora luxust tudtam kimazsolázni az életből” - mondja ez a proli, és majd szétreped az önelégültségtől. Önbecsülést jelent a sikeres „megszerzés”, függetlenül attól, hogy miként szerezte meg... Egyáltalán, a megszerzés élménye annyira kizárólagos fontosságúvá vált a kor emberének, hogy csontja velejéig érzi magát dugába dőltnek akár a főorvos is, ha csak Fiatra tellett neki, nem pedig Mercedesre. Ahogy a süvölvény is savanyúan tekint a nagyvilágba, ha csupán marihuánára futotta neki,

nem pedig valami keményebb anyagra. Ennek a kornak az emberéből tökéletesen hiányozni kezd mindaz, ami emberré teszi az embert. A család és gyerek, mint cél, az alkotás mint cél, a méltóság, mint cél, a haza, mint cél, és egy egészséges világ, mint cél. Ez az ember végül már csak élvezni akar, és minden tekintetben kielégült akar lenni.

Az élvező senki, nem pedig a törődő, alkotó és gondolkodó ember teremtdött meg tehát. Mert a termelés- és fogyasztás alapképlete (amint egy civilizáció alapképletévé válik), automatikusan és megállíthatatlanul termeli ki az új prolit, aki ki akar elégülni, és voltaképpen mást nem is tud, vagy akar.

Amerikában élve, az ember bámul már nem is az itteni, hanem az odahazai ifjúság eszményein. Levelek jönnek: „Küldjél nekem egy komputert. Nagy képernyővel, színessel.”

Ilyen egyszerűen: „küldjél nekem”. Vagy: „Küldjél nekem három farmernadrágot a következő méretekkkel, mert megígértem két legjobb barátnőmnek is... Kösz. Szia.”(!)

Nemrég vendégül láttam unokaöcsémet. Tanult fiú, mérnök. Gondoltam, iskolába is teszem, hogy javítsa fel angol tudását. Közben, amint mondani szokás, elől-hátul kiszolgáltam, mert hát az embernek nem sok művelt rokona van. Hat hónapba és körülbelül ötezer dollárumba került ez, és egy jókora csalódásba. Intellektuel rokonom ugyanis nem annyira a nyelvet látta fontosnak, mint inkább a bevásárlás alkalmát (az én pénzemen), hogy mindenkinek fennakadjon a szeme a sok amerikai cucc láttán, ha hazatér. És még valamit akart, amire nem gondoltam. Távozáskor, csomagjait nyögve cipelve megjegyezte halk mormogással, hogy voltaképpen mindig a Rocky Montains-t akarta látni, nem pedig New Yorkot. Őszinte vallomás volt ez, csakúgy, mint őszintén volt evidens számára, hogy mellesleg egy nyaralás a Rocky Mountainban is kijárt volna neki.

Egyszerű ez: Vágyom valamire, és megkapom azt.

Mondtam neki: OK, gyűjtsél egy csomó pénzt, és látlak jövőre.

Akkorára meresztette a szemét, hogy olyat még nem láttam. Azt hitte, viccelek, mert komolyan senki sem gondolhatja, hogy dolgozik az ember, összerakja a pénzt, és...

Alapképletnek nem túlszimplifikált dolog ez. A mai ember egyszerűen, csak - vágyik. Az élvezet élményére. Csak úgy, egyszerűen! És tökéletes kiszolgálásra is. Mert „kijár” neki. A New York mocskos járdáján alvó lakástalan alkoholista is káromkodva hajítaná el, ha például magyar cigarettával kínálnád meg. Mert a magyar ipar még nem tud olyan jót előállítani, amivel itt a társadalom a legszemetebb embert is traktálja. Amitől persze a szemétember megmarad szemétembernek.

Valójában, az igényes élvező senki meghatározása illik a mai kor emberére. Minden szinten. Keleten is, Nyugaton is. Az igényes élvező pedig nem más, mint az igénytelen proli modern változata, azzal a járulékos különbséggel, hogy míg a klasszikus proli önmagát azzal is mérte, hogy mennyire jó a szakmában, a mai már csak élvezni akarja a... gyümölcsöt. A társadalmi termelés gyümölcsét. Más gyümölcsét. Csak úgy! Mert „kijár” neki. Némelyikük a más által vásárolt kocsit is élvezni akarja. Tehát, ellopja. A más pénzét is élvezni akarja, tehát leüt és kifoszt az utcán, akár a fényes nappal is. Az új prolinak tehát távolról sincs már annyi méltósága, mint a réginek. Élvezőgép, emésztőgép, bélgép, kérkedőgép. A proli parazita változata az illető, akinek persze elvei, hazafisága, hite, eszményei még véletlenül sincsenek, ugyanis az agymunkával járna, és az új prolinak minden bűdös, ami *munkával* kezdődik. Nem beszélve az agyáról! Enerváltan tekint ez az ember mindenre, ami nem a zsigerek kielégítését szolgálja. Az alkohol, a szex nagyon fontos, mert kielégülést ad. Minél több, minél rafináltabb, annál jobb. Gyereket meg szüljön és neveljen más. Az *munka* volna. És felelősség. És lekötöttség.

Például, az amerikai állami hivatalnoknak valamikor sok szép gyereke volt, mert példás családi élettel is kellett bizonyítania egy kvalitást, ami méltóvá tette egy magas megbízatásra. Ma már nem is nagyon szólnak, ha elvált az illető egyszer-kétszer. Sőt, ha iszik, az sem olyan nagy baj, sőt a kicsapongás se nagyon. Egyetlen komoly kritériuma van ma a jó állami hivatalnoknak: ne használjon drogokat. Meglehet, hogy a következő lépcső az lesz, hogy ne használjon kemény drogokat. A marihuána máris előfordul itt-ott a magasabb körökben is, és talán a kokain is, hiszen évekig tart, míg alaposan kimosódik tőle a hivatalnok agya.

Ahogy haladunk, fogadni mernék, hogy ha pillanatfelvételt készítenénk a világról öt perccel a mi kis civilizációnk összeomlása előtt, csakis trógerul öltözött embereket látnánk a képen, akik ugyancsak tróger módra öltözött embereknek árulnak tudományos rafináltsággal előállított drogokat.

Sem nem amerikai, sem nem magyar tendencia ez a lejtőn lefelé tartó *liberalizálódás*. Az újfajta proli diagnózisa ez és a leprolisodó világé.

Ezt az embert aztán nagyon könnyű megvenni, és orránál fogva vezetni egy Új világrendbe, vagy akár levezetni is a térképről, csak mutogatni kell neki a modern mézesmadzagokat. És semmi sem könnyebb ma, hiszen civilizációnk eszeveszetten termeli és ontja az élvezetre való és jóformán csakis ilyen vagy olyan élvezetre való dolgokat. Sőt, egyebet sem tud, vagy hajlandó termelni, mert abban van az üzlet. Ha igazán kell, ha nem, az áruház keblű világ ontja, tukmálja, reklámozza és utánunk dobja... Természetes tehát, hogy e kor embere kényre-kedvre turkál a sok „földi jóban” és természetes, hogy az elhájásodott proli egyébbel sem törődik, mint a kielégülés lehető legfelsőbb fokával, amit csakis a legutolsó divatú holmik és bódítószerek adnak.

A probléma azonban az, (és ez a baja a fogyasztói társadalomnak), hogy tökéletesen félreérti korunk a dolgokat. Ugyanis nem az a baj ma, hogy nincsenek elég anyagi javak. Egyáltalán nem az a baj. A kopottas ruha, a megtalpalt cipő, a megtákolts háztető, a rövid szalonna nem mai probléma, hanem a tegnap(!) világméretű problémája volt. Meg is oldódott ez gépesítéssel és tömeges termeléssel. Viszont, mint egy ósdi szisztémára programozott masina, a világ-gazdaság gépezete továbbra is a régi leckét darálja, és ontja magából az immár szükségtelen és túl sokat. A régi leckét ma már olyan népek is ragyogóan megtanulták, mint például Japán, Korea, Tajvan, stb., amelyek történelmileg sohasem vettek számottevő részt a világ gazdasági vérkeringésében. Sőt, ma vidáman zsebre is vágják a klasszikus ipari államokat: Angliát, Amerikát, a németeket és a többi, mert olcsóbban, jobbat és többet tudnak produkálni.

Ugyanígy, a mai proli génjeinek az emlékezetében is a tegnap(!) szűkösségének rémálma él még. És egyebet sem tesz, mint habzsol, harácsol. Mintha ettől válna igazán emberré.

Az úgynevezett új típusú emberről, akiről annak idején annyit, de annyit tanultunk a szemináriumokon, egészen más sült tehát ki, mint a mozgalmi zsargonnal soha igazán meg nem határozott típus. És még valami valósult meg, amiről viszont egy kukkot sem tanultunk azokon a bizonyos szemináriumokon és máshol sem:

A világ proletárjai - végül is - egyesültek.

Vagy másképpen szólva, a világ farmernadrágot öltött, és egyöntetűvé vált a szánni való proliságban.

Hogy hová vezet ez, csak egy új és mégbölcsebb Nietzsche tudná megmondani.

Ha egyáltalán figyelne rá bárki is.

*

Éjjel igazán szép New York. A nagy hídról. A fényeknek ez a pazar játéka egyszerre teszi a látványt eleven levelezőlapszerűvé és valószerűtlenül káprázatosná. Pedig csak annyi az egész, hogy otthon vannak ilyenkor az emberek, és ég a villany. Úgy körülbelül tíz-húszmillió.

A rosszmájúak azt mondják, éjjel azért is gyönyörű, különösen ilyen messziről, mert sem a feketék nem látszanak, sem pedig a csótányok billiói, ami nem káprázatos, nem éjjeli és nem tünemény, hanem mindennapi valóság.

*

Egy okos ember azt mondta egyszer: Nem az írott törvényre kell koncentrálni. Az íratlan törvényeket kell betartani, mert azok az igaziak. A többi már magától jön.

*

Fiatal koromban csakis zajos eszpresszóban, vagy kimondottan „bolondokházi” szerkesztőségi nyüzsgés közepette tudtam írni.

Ma szinte templomi csönd kell körülvegyen.

Mintha a hallásom vált volna közben sokkal érzékenyebbé, vagy talán a látáshoz kell a csönd...

*

Franco még élt akkor. Svédországi cégem egy rövid és érdekes mérnöki megbízatást kapott Barcelonában. Nagyon vonakodtam az odautazástól, mert észrevétlenül is agymosottá válik az ember, ha gyermekkorától felnőtt koráig egyébről sem hall, ha Spanyolország került szóba, mint a véreskező diktátorról, lámpavason lógó ártatlan emberekről és a Guardia Civil mindennapos rémtetteiről.

Végül mégis elmentem.

És Európa legtisztább városát találtam, finom árukkal tömött üzleteket, bámulatosan békebeli kiszolgálást, fegyelmezett, nagyszerű népet, amelynek a kriminálstatisztikája pironkodva ismerte be, hogy a nullánál egy pár század százalékkal több a bűnözés.

Jólét, keresztény demokrácia, népes családok, sok gyerek, napfény és béke. Ezt találtam. És mindenütt a sarkon álló Guardia Civil legény volt a legkészségesebb útbaigazító, ha eltévedtem. Spanyolországba járt Európa tengert és jó életet élvezni. Miközben a világ sajtó-szennycsatornája változatlan intenzitással árasztotta a mocskot az „irgalmatlan fasiszta terrorról”, és miközben a például a legnagyobb teherautógyárban, ahol a megbízást kaptam, minden főnök zsidó volt, és minden mérnök, rajzoló és munkás pedig egyszerű spanyol. És áradt és áradt a szó-szenny a sajtóból, mert nem lehetett megbocsátani, hogy Franco leverte a vörösöket. Valakik nem tudták ezt megbocsátani.

Fájó szívvel és rengeteg jó élménnyel hagytam el Barcelonát, amikor véget ért a megbízatás. A Ramblas emlékét vittem magammal: a platánok szelíd sorfalának békéjét és a tengerszagú szellők nyáresti melegét.

Pár év múltán ugyanazt a tengerre vezető sugárutat látom a tévében, ahol egykor naponta sétáltam. Franco meghalt, és platánjaim alatt vörös csillagos zászlókkal és sarló-kalapácsos táblákkal handabandázó csürhe menetel...

Patkányok özönlötték el ezt a finom várost... és a bűnözés is magasba szökkent.

Oda se megyek még egyszer.

*

Franco valóban kemény valaki volt. Győzelme után nem sok szava lehetett a vörösöknek, de az indirekt vonal továbbra is aktív maradt egy darabig: a szakszervezetek hol itt sztrájkoltak hol amott szabotáltak és bujtogattak...

Franco legokosabbnak látta, ha összehívja a szakszervezetek vezetőit. Egy üres papírlappal várta őket és megkérdezte: „Voltaképpen mit akarnak önök?”

„Nyolcórás munkát, nyolcórás szórakozást, nyolcórás pihenést...”

„És még mit?”

„Munkát mindenkinek, az állások biztonságát, nyugdíjat, társadalombiztosítást...”

„És még mit?”

Persze előbb-utóbb kifogytak a vezetők a tipikus és hangzatos szakszervezeti kívánalmakból.

Franco mosolygott, felírta a kívánalmak gyűjteményét, és nem csupán megígérte azok teljesítését, mint általában a politikusok szokták, hanem úgy ahogy volt, törvénybe is foglalta a listát, és az alkotmányban rögzítette az egészet.

Igaz, hogy hozzátette:

„Minthogy pedig most egy csapásra mindazt elérték, amiről szakszervezetek valaha is álmodni voltak képesek, a szakszervezetek léte automatikusan szükségtelenné vált. Menjenek tehát szépen haza, és nem akarok többé szakszervezetről hallani.”

Elhűltek a vezetők, mert a szakszervezeteknek igazándiból nem a sablonos jelszavak megvalósítása a célja, (azok csak a tagság és a tömegek édesgetésére és mozgósítására valók), hanem a társadalmi bomlasztás világszervezetének globális álmán dolgoznak, a kormányok zavarkeltéssel való megingatásán és állandó sakkban tartásán.

És azonnal megkezdődtek a *földalatti* szakszervezeti gyűlések.

És Franconak nem tetszett ez.

És börtönbe kerültek akik az állam és a rend ellen szövetkeztek továbbra is.

És ez volt „megbocsáthatatlan”. Többek között. És más, hasonló rendteremtés.

*

Érdekes világcsúcsokat tud az agymosás-technika elérni. Amerikában 250 millióból 249,5 milliót nevezhetünk divatos szavukkal az Utca Emberének. Ezeket valóban mindenné akarta tenni a szisztéma, csak művelté nem, tehát igen rafináltan olyan eszményeken, tévéműsorokon és magazinokon nevelte fel őket, hogy más nem is sülnetett ki belőlük, mint siralmasan szűk látókörű, hájas és buta utcaembere. Meglepetésemre azonban, a mesterségesen előállított szűk látókör nem csupán a társadalom-piramis alsó és széles rétegeire jellemző, hanem ott csillog a tenyész-butaság a piramis csúcsán is.

Eszmecserét folytattam nemrég egy hallatlanul csinos ismerősömmel, akinek nemcsak a színésznői szépség és az elképesztően tökéletes vonalú láb az erénye, hanem például olyan érdekesség is, hogy perfekt írja és beszél az angol, a német és a francia, a szerb, és az örmény nyelvet, (a három más nyelven kívül, amit még nem egészen bír anyanyelvi szinten), és úgy melleleg, professzor New Yorkban a Columbia egyetemen. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy alig töltötte még be a harminc évet, világos, hogy nem éppen hétköznapi jelenséggel van dolgunk.

Átadtam hát neki tanulmányomat, amely a nemzet, a nacionalizmus és a nemzeteszme fogalmát próbálja tisztázni és definiálni, méghozzá azzal a balga reménnyel adtam át neki, hogy értelmes véleményt hallok tőle, hiszen az egyetemen éppen politológiát tanít.

Alkalmasabb szakértőt, ha akartam volna, se tudtam volna találni gondolataim felülbírálatára, nem mintha nagyon nagy szükségem volna felülbírálatásokra ebben a témában. Valójában nem is adtam volna neki oda, de egy korábbi alkalommal, amikor megpróbáltam kipuhatolni tőle a hivatalos amerikai álláspontot a fentiekről, megkérdezvén tőle, hogy mi a *nemzet* hivatalos és tudományos definíciója, a szimpla kérdésre azt a furcsa választ kaptam, hogy sajnos nincs rá sem egyértelmű, sem pedig végleges, vagy jó definíció.

Nesze neked!...

Gyors fordításban annyit tesz ez, mintha egyetemen tanítanak a mezőgazdaságot anélkül, hogy a talaj vagy a növény fogalmával tisztában lennének a professzorok, és az egész szakma úgy általában. Érdekes helynek látszik Amerika a maga kis politológiájával is.

Ilyen furcsa válasz után sok okosra tehát nem számíthattam, Szivárványtársadalomról, nyílt társadalomról, új világrendről papolt, mintha magazinból olvasná.

Tanulmányom alapgondolata az volt, hogy hosszú történelmi folyamatban alakulnak ki a nemzetek igen sajátos egységekké, sőt azt is megkockáztattam, hogy a nemzetek végül genetikailag is mind egységesebbé válnak, és a nemzet úgy viselkedik, mintha különleges, sajátos élőlény lenne: önfenntartási, fajfenntartási ösztönnel, alkalmazkodóképességgel, túlélési szándékkal, regenerálódással, memóriával, intelligenciával, stb.

Ennek egyenes folytatása pedig az, hogy a nemzet a maga nemzettudatával egyenlő, tehát nem vérségi ok a kohéziója, hanem a közösen átélt történelem adta közösségtudat. Magyarán, ti ezen és ezen mentetek keresztül, és lélekben, karakterben, gondolkodási módban, valamint a génjeitekben felhalmozódott élmény-bank hatására azzá váltatok, amivé történelmetek formált benneteket, mi meg a magunk kálváriáján formálódtunk azzá, amivé lettünk. És nem vagyunk egyformák. És nem is leszünk egyformák soha. Igen egyszerű ez. Az egyik nép például szélahámos kalmárrá formálódott a történelme folyamán, mások meg esetleg verekedősekké váltak, mert hiszen mindig verekedniük is kellett... stb. stb.

E simának és ésszerűnek tűnő meghatározás persze túlságosan messze tud vezetni. Azt is jelenti (és a neves politológus azonnal neszelte is a „nem kívánt irányt”, sőt a tilalmas irányt), hogy a sajátos út, vagyis a közös történelmi élmények sora határozza meg *a nemzet természetes és követendő* - és igenis - saját útját is, mint egyetlen igazi, további irányt.

Ilyen szavakat kiejteni manapság a pennából borzalmas eretnekségnek számít a hivatalos politikatudomány gondolatvilágában, ugyanis egy (alattomos) szándék sokkal inkább egy világnyáj-világakol kialakításán sáfárkodik, semmint egy olyan világot favorizálna, amelyben önmagukat tisztán látó, harmonikus és sajátos népek élik saját életüket békésen és vidáman kooperálva. (Amint ez természetes is lenne, ha világuralmi mániákus háttérhatalmak nem facsarnák meg a dolgokat a természetellenesség irányába.)

Az ilyen módon felfogott *nacionalizmusban* a világon semmiféle „átkosat” nem vagyok képes látni. Viszont bámulattal tölt el a politikusvilág bravúros, sőt kétségbeesett (és sikeres) manipulációja, ahogyan végül is rémmé tették ezt a szót.

A hölgy végképpen nem szerette a gondolatmenet ilyen „veszélyes” területre való vezetését.

A nemzettudat meghatározását pedig teljesen furcsa dolognak tartotta, talán mert szegény feje, amerikai lévén, egészen egyszerűen, képtelen megérteni, mi az igazi *nemzet*, miért történelme határozza meg a nemzetet múltjával, lelkével, jövőjével, követendő útjával együtt. Olyan országban nőtt fel ugyanis, amelynek nincs történelme. A kétszáz éves cowboyos, vagy szupermarketos lét nyilvánvalóan nem lehet számtevő közös történelmi élmény. A kontinensnek, mint szabad prédának fajirtással való megszerzése sem valami nagyszerű történelmi tény, amire nagyon emlékeznének a gének, vagy amire szívesen emlékeznének. Az Észak-Dél háború (mint egyetlen igazi történelmi élményük) is inkább a vérengzés és testvérgyilkosság szégyenérzetét kelti, semmint hazafiságot és összetartozást sugall.

Mi más történelmi élménye volt még ennek a népnek? A „haza megvédése” Vietnámban? Koreában, Panamában? Irakban?...

Mert ez az, amit magába pillantva talál az amerikai. Tehát nem pillant magába. A demokrácia nagy hazájának és példaképének hirdeti magát inkább, a nyílt társadalom szószólója (otthonosan is érezné magát egy világban, amely ugyancsak jellegtelen és butává züllött), ugyanis sosem tapasztalta meg az amerikai azt, ami minden európai vagy nem európai népnek evidens és gyönyörű: azt a zárt, kerek, értelmes és nagyszerű egészet, amit *hazának* nevezünk. Csakis a nyílt és kontinentális méretű zsidóvásár-múltat élte át „történelme” folyamán az amerikai. Neki az a haza: az utcaemberének, a kuncaft-típusnak az áruházvilága. Nem is lehet említésre méltó kohéziója az ilyen „nemzetnek”, ha csak a dollárt nem tekintjük átfogó, nagy nemzeteszmenek. Ebben a tekintetben valóban rendkívül sajátos és egyedi élőlény Amerika. Számunkra világos, egyszerű és mégis szent dolgokról beszél nekik: hazáról, nemzetről, nemzettudatról, stb., és úgy érzed, mintha tyúknak tartanál előadást az atomfizikáról. Akkor is, ha politológiai professzor az illető. És intelligens és gyönyörű, és olyan lába, valamint olyan „hátlunézete” van, amelyet ritkán lát az ember, sőt a feje is különlegesen szép szegénykének.

Úgy, kívülről...

*

Csodálom Bartók muzsikáját, de nem értem.

Majdnem idegenül hangzik.

Csörömpöl, vijjog, torzul, tombol, jajgat, hogy szinte a velőmet hasogatja...

Bocsáss meg Mester, egyszerű-ágról szakadt vagyok: közmagyar. Ezer évig kongattak harangot a fülemben, megtépte az érzékeny hártát az a bödön-zúgás, és lelkemet már „szent” István megnyomorította: béklyót vert őserőmre a katekizmus, oltárait mind lerombolták, avar templomaimat mind kirabolták, táltosaimat felkoncolták, idegen lovagok sunyi paraszttá gyötörtek, osztrák becsmérelt, magyar úr rúgott és köpött arcon; egem, lelkem és Napkeletemet vesztettem. Nyomorékon és megtaposott kebellet hallgatlak tehát téged...

Sejtem, hogy nem csörömpölés ez, hanem harcok érc-szikkasztása, tudom, talán nem vijjogás ez, hanem nyíl surrogása, meg kard süvítése, és szilaj ujjongás táncol dobjaidon ha mennydörögsz, s ha jajongsz, az a fájdalom sikolt fel a húrról, az a könny zokog a tremolókból, az a gyászszőke bánat bűg, amit csak magyar tud, aki ezt a történelmet végiggörnyedte.

Bocsásd meg fakó, rongyos lelkemet, és mondd el egyszer hangjaiddal, a dallamok keleti szóttesének jelképeivel a titkot: hogyan tudtál ennyi gyalázat között megmaradni ilyen tisztának, ilyen ősinek, hogyan voltál képes megmaradni a megszakadt lelkek között tündöklőnek, erősnek, réginek, fejedelemnek?

*

Ha slicced véletlenül nyitva maradt és úgy mész a New York-i utcán, senki sem figyelmeztet.
Mert lehet, hogy te pont így szereted.
Jogai vannak itt az embernek.

*

Még otthon történt, egészen fiatal korunkban. Egyívású barátom megmutatta titkon írott verseit, ahogy Harpagon tenné, ha egy gyöngé pillanatában az egyetlen és megbízható valakinek fölfedné a pincében őrzött öreg ládika titkát, amelyben már évek óta gyűjti kincseit.
Szörnyűek voltak a versek.

Irodalmi szörnyeteg. Nem formailag, mert az még csak jó volna, hanem minden második szava vérzivataros volt valahogyan: velők loccsantak ki bennük, csigolyák csikordultak, belek ömlöttek az ember ölbe, halálordítás, habos száj... Mint aki sohasem tud egészen kielégülni a kín sikolyainak szuperlatívuszaitól.

„Na, hogy tetszenek” nézett rám gyanakvóan is és lelkesen is.

„Hm... Nem vagy te megmetélve véletlenül?” - kérdeztem, mert voltunk annyira bizalmasak, és mert csakis neurotikus lélek megtárlásából ömölhet így és ennyi és csakis gyötres és gyötrem, és soha ki nem elégülés. „Nem kellene inkább valami mással foglalkoznod?” kérdeztem.

„Mással? Mit értesz azon, hogy mással foglalkozni inkább?!”

„Nos, hogy csak egyet említsek, megpróbálhatnád például az ikebanát egy időre”.

„Mit beszélsz? Az ikebanát?!”

„Miért ne! Az is művészet, mert minden művészet, ami végül egy harmóniát tesz az ember elé.” Hosszú szárú virág, rövidebb és még rövidebb virág, meg aztán a színek egymáshoz képesti viszonya... és egy érdekes száraz ág a sok puhaság között. Művészet az is a javából. Igaz, hogy nem mond ki nagyobb dolgot, mint azt, hogy ez a bizonyos kompozíció a HARMÓNIA most éppen egy száraz ágacskaival és három szál virággal fejezi ki, azaz hogy azt mondja voltaképpen, hogy lám csak, a harmóniát ennyiből is össze lehet állítani.

Isten csinált valami ilyesfélét füvekből meg fákból, csak ő nagy darabokkal dolgozott, meg egészen picikkel, meg majmokat is rakott bele, meg embereket és teheneket és zsiráfokat... De ő is tulajdonképpen ezt teremtette: harmóniát. És nem olyan rossz dolog kicsiben ugyanezt csinálni...”

Lágy melódiám nem sokat segített rajta, mert talán a rossz gének, vagy mi...

Idők múltán előbb rendőrségi besúgó lett, aztán a Belügyben dolgozott... én meg azóta is illesztgetem a szavakat, és verem az írógépet, mint aki valamit mindig össze akar rakni.

*

Szinte mulatságosak az orosz basszisták. Saljapin kétségtelenül a világ egyik legcsodálatosabb torka volt, de a hanglemezkészítés technikája abban a korban olyan kezdetleges volt még, hogy különösen olyan emberfelettien erős és gazdag hangot mint az övé, csak torzítván tudott rögzíteni. Ezért „receg” Saljapin hangja minden lemezén, hogy szinte kecsketrillásnak hallatszik.

És azóta is Saljapint játszik minden orosz basszista. Recegtetik a hangjukat, szinte bántóan. Mintha csak kópiák tudnának lenni...

*

És volt egy Móricz Zsigmond.

Azóta minden magyar írópalánta azt a hangot próbálja folytatni, legalábbis kezdetben, és évtizedeket veszít el, mire önmaga igazi hangjához eljut, ha eljut, ami esetleg éppen olyan tiszta lenne, mint a jó öregé.

A leges-legelején kellene tisztában lenni azzal, hogy mindenki más, és mindenki különleges is. És rövid az élet...

A technika világában is hátrányos tud lenni a bevett és ismert út gépies követése. Legalább húsz évet vesztett az autóbusz is a maga „műfajának” kialakulásában, mert egészen más pontból indult ki: a teherautóból.

*

Nem szabad Homo Ludenszt lebecsülni azért, mert játszani szeret.

Ott volt Homo Habilisz, meg Homo Szapiensz, és nagy verejtékezés közepette föltalálta a szárnyprofil. Ez a felül domború, alul meg majdnem egyenes geometriai test aztán úgy viselkedik az áramló levegőben, hogy a domború felső oldalon szívás jön létre, míg a lapos, alsó oldalon alig történik valami. A szívás meg olyan erős lehet, hogy az ilyen szárnyra akár egy repülőgépet is felakaszthatunk, elbírja, fölemeli, és csodák csodájára: repül az egész, mint a madár, csak másképpen.

Homo Habiliszek roppant tudományosan megmagyarázták, (hiszen a tudományban akkor is *bizonyítani* kell, ha a vak is látja, hogy igaz és jó), hogy azért van ez így, mert a fizika szerint az áramló levegőnek a sebessége, nyomása és hőmérséklete *összege* mindig állandó, ám a szárnyprofil megosztja az áramló levegőt: a domború oldalon sebesebben kell szaladjon a levegő, ha lépést akar tartani az alsó felen áramlóval. Tehát, valaminek változnia kell, ha fönt nagyobb a levegő sebessége. És mi más változhatna azonnal, mint éppen a nyomás, mármint a felső oldalon?! A lecsökkent nyomást pedig szívásnak hívjuk. Szívás... lebegés... repülés...

Egyszerű ez.

És akkor jön Homo Ludensz, a kis játékos, felszáll a géppel és borzasztóan tetszik neki, és merő jópofaságból előbb csak vakmerő kanyarokat vesz, aztán pedig fogja magát, és egyszerűen hanyatt fordítja a gépet, és... és éppoly szépen repül! Pedig akkor a szívás egyáltalán nem felfelé tartaná a gépet, hanem nagyon is lefelé.

Homo Habilisz, meg Homo Szapiensz pedig csak áll ott, és tátott szájjal bámulja a tudománytalan esetet...

*

New Yorkban egy magyarországi turista fölényeskedve jegyezte meg a fülem hallatára, hogy itt, az emigrációban mindenki egyszeriben akkora, de akkora magyar lesz, hogy na!

Igaza van.

A hazához való tartozás természetes érzéskomplexuma olyan, mint a levegő. Akkor veszed csak észre, mennyire fontos az, és egyáltalán azt, hogy van, amikor fogyni kezd.

*

A nyugati típusú könyvkiadás meglepően ízléstelen szokása, hogy néha a könyv címlapján is felsorolja az illető író eddig megjelent műveinek a címét is, mintha azt akarná bizonyítani, hogy a jelen „portéka” egy immár kipróbált és bevált árutermelőtől származik.

Elég otromba áruajánlási módszer ez, ha KÖNYV-ről van szó.

Madách volna itt a legnagyobb bajban, mert úgynevezett egykönyvű valaki volt, az pedig nem sokat számít itt, hogy az az egy az egekig ér.

Ez a kor csak barakksorokat és házsorokat látszik ismerni, és se nem számol, se nem nagyon tudna mit kezdeni obeliszkekkel.

*

Semmi sem változott Amerikában... Öreg fehérek ülnek a tolókocsikban, és fehérruhás néger ápolónők tologatják őket.

Fordított esetet egyet sem láttam még.

*

Senkinek sincs annyira a vérében a tánc, mint a négernek. Ha örülnek, táncolnak, ha siratnak valakit, táncolnak, ha politikai tüntetésen vannak, táncolnak, és talán ha agyoncsapod őket, akkor is táncolnak még egy kicsit.

A hülyegyerekek rendszeres tornaórájára kísértem el egyszer egyik New York-i barátomat, mert gyógypedagógiai doktori disszertációjával kapcsolatban tanulmányt kellett írjon egy ilyen tornáztatásról.

Nem érzelmi- és indulati zűrzavaros gyerekek voltak ezek, vagy skizofrének és hasonlók, hanem szellemileg és agyilag fejletlenek, akiknek taknya-nyála folyik, képtelenek a leg-egyszerűbb értelmes cselekedetre, mint például odajönni, ha szólítja őket az ember, sőt sokuknak a menés is gondot jelent, mármint az, hogy előbb az egyik lábbal lépünk, aztán a másik következik, és így tovább...

Iskolabusz hozta őket a tornateremhez, aztán jött az elképzelhetetlenül körülményes átöltöztetés, mert a tornacipő, a trikó és a sportnadrág a tudomány és az állam szerint akkor is kötelező, ha az illető gyerek azt sem tudja, hogy a világon van. És különben is. Így „egészen úgy néznek ki”, mint más gyerekek.

A tornatanár aztán kinek-kinek a képességeihez mérte a testmozgást, mert csoportos gyakorlatról szó sem lehetett. Volt akit karjánál fogva vezettek körbe-körbe a teremben, és még az is sok volt neki, volt aki görkorcsolyát próbált és esett-kelt, mások négykézláb próbálkoztak, vagy éppen a tornatanár vonszolta őket a padlón, és kiabált, hogy legalább kúszni próbáljanak.

Nemcsak tökéletesen hiábavaló küszködés volt ez, hanem látványnak is egészen egyszerűen, -borzalmas. A leggalambepéjűbb ember is azon gondolkodott volna ott, hogy milyen fájdalommentes és irgalmas halál volna jobb válasz a tíz-tizennyolc éves testre, amelynek nincs agya, csak létezik, tele teszi a pelenkát naponta kétszer-háromszor, és a törvény szerint tornáztatni kell hetente egyszer.

Végül a zene következett: diszkó zene, drága sztereóból, (zene, amit én kannibálmuzsikának hívok), a testgyakorlás utáni „levezetésre”.

És akkor történt a csoda, amit nem hinnék el, ha nem álltam volna ott és nem láttam volna, hogy azok a néger gyerekek, akik pillanatokkal előbb a taknyukon és saját, meg egymás nyálában csúsztak a padlón, egyszeriben táncolni kezdtek, riszálták magukat, karjukkal és lábukkal a zenével tökéletes harmóniában és éppoly átéléssel vonaglottak, ahogyan a normálisok táncolnak, ha örülnek, ha temetnek, vagy ha éppen politikai tüntetésen vesznek részt.

Egyetlenegyszer sem lépett a láb rosszul, egyetlenegy kar, váll, fej, vagy könyökmozdulat ki nem esett a ritmusból, és egyáltalán, a tökéletesen normálisak benyomását keltették.

Aztán, a zene elhalt, a varázs eltűnt, és minden fekete gyerek abban a pillanatban éppoly képtelen volt mozdulni, akár rendesen lépni is, mint előtte.

A busz már várt, kivonszolták őket a teremből, keservesen mindet tisztába kellett tenni, visszaöltöztetni az utcai ruhába, és felmosni a termet az emberi váladékoktól.

Azóta biztos vagyok benne, hogy a táncnak, mint aktivitásnak az agyhoz a világon semmi köze sincs. Valószínűleg csakis a gerincvelő intézi az egészet, legalábbis azt a fajta táncot, amely ma mindinkább divatossá válik a világban.

*

Kelemen Béla barátom minden zenei főiskolát és fő-fő iskolát elvégzett, hat diplomája van, egyebek között Amerika és a világ leghíresebb zeneiskoláját is elvégezte, sőt megszerezte emberfeletti munkával a zenetudományok doktora címet is.

Arról csevegünk, hogy a tévé és egyáltalán az amerikai ész mindig „kultúráról” beszél, és úgy dobálózik ezzel a szóval, hogy a fogalomba immár a világon minden belefér, a legkultúrátlanabb népek „kultúrája” is, csak éppen hozzá kell tenni, hogy bogyógyűjtő” kultúra, vagy „gyökér- és gumóásó” kultúra, vagy „drog” ... stb. kultúra.

Kérdeztem, hogy mit tanítanak manapság a tamtamról a zenei iskolákban, mint zenei kifejezésről.

„Semmit” - mondta hamiskásan. „De nincs messze az idő, amikor az is kötelező tantárgy lesz. Akkor pedig bajban leszek...”.

Valóban, egyre feketedik a város, a „kultúra” pedig utat tör magának.

*

A tornácomon ücsörgök, meglehetősen kényelmesen. Szememnek biztosan jólesne, ha a Rónaság látványa pihentetné, de szó sincs itt Rónaságról; a csendes utcát látom és a szemben lévő nyaralókat. A kilátást bődületesen nagy Lincolnom is elzárja valamelyest, dehát kell valahol parkoljak.

Elzárom a rádiót, mert csak négerbe oltott diszkó-szemét ömlik belőle megint. Megnyomok egy másik gombot, és mintha végre a nap jönne fel a lelkemben: magyar zene. Szalagról.

Ahogy elnézem magamat, irigylésre méltóan jó dolgom van itt, mert Amerika, mert Florida, mert csupa napfény, és mert az egész világ tehet nekem egy szívességet itt, a pálmafáim alatt és nyilvánosan. Csak éppen, a lelkem mélyén egyáltalán nem ezt akartam. Hanem talán egy egyszerű és takaros tanya lett volna jobb.

És az Alföld távlatai.

És egy jó hátszló.

Nem tudom, miért éppen ez sült ki az életemből. Csak ücsörgök itt, és nem tudom magamnak megmagyarázni.

Mert nincs magyarázat mindenre.

*

New Orleans, nyár, és olyan hőség, hogy az alligátorok is sokallják már.

Bemenekülünk feleségemmel egy kis vendéglőbe. Ez New Orleans legromantikusabb része: Francia negyed. Kis kávézók és vendéglőcskék mindenütt, ahol általában név szerint ismeri a pincér a mindennapos vendéget problémaival és magánügyeivel együtt úgy mindenestül. Több

mint családi a hangulat. Az étlap is csak krétával írott tábla a falon. Persze, a konyha francia, vagyis a hagyományos francia konyha louisianai változata, ami még több fokhagymát jelent és annyi fűszert, hogy leég tőle az ember nyelve.

Mit együnk?

Én a sok érthetatlenség közül a leggyanúsabban hangzó valamit választom: Gumbó.

A kis pincérlány elcsicsergi, hogy a turista számára valóban ez a lehető legjobb választás, mert ez a legtipikusabb louisianai étel, amolyan mindennapos betevő, amiben Louisiana lelke lángol és gőzöl.

A mi kis mindennapi betevő zónapörköltjeinkre gondolok egy pillanatra, amelyekben valóban egy ételkultúra íze-fűszere lángol.

És már hozza is a gumbót.

Egy tányér barna főzelékszerűség, közepében egy nagy gombóc rizs. Belepiszkálok, és tengeri rákocskák kancsalítanak rám, húsdarabkák kerülnek a felszíne, répaszeletek, fokhagyma... és pállott hagymaszag gőzöl az arcomba. Mosogatás közben éreztem hasonló szagokat.

Megkóstolom, és a disznók jutnak eszembe, mert nem, hogy ettem már jobbat is, hanem disznóink is ettek már jobbat.

Louisiana.

Mindennapi betevő.

Sohasem volt jó véleményem a francia konyháról, sőt szerintem fogalmuk sincs a főzésről, csak az önimádatnak olyan magas hőfokán lihegik tele a világot a francia konyha szuperioritásával, hogy végül meg is etetik a világot a blöffel.

Hónapokkal később, a tévé süssünk-főzzünk rovatában éppen a gumbókészítés művészetéről lelkendezik a híres szakács. Megtudom, hogy az a pállott szagú barna szós, amiben a rizsgombóc lottiad szét, nem is olyan egyszerű. Majdnem egy teljes napig kell főzni az egyik legfontosabb hozzávalót, a nyúlcsontokat, aztán a rákocskákat kell parázson megpörkölni mielőtt belefőzik a nyúlcsont-lébe, aztán a hagyma jön, meg a bor, meg a passzírozott halpép és persze, a fokhagyma, és azok a fűszerek, amelyek számomra teljesen ismeretlenek, és még vagy egy félnapos további hókuszpókusz kell hozzá mire végül megteremtődött a - moslék.

Ezt a pontot sokkal egyenesebben is el lehet érni.

*

Croissant! New York és egész Amerika úgy eszi, mint a mannát, pedig nem is olcsó.

A tévében kérdezz-felelek műsor megy, a három versengő kis dobogón áll, afféle szószékek előtt és a piros gombot kell azonnal megnyomja az, aki kész a válasszal.

Elhangzik a kérdés: „Honnan ered a croissant, Magyarországról, Franciaországból, vagy Görögországból?”

A három versengő egyszerre nyomja meg a gombot és kórusban üvölti, mert hiszen a legbutább ember is tudja, hogy a válasz: Franciaország.

„Tévedés”, - mondja a játékvezető. „A helyes válasz: Magyarország”.

Én tudtam. Rongyoskifli néven ismerjük. És nem is ez a legnépszerűbb kiflink.

Ezt is elhappolták tőlünk. Mert ezt is hagytuk.

*

Ha hozzászokott az ember egy pár érdekes és tipikus fűszerükhöz, a ceyloni konyhát igen ízletesnek találja. Változatos, sokszor csípős és jó koszt.

Ceyloni barátnőmet saját főztőmmel leptem meg. (Istenem de régen is volt, amikor ceyloni barátnőim is voltak!...) Egyszerű, parlagi magyar fajta létemre nem hozakodhattam elő sok rafinériával, tehát csirkepaprikást csináltam neki, tejfölösen, nokedlival.

Megkóstolja, és kezdi enni, mint aki utoljára tegnapelőtt evett.

„Hogy csináltad ezt?” - kérdezi.

„Óh, ez nagyon egyszerű” - mondom, mert valóban nem nagy vitézség paprikást főzni. „Vesz az ember egy-két hagymát, meg zöldpaprikát és paradicsomot, és...”

„De milyen fűszerek vannak benne?”

„Pirospaprika, fekete bors...”

„De hol a sáfrány, meg a tarragon, meg a kardomon, meg főleg a fahéj, és a...” és felsorol vagy tizenhét fűszert, amit ők éppúgy nem hagynak ki a csirke elkészítéséből, mint mi nem hagyjuk ki a paprikát.

„Nem, ez csak a piros-fehér-zöld szentháromságra épül” - mondom, „a paradicsomra, a hagymára és a zöldpaprikára.”

„Hogyan lehet ez ennyire finom ilyen kevés komponenstől?”

„Hjah, kevés szóból ért a magyar gyomor...”

*

Perier. Meg az Evian. Egyszerű forrásvizek. Az egész világgal itatják ezeket a franciák, és issza a világ, mint a bolond.

Nem a vizek különlegesek, mert hát mi lehet annyira különleges egy üveg tiszta vízben, hanem a piacravitel volt művészi és páratlanul sikeres. Nem csodálnám, ha ugyanezek legközelebb a francia levegőt is forgalomba hoznák, viszont nagyon csodálnám, ha mi magyarok a színaranyat aranyárban tudnánk eladni, vagy legalábbis réz-árban, vagy ha egyáltalán eszünkbe jutna, hogy dolgokat el is lehet adni, még hozzá jól.

Elszomorító a szélhámosság diadalát látni mindenütt, és még szomorítóbb azt látni, hogy mi csak az országot tudjuk eladni talpunk alól helszinkikkel, demokráciákkal, alapszerződésekkel és privatizációval.

*

Mongol-folttal születtem. Magyarok között nem általános, de nem is ritkaság ez. Egy kicsit büszke is vagyok erre, mert ha volnának is kételyeim, biztosra vehetem így, hogy apám nem Schönhertz Samu volt, a sarki fűszeres, vagy valaki más azon az ágon.

Viszont, nem tudom, hogyan beszélte ki magát annak idején egypár férjezett pesti barátnőm, ugyanis egynémely gyerek ebben a tekintetben is inkább rám hasonlított.

*

Fontos dolgokat tanulhat meg az ember a majmoktól tanulmányozva. A természet bölcsessége fedezhető fel például abban, hogy noha a falkaközösség, azaz családközösség borzasztó fontos a magasrendű állatok között, a férj, vagyis az uralkodó hím jogait a természet mégsem támogatja eléggé, sőt a nőstényekbe jóformán szándékosan, és éppen a faj erősen tartásáért oltotta be a hűtlenségre való fundamentális hajlamot.

Az erős hím ott basáskodik a maga háreme fölött, a nőtények behúzott farokkal hercigeskednek is neki, de amint a szomszédos falkából titokban odaólkodik egy hím, akár kicsi, akár fiatal, akár sokkal gyöngébb is a férjénél, a szemfüles nőtényeknek azonnal valami fontos dolguk támad a bozótban, és gondolkodás nélkül akkorát szeretkeznek a jövevénnyel, hogy lobog közben a fülük.

Borzasztóan rettegve csinálják, mert ha jön a nagy hím!... De csinálják. És szemük ragyog. És általában terhesek is lesznek.

Bámulattal láttam azt is, hogy amint a hím egyszer rajtakapta egyik háremhölgyét a szigorúan tiltott aktuson, csak a nőtényt verte el kegyetlenül, a betolakodót pedig csak elkergette.

Mi férfiak az idegen „hímre” ennél sokkal jobban tudunk haragudni, a bicska is előkerül, meg a balta is... De ahogy visszagondolok ifjabb koromra, sok nő származása felől egyáltalán nincsenek kételyeim.

*

New York, 2nd Avenue.

A Futball bárban mesélte az egyik magyar, amikor még megvolt a bár, hogy tizenöt év után először látogatott haza, a falujába.

A régi barát mind ott volt ugyanannál a kocsmasztalnál, és úgyszólván minden mást is úgy talált a faluban, ahogy annak idején volt. Vannak helyek, ahol áll az idő.

Kérdezték a régi barátok, hogy „na, ráismersz-e még a szülőfaludra, te világcsavargója?”

„Én meg mondtam”, - meséli az ember, hogy „semmi változást sem tudok itt fölfedezni. Ámbár, valahogyan feltűnően sok vörös hajú gyereket látok itt. Honnan jöttek közben ezek? Azelőtt egy sem volt. Csak a papnak van vörös haja.”

Egy pár hónapra rá, levél jön New Yorkba a szerető anyától. Megemlíti fiának sok egyéb mellett, hogy haláleset volt a faluban. Nagy haláleset. Meghalt a pap. És nem tudják, ki ölte meg.

*

Akármilyen lenyűgöző is első látásra, harmadszorra-negyedszerre már nem az, hanem a jó ízléssel komponált egyszerű étel ellenkezője a szmörgosz-bord. Asztal, rogyásig rakva a legjobb falatokkal és csakis a legjobb falatokkal, mert némely szakácművészet így képzeli el magát a perfekciót: csupa szuperlatívusz és túl sok és csakis szuperlatívusz, és még több szuperlatívusz... és nincs hely köztűzönak, vesszőnek, mellékmondatnak, ami kifejezést és arányt adna az egésznek, ha már a szakácsságról, mint művészetről beszélünk.

Szétgurkálják az emberek, tömlik magukat a szuperlatívusszal, és persze a fele sem fogy el.

Végül a perfekció gusztustalanná pancsolt egyvelegnek látszik, és mindenkinek egy kicsit csömöre is van.

*

Ellenségeink is lelkesen beszélnek Budapestről. Hagyományosan Párizs, Bécs és Budapest volt mindig a legkellemesebb európai város. Ma is az első három között vagyunk. És tele is vagyunk zsidóval, mint Párizs és Bécs. Ugyanis nemcsak élni lehet ezekben a városokban, hanem lébecolni is. És közben állandóan sírni és elégedetlenkedni.

*

Változatlanul nem tudom megérteni, hogy milyen nép az, amelynek a fővárosában, a legmagasabb csúcson egy síremlék mered éktelenkedve.

Akár Szabadságszobornak nevezzük (nem tudom, milyen szabadságról beszélünk), akár tudjuk, hogy voltaképpen a lezuhant Horthy István síremléke ez a pálmás réztyúk, így is, úgy is síremlék ez valóságosan és képletesen is.

És általában nem bántja az emberek szemét.

Milyen nép az ilyen?

Valamikor Atillája is volt ennek a népnek!

Legvégül pedig egy síremléket emeltek valakik a város fölé. Valóságosan és képletesen is.

És nincs dinamit, és nincs kiírva egy pályázat.

Milyen nép az ilyen?

*

„Régi dicsőségünk fénye”, és hasonlók... Amióta világ a világ, mindig siratta az ember a régi szép idöket, szitkozódott a romlás térhódítása miatt, és ostorozta a jelent, mintha a jelen tehetne arról, hogy elmúlt a múlt. Széchényi is ezt tette, és egyáltalán, minden jóézésű gondolkodó.

Szerintem, sokkal józanabbul hangzik az ilyen sirákozásnál a „nem léphetsz kétszer ugyanabba folyóba” hangzású felismerés.

Ugyancsak józanabb a dialektika is, amit persze nem Marx vagy Engels talált fel, sőt nem is egészen Hegel, akitől ez a két szakállas gazember lopta az egészet, hanem nála is sokkal régebbi bölcsek.

A sirákozás különösen most, a romlás elképesztő iramának idején vált hangossá, és senki sincs, aki értené, hogy a folyamat, amit romlásnak nevezünk se nem új, sem pedig nem természetellenes jelenség akkor sem, ha néha romlásból is valóban sok, ami sok.

Természetes, hiszen a világon semmi sem statikus körülöttünk. Nemcsak az a bizonyos folyó, vagy a dialektika, hanem az élet minden pillanata és jelensége is igazolja, hogy folytonos elhalás és újjászületés az élet, semmi más, mint csakis folyamatos halál és újulás. És mégis, és akkor is, ha bármerre nézünk, magunkba, vagy a világűrbe, vagy csak az órákra pillantunk, vagy egyszerűen csak élünk, és akkor is, ha valóban semmi más soha az életben nem vett bennünket körül, mint éppen ez a bizonyos folyamatos születés és halál, az ember általában visszafelé bámul, csakis az elmúlást észleli, és sóhajt, és szidja a valóságot, a *jelent*, vagyis az átmenetet a múlt és a jövő közötti időt.

Furcsa az ember.

A folyóban élő hálnak természetesnek tűnik a folyamatos áramlás, az ember viszont a nagy eszével úgy úszik az idő-árban, hogy nem előre néz, hanem állandóan a visszapillantó tükörbe, mintha legszívesebben tolatni akarna, hiszen rossz a jelen, mert csak a múlt volt a jó, a jövő pedig... az meg... ki tudja...!

Annyira „természet”-ellenes ez a lelki magatartás, hogy időbe tellene, mire ki tudná elemezni az ember az okát. De tény, hogy a jelen mindig rossz, és mindig a *múlthoz* képest rossz, és sohasem a jövőhöz képest.

Talán, mert bármi eszmében hisz is az ember, mind elavul közben, tehát nincs igazi ok hitre, bizakodásra, lelkesedésre igazi fogódzók nélkül?

Talán, mert a kit-tudja-milyen jövőnél sokkal világosabb a múlt ténye?

Talán, mert csakis a megtett út a kézzelfogható?

Talán, mert a múlton valahogyan már átverekedte magát az ember, a jövő meg csak újabb és újabb és éppoly sehová sem vezető verekedéseket tud csak sejtetni?

Lehet.

És legyen optimista az ember.

*

Stephen Hawking beszél a televízióban. Minden idegszámmal figyelem, mert a világ legokosabb elméleti fizikusa tart előadást, méghozzá úgy, hogy más is megértse. Ha lehunyom a szememet, világos és döbbenetesen tiszta gondolatok áradását érzem az ember szavából, akinek az intelligenciája sokkal magasabb, semhogy mérhető lenne közönséges mércével, nyitott szemmel viszont egy visszataszítóan nyomorodott csontvázszerű alakot látok a tolószékbe roskadva, mint erejét teljesen elvesztett rugó, amely saját súlyát sem bírja már el, és hétrét csavarodik és hanyatlik, ahová helyezték. Egyetlen izma sem tartja a testét, úgyszólván egyetlen akarattól függő izma sem működik, beszélni is csak úgy tud, minthogy ráadásul egy torok- és légzési betegség miatt hangadó szervét is ki kellett operálni, hogy egyik markában, (amit még nyitni-csukni tud vagy fél centiméteres mértékben), egy lapos kapcsolót tart, és egy komputeres hang-szintetizáló berendezést irányít vele.

Nézem az embert, az élő halottat, aki világhírű, aki közben nős is és három gyerek apja, és sikeres, mint kevesen, és boldog a maga módján, és akinek már csak az akarattól nem függő izmai működnek: emésztés, légzés, a vesék és persze, az agy.

Lehet, hogy az emberi nagysághoz és a boldogsághoz végső fokon csakis ez az elengedhetetlen?

Az atlétákra gondolok közben, vagy éppen az átlagemberre, az épkezlábakra, akik főleg izmaikból élnek, miközben semmi fontosat nem adtak a világnak. És általában nem különösebben boldogok.

*

Okvetlenül mérnököt akartak csinálni belőle a szülők, hogy az életben szilárdan meg tudjon állni a lábán.

Persze, egyáltalán nem az lett belőle, hanem balett-táncos.

Nurejevnek hívták.

Szörnyülködtek a szülők, szégyenletesnek, sőt botrányosnak tartották fiuk frivolságát, és jóformán kitagadták.

Ezzel együtt, meglehetősen jól megállt a lábán.

Csak másképpen.

Némelykor az az érzésem, és némi tapasztalatból beszélek, hogy a szülők tudják legkevésbé, mire volna legalkalmasabb a gyerekük. A pedagógia, a gyermeklélek tisztára, erőssé és egészségessé formálása, a kis egyéniség kibontakoztatása és megszilárdítása voltaképpen egyetemi tudást igényelne, mégpedig nem mérnöki vonalon, és tudjuk, hogy a szülők nem éppen tudósok, hanem legtöbbjük egészen egyszerűen bunkó, legalábbis ami a pedagógiai hozzáértést illeti. És csak szaporodnak, mint a nyulak, és etetik és ajnározzák, és hagyják nőni

a gyereket, mint a dudvát, miközben elmulasztanak majdnem mindent, ami harmonikus egyéniséggé nevelné a kis ebadtát.

Szarkasztikus pillanataimban megkockáztattam már a gondolatot, hogy a szülőknek volna-képpen nem volna szabad gyerekük legyen, a gyerekeknek meg nem volna szabad szülei legyenek. Annyi de annyi a kisiklott, félresikerült, nem sikerült és összekuszálódott felnőtt, hogy borzalom. Egyedül talán pszichológiát tanult barátom érti igazán miről beszélek, mert többek között őhöz fut be végül is a szülők ügyetlenségének végterméke. Fiatalon, vagy középkorúan, de előbb-utóbb.

*

A komputer kétségtelenül korunk egyik mindennapi csodája. Ráadásul olyan gyorsan fejlődik az elektronikának ez az ága, hogy például a japán gyártól az amerikai piacig repülővel kell szállítani a komputereket és más hasonló szerkezetet, mert hajóval küldve elavulna az egész rakomány, mire befutna, és más márkák törnének a piac élére.

Egyre kisebbek is lesznek, egyre laposabbak és egyre okosabbak. Némelyikük már beszélni is tud. Körülbelül olyan hangon és úgy, mint az imbecillis.

*

A monarchiában egyik tagállam sem érezte magát kényelmesen, noha erős, jól szervezett és békebeli volt a Monarchia ideje. Azóta sem volt jóformán egyik tagállamnak sem olyan jó dolga, mint akkor. Utólag még Kissinger is úgy véli, hogy kár volt szétrobbantani ezt az egységet, mert egy egyesült Európa masszív magja lehetett volna. Akkoriban azonban a láthatatlan háttérhatalmak egyáltalán nem egy békebeli, értelmes és egységes Európát akartak, hanem egymás ellen acsarkodó, töredék-országokat, meg újdonsült jellegtelen országokat: egy Európát, csupa rossz országhatárokkal.

Nem mintha lehetséges volna (vagy valóban szükséges volna) egy Európai Unió, mint végtelen, boldog jövő.

Nekem biztosan nincs rá szükségem.

És senki se fogja kényelmesen érezni magát benne.

Már ameddig egyáltalán életben lesz az a bizonyos EU.

*

Bármelyik magyar folyóiratot nyitok ki, akár otthonit, akár emigrációbelit, verseket látok bennük. Sokat. És jót.

Egyetlen nép sem csinálja ezt, pedig gyönyörű jelenség. Azt bizonyítja, hogy mindennapi életünk természetes része a versírás és versek olvasása, azaz szomjazzuk a magas szintű gondolatokat, amelyeket jóformán csakis versek képesek kifejezni.

És mást is jelent: lelki alapállást, egyebek között azt is, hogy mialatt körös-körül, a megvédhetetlen határainkon túliak alaposan fel vannak fegyverezve, csöndben, de eltökélten szövetkeznek, áskálódnak és manipulálnak, sőt lesik a legközelebbi történelmi balfogásunkat, hogy ismét kikanyarítsanak maguknak egy jókora darabot országunk testéből és népállományunkból, mi nagyon magas szinten és könnyesen-szépen tudunk FOHÁSZKODNI.

Páratlanul szép, ha egy nép a maga lelkét keresvén abban a régióban érintkezik és abban találja meg csodálatos közös nevezőjét, amelyben a költészet szárnyal, de közben lent, az anyaföldi szinten, a még meglévő sárban, a hideg és félelmes valóságban másnak is kellene történnie éppoly mélyről és belülről jövő szenvedéllyel. Például, létre kellene jönnie végre az

önmagát megvédeni képes, férfias és egységes népnek, és egy elgondolkodtató katonai erőnek, akármennyire is békés és rózsaszín képet próbálnak belénk hipnotizálni a jövőt illetően, miközben például a szerbeknél a nők is katonakötelesek újabban.

Svájcnak a költészet magaslatairól sohasem volt fogalma, de Hitler is kemény diót látott benne. És hagyta. Szerbiának is tehettek egy szívesség a kéksisakosok, meg az F16-ok. Megőrizte függetlenségét, és megtartotta Délvidékünket is. Úgy tűnik, az egyetlen igazi nyelv amit a világ ért, az nem éppen a költészet nyelve. És sohasem az volt. Hanem az ERŐ.

A többi csak csodaszép dallam.

Mint a gyászindulóké.

*

Számolja néha az ember az éveit, de az évek száma nem csupán mennyiségi adat.

Tizenöt éve jöttem ebbe az országba. Ma hatvan vagyok. És úgy elröpült az a semmi tizenöt év, mintha mi sem történt volna közben. Valójában, nem is történt semmi rendkívüli. Munka, egyszerű, csendes hétköznapiak, egy nagyszerű feleséggel.

Ha arra gondolok, hogy a következő tizenöt is ilyen csendes hétköznapiakkal fog eltelni, kivételesen kényelmes sorsúnak hihetem magamat. Persze, ennek a tizenötnek a végén már egy keshedt öreget sejtek bicegni, méghozzá egyenesen a vég felé. Görbebottal, nyavalyásan, és már minden cél nélkül.

Negyvenöt. Mintha tegnap lett volna.

Hatvan, és semmi különöset sem érzek.

Hetvenöt, és már nem nagyon vagyok, hanem jóformán csak voltam.

Mindjobban rájövök, hogy nagyon de nagyon rövid az emberöltő, egy kicsit olyan, mint a helyben járás. Nem áltatom magamat. Talán csupán biológiai folyamat az egész, ami lezajlik a maga módján, akár okoskodunk közben, akár nem.

*

Úgy látszik, akaratlanul is feltűnően árad belőlem a magyarság, mert dán kollégám végül megkérdezte, óvatosan és udvariasan, hogy mi az, amiért érdemes volna Magyarországra menni, mint turista.

Voltaképpen azt kérdezte ezzel, hogy mi az ördögért lelkesedem annyira, mi van annyira különös a magyarokban.

Nem tudtam megmondani.

Próbáltam a képtárakat említeni, a vendéglőket, a tájakat, a borokat, és mindent, ami vonzana egy turistát, de Dánia is nagyon szép, sőt tiszta is, képtárai is jobbak, a kosztjuk is fenomenális, bor dolgában is annyi francia bort isznak, amennyit akarnak, és egyáltalán, amit a turista talál nálunk, az körülbelül ugyanaz, mint mindenütt másutt, kivéve pincérjeink pofátlanságát, üzleteinkben a flegma kiszolgálást, a vécékben az újságpapírt, és a sajátos népet, amely tülekedő, kapzsi prolivá vált az elmúlt évtizedekben. Mert önáltatás nélkül ezt is láthatja az ember, és elszomorodva látja.

Valójában, jobbára nem a látható dolgokért volna neki érdemes hozzánk látogatni, hanem az atmoszféráért, ami mégis jóhiszemű és szívélyes, amelyben híres költők verssorait kívülről tudja mindenki, amelyben a betyárbecsületet ma is komolyan veszik az emberek, amelyben bibliai fordulatok elegendnek az alapnyelv fordulataival... A sajátos atmoszféra kedvéért

érdeemes oda menni, ámbár a turistának csak a felszínes impressziókra van ideje, holott nem okvetlenül az a népre, vagy az országra jellemző, hanem a nép lelkülete, amit nemcsak egy dán nem képes érzékelni, két hét alatt, hanem ezernél is több évig Európa is képtelen volt valamelyest is megérteni.

Mit mondjak még? Menjen, vagy ne menjen.

Végül, mondom neki, hogy csak vegye meg a jegyet, és nézzen körül nálunk. Minél mélyebbre néz, annál inkább érzi majd, hogy nem csupán nyelvünkben, hanem minden más tekintetben is tökéletesen másféle nép vagyunk, mint a többi. Főleg pedig jókat egyen-igyon, legyen állandóan spicces, és annyit kurvázzon, amennyi belefér. Jók a magyar lányok, szeretik a kalandot. Óriási sikere lehet ott egy dánnak, és nemcsak a kemény valuta miatt, hanem minél egzotikusabb egy külföldi, annál sürgősebben sietnek lányaink lefeküdni neki. A jobb lányok is. Sőt a legjobbak is.

Mert ennek az egyébként nagyszerű népnek a női már csak ilyenek.

*

Szép a nagyvilág, lenyűgöző a gazdagságával, tájaival, vitalitásával és végtelenségével.

És szép Sophia Loren is. Különösen a fiatalkori képein. Minden szemöldökszőr, minden szempilla-szál, minden pihe tudományosan ápolt az arcán... mintha eleven ékszer lenne.

A szoba falára pillantok. Anyám régi képe áll ott. Természetesen. És nem tenyész-színész-nőké.

Szép.

Csak másképpen.

Tartalmában szép.

Igazán szép asszony.

*

Végre egy érdekes tévé-interjú itt New Yorkban. Nem az egyik zsidó népszerűsíti a másikat, hanem egy volt hitlerjugenddel beszél a riporter. A „hitlerjugend” ma amerikai és nyugdíjas. A riporter pedig szinte szűkül:

„Ön, mint amerikai állampolgár büszke arra, hogy amerikai repülőket lőtt le légvédelmi ágyújával?”

„Nem büszke vagyok, csak így történt. Tizenhat éves sem voltam akkor, és mutasson nekem egy tizenhat éves fiút, akit hazája megvédésére neveltek, és nem büszke, ha lelőtt egy pár ellenséges gépet” - mondja az egyébként csendes, és szerénynek látszó, öregedő ember.

„És össze tudja ezt egyeztetni amerikaiságával?”

„Nem kell összeegyeztetni semmit. Negyven-egynéhány évvel ezelőtt nem amerikai voltam. És rendkívüli hőstettnek számított, ha egy serdülő fiú...”

„De hiszen ön rossz oldalon volt hős” - erősködik a tévé embere.

„Nekem úgy tűnik, így utólag, hogy nincsenek jó oldalak. A németek elvesztették a háborút, ez tény. És mennyivel lett ettől jobb Amerika?”

A riporter megtorpan, és az interjú többi része már csak fröcskölő frázisokat tartalmaz a tévés részéről, mialatt az öregedő ember gondolataiba mélyedve ül: Mennyivel lett jobb Európa, vagy Amerika, vagy a világ az elmúlt negyven év alatt?

És mire jó ez az interjú is?...

*

New Jersey, garden party. Itt vannak a hírességek is. Hallom fél füllel, amint a házigazda, ez a saját erejéből milliommossá vált nagyüzem-tulajdonos, a magasugrás új világbajnokával vált néhány szót a közelemben, a lehető leglaposabb, legformálisabb szinten. A világon semmi mondanivalójuk sincs egymás számára, de a partikon pohárral a kézben kell beszélgetni a másikkal, és lehetőleg mindenkivel legalább egy pár szót, semleges dolgokról, semmiről, miközben mindkinek meg van a véleménye a másikról. Ez a dúsgazdag is alig tudja üres formázásokkal leplezni, hogy tulajdonképpen lenézi a nyurga, és nála két fejjel magasabb atlétát, mert hiszen egyebet sem tud ez a senki, mint nagyokat ugrani, a magasugró tekintete meg éppoly nehezen leplezhető undorral áll meg minduntalan a gazdag ember hatalmas pocakján, mintha azt méregetné, hogy milyen magasra tud ez fölmenni. Lépcsőn.

Garden party. Kikent-kifent „lady”-k, szmokingos „sir”-ök vagy százan-százhuszan, mindenki többet eszik a kelletténél, mindenki fegyelmezetten berúg, mindenki locsog-fecseg és hahotázik, és egyetlen gondolat sem hangzott el egész idő alatt.

Otthon, Szentendrén, a diófa alatt szoktunk borozgatni jó szagú nyárestéken a barátokkal. Harminc-egynéhány éve ennek. Nóták, mókák, történetek, tücsökgzene, nyárejji meleg szellő...

Szép esték voltak. Ma is emlékszem minden részletre, mesére, viccre, és illatra...

*

„Azt írtam egyszer, hogy lám, a reformáció is csak félig sikerült nálunk, pedig...”

Ez a tipikus és indokolt felsőhajtás is jogos, de mindennek van egy másik oldala is. Itt sem csupán sikerülről, vagy nemsikerülről van szó, hanem arról a fajta hatalmi sakkjátszmáról is, ami már vagy ezer éve folyik, meghozzá olyan magas fokon és annyira a fejünk felett és tudomásunk nélkül, hogy fogalmunk sincs a tényleges játsszó felekről és a húzások igazi céljáról, a kulisszák mögötti dolgok aspektusairól.

Most, hogy kissé öregedő fejjel nemcsak gyanakvóbb vagyok, mint ami sok embernek kényelmére lenne, hanem itt-ott át is látok egynémely szítán, azt kell hinnem, hogy alapos és jól felfogott oka volt a katolikus egyháznak egy engedményre, arra ugyanis, hogy a szavazati többséget, tehát a dominációt megtartva, megengedte a reformáció bizonyos fokú térhódítását.

A dolgok nem okvetlenül olyan szimplák a nagy játszmák magas régióiban, mint a fekete-fehér, mint az ellenség és barát, vagy mint a katolikus-protestáns ellentét sugallná. Uralomról, világuralmi törekvésekről van itt szó, a világ átrendezéséről, befolyásról, érdektérületről, és esetleg egy szimpla bosszúról is. Hiszékeny keresztény szívvvel élve alig értjük, miről van szó, ugyanis jámborságunkban hittársainkat is jó kereszténynek véljük, és fel sem tudjuk tételezni, hogy mások egyáltalán nem annak tartanak bennünket. Pedig elég csak Olaszországig menni. Az olasz egyszerűen egyetlen jó oldalunkról sem tud, sőt nem is akar tudni. Sőt, cigánynak, vadnak, primitívnek „tud” bennünket nemcsak a talján, hanem minden latin-féle nép. A legszebb amit szomszédainktól hallhatunk magunkról, az az, hogy kaptunk egy kis kultúrát a Monarchia alatt az osztrákoktól. Bizonyos dél-amerikai és közép-amerikai országba sokáig be sem engedtek magyart, vagy csak igen magas óvadék letétele után engedték be, mert a magyar a cigányok cigánya, a szemetek szemete, a sátánok sátánja...

Hírhedtségünk alighanem Atillával kezdődött, aki az olaszok szerint megkúszatta a pápát laposkúszásban. Akár így volt ez, akár nem, a katolikus egyház nem felejtett és a világ összes szószékéről azóta is és állandóan ennek megfelelően beszélnek rólunk. Ma is ebben a felfogásban könyvelnek el bennünket, akár megkeresztelkedtünk egy évezreddel ezelőtt, akár nem, akár küldtük Vatikánnak az egyházi adót és a kincseket évszázadokon keresztül, akár nem, a magyarban sohasem az igazi keresztényt látta a Vatikán, hanem egy megkeresztelkedett, de „rossz vérű” népet, amelyet biztos ami biztos, legjobb kordában tartani, lefegyverezni, megosztani, és átprogramozással eszmeileg szétrombolni, vagyis lehetetlenné tenni.

Az az egyház, amely a fél „kultúr”-világot befolyása alá tudta vonni, a magyart is meg tudta volna tartani a maga teljességében a katolikus egyház szárnyai alatt, és mégis, egyszer csak „teret hódított” köztünk a protestantizmus is.

Nem csodálatos?

Akkor is teret hódított, ha a reformáció mozgalma nálunk egyáltalán nem volt valami roppant ellenállhatatlan folyamat.

A ravasz játékos ugyanis tudta, hogy jobb a megbízhatatlan magyarok esetében a szavazati többség megtartásával egy eszmei megosztás, mint azzal az eshetőséggel számolni, hogy egy ilyen megbízhatatlan ország, méghozzá Európa mértani középpontjában esetleg teljesen és egységesen szakadárá válik. Az angliai eset, vagyis az anglikán nemzeti vallás létrejötte és a katolikus egyház kiebrudalása igen fájó defekt volt Vatikán számára csakúgy, mint más nemzeti vallás létrejötte. És nem lett volna szép, ha ismét teret veszít a Vatikán. A kontrollált protestánsosodás látszott legjobb megoldásnak, mert az eszmeileg osztotta meg a népet, és *egy eszmeileg megosztott nép az életben soha többé nem képes egységesen fellépni* semmivel szemben. A katolikus hegemoniával szemben sem.

Ravasz húzások jellemzik a jó játékost. És ez valóban, elég ravasz húzás volt.

De a többi is, mint például Trianon, a területi széttrancsírozás is az egyházat szolgálta a maga módján, amennyiben nemcsak bosszút állt az Atillás magyarokon, hanem jó néhány millió magyart egyenesen a nem katolikus szférába kanyarított át, és ezzel nemcsak kisebbitette a sátáni cigány magyarok országát, hanem automatikusan katolikus hídfőket is teremtett magának a Vatikán azokban az országokban, ahol hídfői se nagyon voltak.

Csúnya játszmák a nemzetek feje fölött folyó játszmák. Minden képviselve van azokban, csak a nemzetek érdeke nem.

Túlságosan leleplező a katolikus és más egyházak magatartása az úgynevezett rózsadombi tizenhármak paktumával kapcsolatosan is. Jelen volt, amint olvastam, a paktum megfogalmazásánál és szentesítésénél nemcsak a szovjet és az amerikai, valamint az izraeli kém-szolgálat képviselője, (nem tudom, mit kerestek ott), hanem ott bólogatott a katolikus, a protestáns és az izraelita egyház képviselője is, akiről szintén nem tudom, mit kerestek ott. Csak a magyar nép igazi képviselője nem volt jelen. És azt szentesítették a lélekben magyaridegenek, amit egy önállóan döntő nép az életben nem szentesített volna. Egyebek között a hadsereg további gyöngítését, a világ legigazságtalanabb határainak vitathatatlanságát, a területtrablók és a paraziták kötelező talpnyalását, és egyáltalán azt, hogy kuss a magyarnak. Ismét titokban, és ismét fejünk felett tehát az szentesítődött, amin Vatikán, és más érdekszférák már nagyon régóta dolgoznak.

És nincs *egységes fellépés* ellene. Ez ellen sincs!

Ezt a lelki magatartást: a megosztottságot és a megmajmolhatóságot érték el a nagy játékosok az elmúlt évszázadok alatt.

Biztosan nagyon furcsa nép vagyunk, hogy ennyire nem bízzák már ránk saját belügyeinket sem. Mintha kiskorúak volnánk. Vagy valóban veszélyesek. Vagy idióták.

*

Minthogy hanyatlóban van a judeokeresztény vallások befolyása a fehér ember világában az egész kultúráéval együtt, többen kérdezhetik magukban, hogy mi jön ezután, milyen lesz az elkövetkezendő világérára jellemző vallás.

Meglehet, hogy már a kérdés is rossz, ugyanis nem valószínű, hogy tipikusan vallásnak nevezzük majd a néptömegeket egy húron pendítő új eszmeiséget, ugyanis lehet, hogy se szervezet, se pap, se templom nem lesz, ami persze nem azt jelenti, hogy *hitetlen* lesz az új ember, már azért sem, mert az Abszolút Igaz keresése, az a priori Jóra törekvés teszi az embert és a világot értelmessé. Csak éppen az látszik valószínűnek, hogy az újabb kornak nem *vallás* és főleg nem *hit* lesz az eszmei fókuszában a szó megszokott értelmében, hiszen nemcsak az önmagát feladó ember alázata és hite képezhet eszmei alapot, más keretek is lehetségesek, más fajta perfekcióra törekvés is van.

A magam részéről el tudok képzelni a hit-fókuszú világ után egy tudás-fókuszú világot. Az előjelekből ítélve, valóban nem *hinni* akar az elkövetkezendő ember (csak éppen egy másik istenben), hanem esetleg *megbizonyosodni* és *tudni* akar majd. Úgy tetszik, az információk tömege, az egyre szaporodó tudásanyag nem okvetlenül a megfoghatatlan iránti alázat felé fordítja az ember figyelmét, hanem mindinkább a felfedezések csodáira teszi fogékonnyá, mintha az új ember mindinkább máris a bizonyosságot tekintené legfőbb eszményének. Elege van a papokból, nem hozzájuk fordul, mert tudomány és tudás dolgában nem ők a mérvadóak immár, és mert túl sok a tömegszervezeti és általában a *szervezeti* a hagyományos vallásokban, amelyeknek egyre kevesebb köze van már a tiszta hithez is, nemcsak a tudáshoz.

Az új ember tehát valószínűleg nem *hinni* akar, hanem *tudni*, nem *hinni* akar a megfoghatatlan tökélyében, hanem meg akarja értelmével ragadni a valóságot, ha még a galaktikánál és a teljes univerzumnál is nagyobb az a bizonyos valóság, és meg akarja érteni benne a csodálatos intelligenciát, ami áthatja azt. Az értelem, a tudás, az abszolút tudás lehető legfelsőbb fokának az elérése, az abszolút tudás mint cél, vagy az abszolút tudással való azonosulás éppolyan magasztos istenkeresés és egyben önkeresés a maga módján, mint amilyen a tudás nélküli alázat volt, de nyilvánvalóan nem hit-, hanem tudat-adta alázatot jelent, vagy éppen a személyes nagyszerűség felismerését: az ember és az egek közötti egység gyönyörű tényének és rendjének felismerését.

Valószínűleg nem ördögűző tömjénnel, kábító füsttel propagálja majd magát az új vallás, és főleg nem füstölős alkalmazottakkal, hanem az ember maga, mint individuum akar majd eljutni a fokra, amelyben önmagát Embernek, vagyis az univerzum szerves részének tudja.

Lehet, hogy igazam lesz.

Meglátják majd dédunokáink...

*

Egy kultúra leáldozására azért sincsen megoldás, mert az egy evolúciós folyamat természetes fázisa, vagyis egy nagy dialektikus spirál egyik szakaszát jelöli. És a spiráloknak egyetlen pontja sem probléma-pont. Csak más pont, mint az előző, vagy a következő.

Okos ember nem sopánkodik sokat azon, aminél nincs természetesebb.

*

Horvát barátom szemét próbáltam nyitogatni a legnagyobb horvát történelmi fordulat idején, amikor szakszerű szemkivájásokkal és torokmetszésekkel, valamint igen szervezett népirtással végül is igazi fajtisztá horvát hazát igyekeztek teremteni maguknak, és persze, szintisztán katolikus hazát.

Két méter magas, szőke, igen szemrevaló fiú. A Sorbonne-on az adjunktusságig vitte már, és ki tudja, mennyire viszi még.

Próbáltam neki megmagyarázni, hogy nem volna szabad ilyen végzetesen összekeverni a katolikusság fogalmát a horvát hazafiság fogalmával, mert láttam, sem ő nem lát semmiféle különbséget a két nagyon is különböző dolog között, sem pedig az egész horvát nép.

Meghökken, hogy egyáltalán megkíséreltem a két fogalom szétválasztását.

Mondtam, már azért sem nagyon okos dolog ebben az *abszolút azonosságban* hinni, mert a krumpli az krumpli, a narancs meg narancs, a katolikusság egy dolog, a horvátság meg egy másik, de nem tetszett neki, ahogy „lekrumpliztam” a dolgokat. Jobbnak láttam inkább a vastagjába vágni, és magyarázni kezdem nekik, hogy a horvátság valamikor a történelmi idők előtt kezdett formálódni, amikor a katolikusságról még Isten sem hallott. Ráadásul, a katolikusság csupán egy *ideológia*, ami rátukmálódott Európára és más világrészekre, már amennyire sikerült. Az ideológiák pedig korok divatcikkei, ami annyit jelent, hogy akármilyen finoman és gondosan is varrták össze az illető divatcikket, mind divatjamúlta válik egy idő után, a dolgok természetes rendje szerint.

Megborzadt a gondolattól, hogy ilyen pogányul divatcikkezem le a katolikus anyaszentegyház eszmeiségét, pedig nem csak divatcikk az ideológiák, hanem lelki *egyenruhák* is: minden érintett számára kötelező viseletek, akárha százszor rosszabbul is áll az illetőkön, mint a népviselet. Ez sem kedvez az ideológiák élettartamának.

Tudtam, ez a gondolat se tetszik neki.

Aztán azt próbáltam megértetni vele, hogy a horvátság a térképen lesz és horvátságnak fogják hívni, amikor ez a bizonyos egyenruha rég elnyüvődött már, nemcsak kiment a divatból. És testileg-lelkileg igen pucérnak fogja magát érezni minden nép, amely évszázadokkal korábban eldobta a nemzeti viseletét, mert saját bőrének hitte az igenis, ideiglenes köntöst. Azt sem fogják tudni, hol áll a fejük, főként pedig meg sem fogják már találni az időközben szétfoszlott népviseletnek a maradványait sem, és nem csupán pucérnak, hanem a világ legostobább emberének fogják magukat tudni, mert nemcsak szépnek, hanem öröknek is tartották azt, ami talán szép, de ami ideológia természeténél fogva minden lehet, csak örökéletű nem.

Mondtam neki, hogy az egyetlen megragadható és masszív a nemzetben a saját történelmi és nemzeti volta. A többi pedig csak múltó mese.

Csóválta a fejét, nem hagyta magát összeomlani a „játékos érvek” súlya alatt, mert büszke, mert katolikus, (tehát igazi horvát), mert nagy kést hord a zsebében, és mert kész meghalni a krumpli és narancs azonosságának szent nevében.

És mert ő is a történelem egyik balekja.

*

Néha a legravaszabb gazember is elszólja magát.

A második világháború elején a szerb királyságot támogatta Anglia, aztán, talán mert Churchill (mint a háttérbeli és titkos világhatalom egyik végrehajtó-bizottsági tagja) más utasítást kapott, egyszeriben köpönyeget fordított Anglia, és Titót támogatta egészen a háború végéig.

A konzervatív és arisztokrata politikusoknak meglehetősen felháborító volt ez a jellemtelen fordulat. Churchill csak azt válaszolta erre, hogy „mit okvetetlenkednek uraim? Talán ott akarnak élni? Kommunista országban? *Az egész ügyis csak hetven évre szól.*”

Jugoszlávia nem tartott egészen hetven évig, de nem is erre gondolt Churchill, hanem arra, amit akkor csak a beavatott kevesek tudtak, arra ugyanis, hogy maga a kommunizmus van hetven évre kalkulálva. És körülbelül hetven év után össze is omlott a Szovjetunió, mert csupán szuronyok tartották össze, és a háttérhatalmak világosan látták két-három generációs idő tapasztalataiból, hogy nem a direkt terror a legjobb világuralmi módszer. És mert kísérlet volt csupán, amolyan próba, vagy főpróba, vagy éleslövészeti gyakorlat. Kihúzták tehát a drótot a konnektorból a hatalmasok, akik soha sincsenek megnevezve, és akik a világgal úgy játszanak, mintha egy titkos, szűk körű és félelmetes klub társasjátéka volna. Háborúk, békék, ideológiák, rendszerek és káoszok, sajtó és pénz és becsapás... Ezek a szerszámok.

És többségünk még mindig nem lát át a szitán.

*

Becenevén „Szélescsípőjű” Juli mesélte, hogy a cukrászdában egyszer habos sütemény és málnaszörp közben apja arról beszélt, hogy sem az úgynevezett Keletet, sem a Nyugatot, sem a kommunizmust, sem pedig annak ellenkezőjét nem szabad komolyan venni.

Mindkét oldalon mi vagyunk ugyanis.

Az egyik csak így játszik, a másik meg amúgy, és voltaképpen nem is ennek, vagy amannak az eszmének a győzelméért folyik a játék.

„És mik ebben a játszmában a népek? Csupán sakkfigurák?” - kérdezte „Szélescsípőjű” Juli, aki akkor még nyolcéves volt csupán és meglehetősen naiv.

„Még az sem”, - mondta a szerető apa, aki már idejében elkezdte a gyerek kiképzését. „A világ és népei - csak a tábla.”

Érdekes apukája volt Grósz Julikának.

*

Egyik lakóm egy hatalmas néger volt, aki börtönőrként dolgozott deputy seriff rangban. Mindamellettsunyi gazember volt, akit végül hamis csekk és lakbér nem-fizetés miatt ki kellett lakoltassak. De amúgy, „békeidőben”, kellemesen el lehetett vele beszélgetni. A néger börtöntöltelékek közül csak a mohamedán vallásúakat szívelte, mert amint mondta, azokkal általában soha sincsen baj, ugyanis szigorúan tiltja a vallásuk az agresszivitást. Hacsak egy óvatlan politikai pillanatban Allah nem mondja nekik, hogy na gyerekek, most aztán ölni és ölni a „hitetleneket”. Az meg nem nagyon történt még minálunk.

Érdekes vallás.

Az agresszivitás mélyhűtésén kívül még az is érdekes benne, amint hallom, hogy felfogásuk szerint égi ajándék a gyermek, és isten akaratának engedelmeskedik az ember, ha csinálja a purdékát, mintha futószalagon dolgozna. A gyerek gondviselése viszont, és ez benne a különös, eszerint a vallás szerint ugyancsak az ég, vagyis Allah dolga. Megcsinálom tehát a gyereket, és Allahra bízom a továbbiakat. A szegények valahogyan így is tesznek.

Igen kényelmes vallás ebből a szempontból.

Szaporodnak is.

És betöltik a földet.

És egyszer majd azt mondja Allah, hogy na gyerekek!...

*

Szívem őszinteségével igyekeztem néger kollégáimmal és ismerőseimmel meleg barátságot kötni, csakúgy, mint másokkal is. És nagyon szépen ment is a dolog. De mindig csak egy darabig ment. Aztán, mintha valami rossz villám ütött volna beléjük, idegesen hátat fordítottak minden megmagyarázható ok nélkül.

Úgy látszik, van ami lehetséges, és van, ami nem.

Azt hiszem, végül is nem tudtam meggyőzni őket arról, hogy én a világnak egy egészen más vidékéről való vagyok, ahol mit sem tudnak az emberek a hagyományos fekete-fehér ellentétéről.

Nem tudják elhinni igazán, hogy tényleg van fehér, aki számára ők csak jobban le vannak sülve, és ennyi az egész.

Az isten sem tudja a lelküket felszabadítani.

*

Most, hogy összeválogattam ezt a kis gyűjteményt, látom, nem egymásból következő, és egyáltalán nem kimondottan verspróza-gyűjtemény lett belőle. Sok más keveredett bele: politikai, vallási elmélkedés, dühöngés, dűnnyögés, esszé, intelem, szemnyitogatás... Mintha többször eladott, megvédhetetlen határok között kegyelemből létező, és önvédelemre már képtelenné tett nép fia írta volna. Magyar. És lépten-nyomon töprengés és elemzés árad belőle akaratlanul is, akár tetszik, akár nem.

VÉGE